FREDERİC CHOPIN

Ünlü Kişiler

②

Frédéric - François

CHOPIN

(Hayatı ve Eserleri)

F. F. CHOPIN

Ünlü Kişiler

Frédéric François

CHOPIN

Hayatı ve Eserleri

ISTANBUL

Ünlü Kişiler Dizisi

2

Hazırlayan

Vahdet Gültekin

RADO YAYINLARI

Yayın Matbaacılık Ticaret Limited Şti.
Emanetçi Sok. No. 1-2 Cihangir
Tel. 49 96 90

ISTANBUL

Bu kitabın hazırlanmasında yararlanılan başlıca kaynaklar

CHOPIN, Arnoldo Mondadori
LIVES OF GREAT COMPOSERS, A.L. Bacharach
GEORGE SAND, E. Caro
LA CORRESPONDANCE GENERALE DE GEORGE SAND, Garnier
THE SHADOW AND THE SUBSTANCE, F.W. Kenyon
THE MUSIC LOVER'S ENCYCLOPEDIA, Rupert Hughes
A SHORT HISTORY OF MUSIC, Alfred Einstein
FRÉDÉRIC CHOPIN, Jean-Marie Grenier

Kitapta adı geçen başlıca kişiler

FRÉDÉRIC FRANÇOIS CHOPIN (frederik fransua şopen) Besteci

NICOLAS CHOPIN (nikola şopen) Babası

JUSTINA (yustina) Annesi

GEORGE SAND (jorj san) Fransız kadın yazar, Chopin'in sevgilisi

AURORE DUPIN (oror düpen) George Sand'ın asıl adı

FRANZ LISZT (frants list) Macar besteci

MARIE D'AGOULT (mari dagu) Liszt'in sevgilisi

CASIMIR DU DEVANT (kazimir düdvan) George Sand'ın kocası

MAURICE (moris) George Sand'ın oğlu

SOLANGE (solanj) George Sand'ın kızı

JULES SANDEAU (jül sando) Fransız yazar

BAHA Matbaası
Tel. 27 32 44 Cağaloğlu - İstanbul 1980

I

MUTLU GENÇLİK

Günün gündüzle geceye bölünmesi gibi Chopin'in hayatı da ikiye bölünmüştür; birçok bakımlardan Annesi Polonyalı, babası Fransızdı; kırk yıla yakın ömrünün ilk yarısı Polonya'da, ikinci yarısı Fransa'da geçti. Yirmi yaşına kadar canlı, neşeli, hareketli bir çocuktu; ondan sonra hastalıklı, durgun, küskün bir adam oldu.

Bu ikilik onun kişiliğinde de görülür Bir halk çocuğuydu; karıştığı kibar kişiler arasında onlar gibi davranmak için kendini zorlardı. Duygulu bir insandı; sıkılganlığından dolayı acılarını belli etmemeye çalıştı, bundan dolayı da büyük acılar çekti. Gururlu bir insandı; öyleyken, aşk yüzünden benliğinden fedakârlık ettiği olurdu.

Bütün bunlar Chopin'in sanatını baştan başa etkilemiştir. Dışarıya karşı, olduğundan başka türlü görünmeye çalışırken, içinden bambaşka bir dünyada — kendi gerçek dünyasında — yaşıyor, bunu ancak bestelerinde ortaya döküyordu. Bütün duygularını, memleket hasretin-

den aşk acılarına kadar bütün elemlerini, gençlik coşkunluklarından mutlu anlarının sevinçlerine kadar ruhunun bütün heyecanlarını müzikle dile getiriyor, kendi adına piyanosunu konuşturuyor, bir müzik tarihçisinin dediği gibi «piyanoca konuşuyordu».

Duyguları derindi; besteleri de çeşit bakımından geniş olmamış, kısa parçalar çok derinlemesine işlenmiş, herbiri ufak ama yoğun birer eser olmuştur. Yangın değildi onun ateşi; bir kor parçasıydı. Tek çalgısı piyanosuydu. Bu da, ona yetiyordu. Bütün sanatını, yaratıcılığını piyanonun üzerinde toplamıştı. O güne kadar piyano tuşlarından çıkabileceği kimsenin aklına gelmemiş yeni sesler çıkarıyor, bu çalgıyı müziğin bütün güzelliklerini saklayan tükenmez bir kaynak gibi yeni keşiflerle kullanıyordu.

Chopin bir hasret bestecisiydi. Memleketindeyken başka ülkelerin hasretini çekerdi. Bir akşam üzeri, «zal» saatinde (Polonya dilinde «hasretlik» saati) Varşova'dan ayrıldı, Paris'te yurdunun hasretini çekerek öldü. Bu ikisi arasında geçen ömür boyunca hep hasret şarkıları söyledi, hasret nağmeleri terennüm etti. Gurbette yaşayış, eski günleri özleyiş, yanında sakladığı, sık sık hasretle baktığı resimler — bir daha göremeyeceği yakınlarının resimleri —, zaman zaman gözlerinde canlanan hatıralar, kulaklarında çınlayan sesler... bir de duygulu bir kalp. Bunlar olmasa Chopin muhakkak ki Chopin olamazdı.

Nietzsche : «Müziğin büyüsü geçmiş günlerimizin dili demektir» diyor. Bu söz Chopin için söylenmiştir, diyebiliriz. Genç besteci bir ayağı geçmişte yaşıyor gibiydi. Ruhu arkada bıraktığı topraklarda, orada kalan insanlar arasında yaşıyor, bunlara her gün hayatının içinde ayrıca bir yer veriyor, böylece çifte bir hayat sürüyordu sanki.

Bunda romantik ruhun canlı bir örneğini de görebiliriz. Bu ruha has özelliklerden biri daima geçmişe özlem duymaktır. Birçok sanatkârlar bu duygularla efsanelerden ilhamlar almışlar, geçmişin derinliklerine dalarak destan-vari eserler yaratmışlardır. Chopin, yaradılışındaki alçakgönüllülükten dolayı olsa gerek, büyük destanlar yaratmaya girişmemiş, daha sınırlı bir çerçeve içinde, hoş nağmeler yaratmakla yetinmiştir. O, geçmişi aramaya tek başına çıkmıştır. Gözleri geride kalan günlerin hayaline dalarken, yurt havalarının kulaklarındaki yankısından polonezler, mazurkalar bestelemiştir.

Chopin Avrupa tarihinin karışık bir döneminde dünyaya geldi. Kaderi Polonya'nın iç olayları arasında daha o doğmadan, babasının günlerinde çizilmişti. Bu kader onu bir yandan anayurduna bağlarken bir yandan da gurbet ellerine sürükleyecekti.

5 mayıs 1791 günü, Polonya'da yer yerinden oynuyordu. Bu güzel bahar günü bütün

memlekete, mevsimin neşesinden başka, çok daha coşkun bir sevinç getirmişti. Baltık'tan gelen rüzgâr daha bir tatlı esiyor, gökyüzü sevinçle gülümseyen bir yüz gibi ışıldıyordu.

O gün Polonya'nın yıllardan beri beslediği hayal gerçekleşmiş, asılzadelerle rahipler en sonunda anlaşdılar, böylece yeni anayasa kabul edilmişti. O akşam Kral Stanislas, anayasaya bağlı kalacağına dair yemin etmek üzere muazzam bir alayla, büyük kiliseye gidiyordu. Varşova sokakları bayraklarla, çelenklerle donanmıştı. Takların üzerine «Kral halkla beraber, halk kralla beraber» sözleri yazılmıştı. Caddeler uğulduyor, meydanlarda ahali dans ediyordu.

Kralı çılgınca alkışlayanlar, Polonya'nın ulaştığı yeni düzenden dolayı gönülden sevinenler arasında Nicolas Chopin adında bir Fransız delikanlısı da vardı. Nicolas Chopin, anayurdunu bırakıp, Polonya'ya niçin gelmişti? Fransa'nın doğu kesiminde, Loren bölgesinde bağcılıkla uğraşan bir ailenin oğluydu, onyedi yaşında kuzeye doğru yola çıkmış, gelip Varşova'ya yerleşmişti. Oraya geleli dört yıl olmuştu. Şimdi yirmibir yaşındaydı. Bir tütün fabrikasında muhasebeci olarak çalışıyordu.

Sonraki yıllarda yapılan yorumlar arasında bir tahmine göre Nicolas Chopin Fransa'dan o sıralardaki kargaşalıklardan kaçmak için uzaklaşmıştır. Bir başka tahmine göre ise delikanlının Polonya'ya gelişi bir asılzadelik iddiasıyla ilgilidir: Nicolas taşıdığı Chopin soyadının Po-

lonya dilindeki Szopn'dan (*şopn* okunur) geldiğine inanmaktadır, oraya bu soylu aileyi arayıp bulmak, kendisinin bu Szopn'ların birkaç kuşak sonraki torunu olduğunu ispat etmek sevdasından dolayı gelmiştir.

Bugün bile Polonya'lılar arasında Chopin'in adını Szopn ya da Szopen şeklinde yazmaktan yana olanlar vardır. Fransızlar ise Chopin soyadının yüzde yüz fransızca olduğunu ileri sürerler. Bu kelime «çalma - çırpma, tırtıklama, devirici vuruş» anlamlarına geldiği gibi, «beklenmedik nimet, çapkınlıkta üstün başarı» anlamında da kullanılır. Aynı soyadını taşıyan daha birçok Fransızlar da vardır ki, bu da Chopin adını doğrudan doğruya Fransa'ya mal etmek isteyenlere hak verdirecek bir noktadır.

Öte yandan, Chopin'in babasının dedesine kadar inen kayıtlara rastlanmıştır. Buna göre büyük bestecinin babasının dedesi Nicolas bağcılıkla uğraşan bir Loren'liydi. Onun oğlu François Chopin önce araba yapımcısıydı, sonradan şarapçılığa başlamıştı. François'nın oğlu — yukarıda adını andığımız, Polonya'ya niye geldiğini bilmediğimiz — Nicolas François 1771'de doğmuştu. Diarville kasabasının kilisesindeki kayıtlarda Nicolas'nın vaftiz töreninde tanık olarak Xircourt'lu bir Thérèse Chopin'in bulunduğu görülüyor. Ailenin yakınlarından olduğu anlaşılan bu kadın, okuma - yazma bilmediği için, imza yerine bir haç çizmiştir.

Bütün bunlar Chopin'in eski bir Loren'li aileden geldiğini gösteriyor. O çağlardaki gele-

neğe uyularak erkek çocuklara dedelerinin adı verildiğini Chopin'in soykütüğünde de görüyoruz: Bağcı Nicolas'mn oğluna François adı verilmiş, şarapçı François Chopin'in oğlu dedesinin adı olan Nicolas adını almış, Nicolas da (Chopin'in babası) oğluna, ileride göreceğimiz nedenlerden ötürü Frédéric adını vermekle birlikte, buna François adını da eklemiştir.

Frédéric François Chopin'in kaderini çizen olaylara kaldığımız yerden devam edelim:

Polonya'nın yeni anayasası bu memleketin ezelî düşmanı olan Rusya'nın hoşuna gitmemişti. Hürriyeti, insan haklarını hiç de hoş karşılamayan çar idaresi böyle bir gelişme gösteren komşusunu kendisi için bir tehlike olarak görüyordu. Polonya 1795'te Rusya, Prusya, Avusturya (Kutsal Antlaşma devletleri) arasında üçüncü defa paylaşıldı, Varşova Rus idaresine geçti.

Polonya'lıların, bu arada başta Kosciusko olmak üzere ellerine oraklarını alarak savaşa koşan köylülerin Ruslara karşı son defa verdikleri kahramanca savaşa Nicolas Chopin de katılmıştı. Çalıştığı fabrika kapanmış, o da orduya gönüllü yazılmıştı. Yararlıklarından dolayı sonradan subay oldu. Polonya Rus işgaline uğrayınca da gene Fransa'ya dönmedi, geçimini fransızca dersleri vererek sağlamak yolunu tuttu. Zengin Polonya'lılar arasında da, fransızca öğrenmek isteyenler pek çoktu.

1802'de Nicolas Chopin'i Varşova yakınlarında Zelazowa Wola'da, Kont Skarbek'in köş-

künde buluyoruz. Kont yabancı memleketlerde yaşarken Kontes, şatoda, çocuklarını okutmaya çalışmaktadır. Bu arada, fransızca dersleri için de Nicolas Chopin'i tutmuştur. Uzak bir akraba kızı olan Justina Krzyzanowska da Kontes'e ev işlerinde yardım etmektedir.

Aradan yıllar geçiyor. Nicolas Chopin artık aileden biri gibi olmuştur. Justina'dan piyano öğrenmiştir. Uzun kış geceleri, köyün ilerigelen aileleri ocak başında toplandıkları sırada, Nicolas ile Justina piyano çalıp türkü söylemektedirler.

İşte, ileride büyük besteci Frédéric Chopin'e hayat verecek olan birleşme böyle bir müzik havası içinde başlamıştır. Fransız delikanlısıyla Polonya'lı genç kız birçok bakımlardan anlaşıyorlar, birbirlerini seviyorlardı. Böylece, Nicolas Chopin'le Justina Krzyzanowska 2 haziran 1806'da evlendiler. Dört yıl sonra, 22 şubat 1810'da bir oğulları dünyaya geldi. Adını, Kont'un oğlu Frydryk'in adından ötürü, Frédéric koydular.

Zelazowa Wola orman içinde şirin bir köydür. Chopin'in doğduğu ev — Skarbek'lerin köşkü — bugün Chopin müzesi haline getirilmiş bulunuyor.

Frédéric doğduktan birkaç ay sonra, Chopin'ler Varşova'ya taşındılar. Nicolas oradaki lise ile askerî okulda fransızca öğretmenliği aldı.

Küçük Frédéric babasından fransızca öğrenirken annesinden de piyano dersi alıyor, ömrünün sonuna kadar ayrılmayacağı siyah-

beyaz tuşlar üzerinde parmaklarını her gün biraz daha ustalıkla gezdirmeye başlıyordu. Çok geçmeden o kadar büyük bir gelişmeye ulaştı ki adı bütün şehirde duyuldu. Chopin'lerin evini Varşova'da bilmeyen kalmadı. Sokaktan geçenler: «Bu evde bir harika çocuk var!» diye, evi birbirlerine gösteriyorlardı.

Günün birinde bu evin kapısında bir saray arabası durdu, içinden Başkomutan Konstantin'in yaveri General Kuruta indi. Rusya, işgali altındaki Polonya'da, yeni bir ordu kurmuş, başına da çarın kardeşi Konstantin geçmişti.

Konstantin hasta ruhlu, içine kapanık bir adamdı; zaman zaman hülyalara dalar, sinir buhranları geçirirdi. Harika çocuğu duyunca onun müziğinden şifa bulabileceğini düşünmüş, küçük Frédéric'in saraya getirilmesini buyurmuştu. Araba bu minik piyanisti Wilanov Sarayı'na götürdü.

Cohpin ondan sonra «Küçük Mozart» adıyla tanındı, saraylardan saraylara, konaklardan konaklara baş tacı edilmeye başlandı. Czartoyski Prensleri'nin, Kont Potocki'nin, Sapieha'ların, Radziwill'lerin saraylarında, köşklerinde konser vermeye çağrılıyor, her seferinde bu yeni Küçük Mozart çaldığı eserlerle, kendisinin doğaçtan yarattığı parçalarla herkesi hayran bırakıyor, gözleri yaşartıyordu.

1818 şubatında, Varşova'da çıkan «Edebiyat Gazetesi» sekiz yaşındaki küçük bestecinin ilk «Polonaise» (polonez) inden söz ederken şöyle diyordu:

Bizim memlekette de dâhiler dünyaya geliyor ama, ne yazık ki duyurmasını bilmediğimiz için tanınmıyor.

Chopin'lerin evi Varşova'nın sanat merkezi haline gelmişti. Bir akşam Justina Chopin piyano çalıyor, oğlu Frédéric, kızı Emilia dans ediyorlardı. Başka bir gün kardeşler kendi yazdıkları oyunları oynuyorlar, piyano konseri veriyorlar, ya da Chopin yeni parçalarını çalıyordu.

Misafirler arasında ünlü besteci, Varşova Konservatuvarı'nın müdürü Elsner de sık sık bulunuyordu. Chopin dört, beş yıl, onbir yaşına kadar, Bohemya'lı piyanist Zywny'den ders aldı. Öğretmeni artık ona öğretebileceği bir şey kalmadığını söylüyordu.

Chopin için ondan sonra, öğretmeninin bıraktığı noktadan daha ilerisine doğru, kendi dehasının gücüyle kanat açmak kalıyordu. Büyük besteci bu ilk öğrtemenini hiçbir zaman unutmamıştır.

Chopin'in ikinci öğretmeni Elsner oldu. Küçük müzik dehası şimdi liseye gidiyor, piyano çalışmak için ancak ders saatleri dışında vakit bulabiliyordu.

Elsner öğrencisinin üstün yeteneğini onun daha küçük yaşlarından beri biliyordu ama, her seferinde kendini şaşkınlık duymaktan geri alamıyordu : Küçük Chopin harmoni, kontrpuan derslerinde o yaşta hiçbir çocukta görülmemiş

bir başarı gösteriyor, öğretmeni ona iki, üç dersi birden vermek zorunda kalıyordu.

Çok geçmeden, Elsner bu müstesna öğrencisi için bambaşka bir yol tuttu: Onu klasik usullerin dar çerçevesi içinde tutmayacak, dehasının alabildiğine gelişmesine imkân tanıyacaktı.

Elsner onu oğlu gibi seviyordu. Bu kızılımtırak kumral saçlı, güzel elli, narin yapılı, kız gibi çocuk pek de usluydu, hocası ne derse dinlerdi. «Dâhi çocuklarda» görülen dikkafalılık, hırçınlık onda yoktu.

Gerçekten, çok neşeli, güleryüzlü bir çocuktu. Soluk yüzünde birer ateş parçası gibi ışıldayan gözlerinden zekâ fışkırıyordu. Taşkın olmamakla birlikte, alaycı bir yanı da vardı: Müziğin yanında resme karşı duyduğu merak karikatüre doğru yönelmişti; okuldaki arkadaşlarının, sokakta gördüklerinin ince alaylarla dolu karikatürlerini çiziyordu.

Chopin 1823'ten 1826'ya kadar Varşova Lisesi'nde okudu. Sonra Konservatuvar'a yazıldı. Bir yandan da, durmadan, yeni besteler yazıyordu.

Babası da elinden geldiği kadar para biriktirmeye bakıyordu: Oğlunu Viyana'ya gönderecek, Mozart'ların, Beethoven'lerin yolundan yürütecekti. Küçük Chopin'in adı zaten Viyana'da çoktan duyulmuştu: Bu müzik merkezinin ünlü nota yayınevi sahibi Hans Haslieger onun eserlerinin üzerine «Yeni Kuzey Yıldızı» etiketini asmıştı.

Müzik dünyasının yeni yıldızı 1829'da on-

ları birbirine bağlayan sanat aşkını, fikir tartışmalarını ön planda tutmaya çalışıyordu.

Genç besteci bu güdümlü ilişki içinde hastalığını unutuyor, aşktan zevk aldığı gibi bundan sanatı için de güçlü bir kaynak elde ediyordu.

Kontes, yine bu ölçülü davranışı içinde, ilişkilerini yavaş yavaş kesmesini bildi. Bu aşk Chopin'in duygulu kalbini pek yaralamadan sona erdi.

Ne var ki her kadın Kontes Delfina gibi ölçülü, incelikli, düşünceli olamazdı. Chopin ondan sonraki aşkında büyük bir hayal kırıklığına uğrayacak, kalbinin en nazik yerinden yaralanacaktı. Hastalığını unutmak istiyor, kendisine bunu hatırlatan her söz onun dünyasını, en neşeli ânında olsa bile, karanlıklara boğuyordu.

Genç besteci bu aşk yarasını hem de sanat hayatının en parlak döneminde aldı. Dehası artık herkesçe kabul edilmiş, başlangıçta onu kıskanan meslektaşları bile karşısında boyun eğmişlerdi. Hepsi onu göklere çıkaracak bir söz bulmak için birbiriyle yarış eder gibiydi:

1833'te Paris'te yeni bir müzik yıldızı parlamıştı. Viyana'lı genç piyanist Thalberg, Paris'e gelmiş, daha çok Liszt'e meydan okumaya başlamıştı. Verdikleri konserlerle yarışıyorlar, dinleyiciler arasında tartışmalara yol açıyorlardı. Bütün Paris birbirine girmişti. İşi tat-

nim için sizin hiçbir sırrınız gizli değil!» demek istemişti.

Yakın arkadaş oldular. Bu arkadaşlık karşılıklı hayranlıktan sevgiye dönüştü. Chopin genç kontese piyano dersi veriyor, onunla müzik üzerine tartışmalara giriyordu. İki müzik âşığı bu sevgilerini kendi aşklarıyla da bezemişler, üzgün kalplerine mutlu bir dünya yaratmışlardı.

Bu sıralarda (1835) Konstantia'nın evlendiği haberi geldi. Chopin buna hiç üzülmedi. Artık kalbinde başkası vardı. Nitekim, eskiden Konstantia'ya armağan etmiş olduğu konçertosunu, bu sefer, bastırırken üzerine Delfina'nın adını yazdı. Konstantia'nın yerini Delfina (Chopin'in ona verdiği adla Findelka) almıştı.

Chopin'in evi bir sanat merkezi haline gelmişti. Başta Miskiewicz olmak üzere, Niemcewicz, Zaleski, Witwicki gibi Polonya'lı şairler, Fransız yazarları, bestecileri, yabancı sanatkârlar, bu arada Liszt hemen her akşam menekşe kokulu salonda toplanıyorlar, sanat üzerine sohbet ediyorlar, şiir okuyorlar, piyano çalıyorlardı. Kontes Delfina Potocka da bu toplantılarda salonun kraliçesi, Chopin'in gönlünün sultanı olarak bulunuyordu.

Kontes Delfina çok zeki, bilgili, makul bir kadındı. Chopin'le ilişkisini aşırı bir çılgınlığa varmayacak kararda tutmasını bildi. Onun çocukça hallerini, gönül kırmayacak bir şekilde, büyük bir incelikle önlüyor, sevgilerine ona göre bir yön veriyordu. Bu arada, daha çok, on-

eldivenleri, silindir şapkası, son moda iskarpinleriyle şıklık timsali olarak dolaşıyordu.

Para, şöhret, rahat bir hayat... Evet, her şeyi vardı; yalnız, kalbi boştu. Konstantia'yı çoktan unutmuş; daha doğrusu, unutmak zorunda kalmıştı: Memleketten ayrıldıktan sonra kızdan pek mektup alamamış, o da artık yazmaz olmuştu.

Daha Viyana'dayken: «Konstantia beni gerçekten seviyor muydu, yoksa öyle mi görünmeye çalışmıştı?» diye düşünmeye başlamıştı. «Ah! senin için nice gözyaşı dökeceğim!» sözleri artık kulaklarından silinmiş, ancak geçmişte kalan bir hoş seda olmuştu.

Chopin'in Paris'teki gönül hayatı Kontes Delfina Potocka ile başladı. Genç Polonya'lı kontes tek başına yaşıyordu. Mutsuz bir kadındı, Paris'te ona Mahzun Kontes diyorlardı: Beş çocuğu ölmüş, zalim bir kocadan da çok çekmişti. En sonunda, evini bırakıp Paris'e gelmiş, mahzun kalbini avutmanın yollarını aramıştı. Yılda 100.000 frank geliri vardı, başta Orléans Dükü olmak üzere, düklerden, kontlardan bir hayli hayran edinmişti. Konağında eğlentiler, toplantılar, şölenler düzenliyor, kendisi de piyano çalıp şarkı söylüyordu.

Bir akşam Chopin'e: «Benim üzerime bir beste yapar mısınız?» dedi.

Chopin piyanonun üzerine bir şal örttü, elleri şalın altında, Mahzun Kontes'i dile getiren bir parça çalmaya başladı. Bununla: «Be-

den ders almak istedi. Genç besteci bunu seve seve kabul etti.

Çünkü geçim sıkıntısı çekiyordu; para kazanmak için konser vermek, turneye çıkmak ise onun hiç sevmediği bir şeydi. Heyecanlı, hattâ oldukça sıkılgan bir delikanlıydı. Kendi başına piyanosuna geçip beste yapmak, eş - dost arasında piyano çalmak, böyle aile toplantılarında konser vermek hoşlandığı şeylerdi ama, büyük konser salonlarında, geniş bir kalabalık önünde çalmaktan âdeta ürküyordu.

Arkadaşı Titus'a yazdığı bir mektupta: «Bilemezsin bir konserden önceki üç gün ne azap çekiyorum!» diyordu.

Şimdi, Bn. Rothschild'den günde dört derse karşılık aldığı para onu konsere hazırlanma azabından, turneye çıkma zahmetinden kurtarmıştı.

Mutlu muydu? Görünüşte öyleydi belki ama, içi gene de dertliydi. Bunu keşfeden arkadaşlarından biri, bir Polonya'lı, şöyle yazıyordu:

Chopin kadınların başını döndürüyor, erkekleri kıskandırıyor. Ne var ki memleket hasreti onun içini kemirmekte.

Chopin'in eline şimdi eskisinden daha çok para geçiyordu. İlk iş olarak Antin Yolu üzerinde 5 numarada güzel bir eve taşındı, burasını XVI. Louis tarzında eşya ile döşedi. Paris'in en pahalı mağazalarından giyiniyor, beyaz

Bugün beş ders vereceğim. Buna bakarak, benim artık büyük bir servet sahibi olduğumu düşünebilirsin. Hiç de öyle değil. Hemen hemen bütün kazancım paytonlara, beyaz eldivenlere gidiyor. Bunlar olmazsa herkes beni zevksiz, kaba bir adam sanır. Ben devrimciyim; paraya pula, şatafata önem vermem; benim tek değer verdiğim şey sevgi, arkadaşlık, dostluktur....

İşte Chopin'in yaradılışındaki, kişiliğindeki çelişkiye bir başka örnek. Bir halk çocuğu, ruhan devrimci olduğu halde, davranışı süse, şatafata düşkün züppe bir delikanlı gibi. Ona göre, paytonla gidip gelmek, beyaz eldiven giymek şart. Böyle yapmazsa başkalarının gözünden düşeceğinden korkar gibi bir hali var.

Derken, bu sanat şehrinin canlı, ışıltılı caddeleri üzerine kara bir bulut indi: Kolera salgını başlamıştı. Zengin aileler birer birer şehirden uzaklaşıyorlardı. Her yana bir sessizlik, bir ölüm korkusu sinmişti. Chopin yeniden karamsarlığa kapılmıştı, imzasını «Zavallı Chopin» diye atıyordu.

Bu sırada eski bir tanıdık onu Paris'in ünlü banker ailesinden James Rothschild'le tanıştırdı. Rothschild'ler Paris'ten gitmemişler, Saint Germain'deki konaklarında eski hayatlarına devam ediyorlardı.

O akşam konakta bir toplantı düzenlendi, Chopin konser verdi. Dinleyenlerin hepsi hayran kalmışlardı. Bu arada, evin hanımı Chopin'

numaralı evin dördüncü katında oturuyordu. Pencerelerinden güzel bir manzara görünüyordu. Besteci hayatından memnundu. Paris'te ilk önce avuntu, sonra zevk, ilham bulmuştu. Ruhundaki karamsarlık yavaş yavaş geçiyordu. İlk konserleri, değişik üslûbundan dolayı, yadırganmış, pek büyük bir takdir uyandırmamıştı. Sonra sonra ünlü müzik eleştirmenlerinden halka kadar herkes onun gerek bestelerine, gerekse çalış tarzına alıştıkça, sanatçının yeniliği, piyanodaki ustalığı herkesin hayranlığını uyandırdı.

Bu arada, «Revue Musicale»de ünlü eleştirmen Fetis, genç bestecinin «fazla gösterişli, süslü» çalmasını, «cümleler arasında kopukluk» bulunmasını kınamakla birlikte, onun piyanoya büyük bir yenilik getirdiğini, bunun da «ileride yetişecek piyano bestecilerini geniş ölçüde etkileyeceğini» söylüyordu.

Chopin artık Paris kibar çevrelerinin, prenslerin, düklerin gözdesi olmuştu. Herkes çocuklarına ondan piyano dersi aldırmak için âdeta yarış ediyordu. Chopin, 1833 ocağında, Varşova'daki eski arkadaşlarından Dziewanowski'ye yazdığı mektupta şöyle diyordu :

En yüksek çevrelerde, büyükelçiler, prensler, bakanlar arasında dolaşıyorum. O gibi kimseler arasında nasıl davranılır, ne yapılır, hiç bilmiyorum, çünkü alışık değilim; ama, alışmam gerek, çünkü onların pek zevkli bir yaşayışları var.

brenner, Chopin için: «İlham gelince çok güzel çalıyor, ilham gelmeyince orta çapta bir piyanist oluyor» diyordu.

Chopin de onun bu sözlerine şöyle karşılık veriyordu:

— «Kalkbrenner'e hiç ilham geldiği yok. Birçoklarının da dediği gibi, bana ders vermeye kalkıyor ki sonradan, bana öğretmenlik ettiğini söyleyebilsin. Ben hiç de onun kopyası olmak istemem.»

Piyano alanında birbirine rakip olan bu iki besteci arasında bir yarışma yapıldı, ikisi de aynı dereceyi aldılar. Yenişemeyen rakipler birbirlerine dostluk elini uzattılar: Chopin «mi minör» Konçerto'sunu ona armağan etti, Kalkbrenner de Chopin'in bir mazurkası üzerine yaptığı «Çeşitlemeler»ini ona armağan etmekle buna karşılık verdi.

1832 şubatında Kalkbrenner'in 6 piyano için yazdığı «Büyük Polonaise» adlı parçasının çalmışına, bestecinin kendisi, Hiller, Sowinski, Osborne, Stamaty ile birlikte Chopin de katıldı. Chopin bu eseri hiç beyenmemişti, bir mektubunda: «Saçma!» diyordu. Kalkbrenner'in bestelerinden hoşlanmamakla birlikte, piyano çalışındaki teknik gücüne hayran olduğunu belirtmekten de geri kalmıyordu.

Paris'teki sanatkârlar arasında en çok Liszt'le, Mendelssohn'la arkadaş olmuştu.

dikodulara rağmen, yaşamak başdöndürücü bir şey!

Chopin de bu havadan memnun kalmış gibiydi. Kendisini orada pek gurbette görmüyor, büyük bir yalnızlık duymuyordu, çünkü Paris'te yurtlarından uzak düşmüş yabancılar pek çoktu. Avrupa'nın çeşitli yerlerinden birçok kişi siyasî mülteci olarak oraya yerleşmiş, kendine yeni bir yaşayış düzeni kurmuştu. Dertse, herkesin derdi vardı; herkes birbirine bakarak avunabilirdi. Eğlenceyse, her gönle göre eğlence vardı. Paris'in ufukları genişti, sanat çalışmaları çeşitliydi, oyalayıcı bir hayat kaynaşması vardı. Chopin arkadaşı Titus'a yazdığı bir mektupta şöyle diyordu :

Burası öyle bir şehir ki istediğin gibi gülebilirsin, ağlayabilirsin, eğlenebilirsin, üzülebilirsin; kimse sana bakmaz. Binlerce kişi aynı şeyi yapıyor, hepsi de kendine göre.

Paris'in sanat çevreleri de genç bestecide yeni ilgiler, heyecanlar uyandırıyordu. Oralarda günün ünlü sanatkârlarıyla karşılaşıyor, onlarla tanışıyor, ahbaplık, arkadaşlık kuruyordu. Rossini Les Italiens (İtalyanlar) tiyatrosunun müdürüydü; Liszt, Hiller, Hertz icracılar arasında parlak başarılara ulaşıyorlardı.

Bunlar da genç meslektaşlarını ilgiyle karşılamışlardı. Yalnız, geleneksel piyano okulunun baş temsilcisi sayılan Alman piyanisti Kalk-

lere doymadın mı? Yoksa sen de mi Moskof' sun?

Stuttgart - Paris yolculuğu bu acı duygular arasında geçti. Chopin bütün bunlara ancak gönlündeki sanat aşkı ile dayanıyor, bu emel karanlıklar içinde bir yıldız gibi parlıyordu. Biliyordu ki annesi, babası, arkadaşları ondan çok şeyler bekliyorlardı. Onların umutlarını boşa çıkarmayacaktı.

Avrupa'nın büyük sanat merkezi Paris'i umduğundan da güzel bulmuştu. Boulevard Poissonnière'de 27 numarada bir daire tuttu. Yol yorgunluğunu giderdikten sonra şehri dolaşmaya çıktı. Cebinde kendisini Paris'in sanat çevresine tanıtacak mektuplar vardı. Bunlardan biri Paris Konservatuvarı müdürü Cherubini'ye yazılmıştı. Cherubini o sıralarda yetmişbir yaşındaydı.

-Chopin Paris'te o zamana kadar hiçbir yerde karşılaşmadığı bir hava bulmuştu. Kral Louis - Philippe Fransa'sının başkenti, Avrupa' yı saran barut dumanlarından habersiz gibi, zevkinde, eğlencesiydeydi. O günlerin ünlü «pantolonlu kadın yazar»ı George Sand bu tasasız ruh halini şöyle belirtiyordu :

Yaşamak... ne tatlı şey! Üzüntülere, can sıkıntısına, insanın canını sıkan kocasına, ana - babasına, hısım - akrabasına, borçlara, kötü de-

vasını birden değiştirmişti. Şimdi orada Strauss'un gür nağmeleri seviliyordu.

Bu müzik cennetinin havası Chopin için artık dayanılmaz bir hale gelmişti. Pasaportunu hazırlattı. Paris, Londra, Salzburg, Monaco için vize aldı, yola çıktı. Arkasında bıraktığı şehirden kulaklarına tatlı piyano nağmeleri yerine mızıka sesleri geliyordu.

Stuttgart'a vardığı sırada (8 eylül 1831) Varşova'nın yeniden Rusların eline düştüğü haberi geldi. Millet ağlarken anayurt topraklarından uzakta bulunan genç bestecinin de gözleri yaşarmıştı. Kalbindeki duygular arasına şimdi, içli nağmelerin yanında, millî heyecanlar da katılmıştı. Yurdunda düşmana karşı çarpışanların heyecanını o da duyuyor, bunu dile getirmeye çalışıyordu.

Onun bu duygularla yazdığı son «Etude» (no. 12) için Schumann : «Çiçekler arasına saklı toplar» demiştir. Chopin arkadaşı Titus gibi silâha sarılamamışsa da milletinin düşmana kahramanca haykıran sesini bestelerinde dile getiriyordu.

Çok üzgündü. Heyecanla coşup gürlerken derdini unutuyorsa da, bunun dışında, sık sık kedere kapılıyor, kendisinden çok milletinin acı kaderine karşı isyan ediyordu. O günlerde hâtıra defterine şöyle yazıyordu :

Şehirler, kasabalar yanmış yıkılmış! Titus, Matuszynski ölmüş olsa gerek... Hey Ulu Tanrı'm, neredesin? Öç almayacak mısın? Cinayet-

kasım 1830). Kohlmarkt Caddesi'nde bir daire tuttular.

Bir hafta sonra, Polonya'dan beklenmedik bir haber geldi: Varşova'lılar Ruslara karşı ayaklanmışlar, yeniden savaşa geçmişlerdi. Konstantin, kazaklarını alıp, Rusya'ya dönmüştü ama, savaşa devam ediyordu.

Bunun üzerine, Titus Woyciechowski, orduya yazılmak üzere, memleketine döndü. O gece Chopin de arkasından gidecekti. Yola çıktıktan sonra arkadaşının izini kaybetti. Onu bir daha göremeyecekti.

Bu sırada babasından bir mektup geldi. Nicolas Chopin oğlunun aklından geçenleri sezmiş, ona «Sakın öyle bir şey yapma, her şeyden önce sanatını düşün!» diyordu.

Chopin babasının öğüdüyle yurt çağrısı arasında kalmıştı. Gene tereddütler içineydi: Hiçbir şeyi dinlemeyip orduya koşsa mıydı; yoksa, babasının dediği gibi, hiçbir şeyi düşünmeyip kendisini gene sanatına mı verseydi?

En sonunda Polonya'lı bir arkadaşı, şair Witwicki onu tereddütten kurtardı.

«Dönüp yurdun şerefini kurtarmak için çarpışacaksın, değil mi? Sen burada da yurdumuzun şerefi için çalışıyorsun!»

Gerçekten, genç besteci Polonya'nın da bir dâhi yetiştirebileceğini dünyaya göstermek üzere çalışıyordu. Ne var ki Avusturya başbakanı Metternich'in bir yandan Rusya, öte yandan Prusya ile anlaşması Viyana'nın yumuşak ha-

ları unutma; gönlünde ateşle sev onu.» demişlerdi.

Araba yeniden yola koyuldu. Kalisz - Dresden yoluyla Viyana'ya gidiyordu. Tekerlekler döndükçe, genç bestecinin kulaklarında Konstantia'sının sesi çınlıyordu : «Ah! senin için nice gözyaşı dökeceğim!»

Ne yazık ki bu sözler Chopin'in kulaklarından daha silinmeden, kısa bir zaman sonra hayal olup gidecek, Konstantia evlenip genç besteciyi unutacaktı. Zengin bir adamla evlenmişti, daha mutlu olacağını umuyordu. Onun bu umudu da boş çıktı : Mutlu olamadı; üstelik, gözlerini kaybetti, yıllarca karanlık bir dünyada yaşadı, Chopin'in ölümünden kırk yıl sonra öldü.

Chopin, Varşova'dan ileriye doğru büyük umutlar, pembe hayaller içinde ayrılmıştı ama, içinde gene bir burukluk vardı.: İlk defa olarak yurdundan uzaklaşıyor, arkada çocukluğunun, ilk gençliğinin tatlı günlerini bırakıyordu.

Sınırı aştıktan sonra üzerindeki üzgünlük geçti. Yeni ufuklara doğru yol alıyor, geçmişin karanlıkları çözülüp geleceğin ışıkları parıldıyordu.

Dresden'de onu büyük törenlerle karşıladılar, genç besteci sarayda konser verdi, gene doğaçtan eserler yarattı. Kalisz'de Titus da Chopin'e katıldı. Viyana'ya birlikte geldiler (23

kimbilir bana ne acı gelecek! Gitmek istiyorum ama, kalbimin derinliklerinde gizli bir istek de var : Gitmemek, burada kalmak.

Chopin'in 11 ekim 1830'da Varşova'da verdiği konserin ikinci bölümünde Konstantia da sahneye çıkıp Rossini'den bir «aria» okudu :

Ah! senin için nice gözyaşı dökeceğim!

Sahneden ayrılırken kızın gözleri gerçekten yaşarmıştı. Chopin onun koluna girip birlikte çıktılar. Geçmiş günlerle gelecek günlerin hayalleri bir bulut gibi ikisini de sarmıştı.

2 kasım 1830. Zelazowa Wola'ya — Chopin' in yirmi yıl önce doğduğu köye — bir araba geldi. İçinden çıkan delikanlıyı — Polonya'nın dâhi bestecisini — genç, yaşlı, kadın, erkek herkes alkışlarla karşıladı, kucaklayıp havalara kaldırdı.

Köyün harika çocuğu hemşerilerine allahaısmarladığa gelmişti. Gidip de gelmemek, gelip de bulmamak vardı. Köylüler gurbete giden hemşerilerinin gönlünün orada kaldığını anlamışlardı. Bir avuç toprak alıp gümüş bir kupaya koydular, kendisine verdiler.

Bu toprak ölünceye kadar Chopin'in yanında kalacaktı. Köylüleri bu aramağanı verirken ona : «Nerede olursan ol, doğduğun toprak-

diği ömrün ortalarına yaklaşıyordu. Çocukluğun mutlu günleri, ilk gençliğin canlı coşkunluğu yavaş yavaş gerilerde kalacaktı.

Viyana'daki konserde Chopin'in hastalıklı yüzüne, uçuk benzine dikkati çekmiş olan kadın hiç de yanılmamıştı. Genç besteci hastaydı: Devrin hastalığı — ince hastalık — onda da baş göstermişti. Yalnız, o günlerde bu hiç de yadırganmayan, hattâ hiçbir telâş uyandırmayan bir hastalıktı. Hemen herkeste — hele sanatkâr ruhlu olanlarda sık sık — görülen bir şeydi. Hekim zayıf yapılı gençlerin ciğerlerini dinler, başını sallar, hava tebdili tavsiye ederdi.

Bu hastalık gençlerde dalgın, kararsız, hulyalı bir ruh hali de yaratır, görmedikleri, bilmedikleri diyarlara karşı içlerinde bir hasret, bir hayal özlemi uyandırırdı. Bulundukları çevreden dışarı çıkarlarsa, yabancı ülkelerde yaşarlarsa ruhlarındaki sıkıntılardan kurtulacaklarmış, parlak günlere, sanatlarını geliştirecek güneşlere ulaşacaklarmış gibi gelirdi. Fransız şairi Musset'den Alman şairi Heine'ye, İngiliz şairi Byron'a kadar hepsinin oynadıkları bir oyundu bu.

Chopin de bu hulyaya kapılmıştı: Viyana'ya, Paris'e gidecek, bu sanat merkezlerinin daha canlı hayatı içinde yaşayacaktı. Bir yandan bunu istiyordu, bir yandan da içinde bir korku vardı. Yakın arkadaşı Titus Woyciechowski'ye yazdığı bir mektupta şöyle diyordu:

Yaşadığım yerlerden uzaklarda ölürsem

suru bulduklarını Chopin de duymuştu. Varşova'ya yazdığı mektupta şöyle diyordu :

Burada virtüozların gürültülü, gösterişli çalmalarına alışmışlar. Ne yapayim, ben öyle çalamam. Sonra, şunu da biliyorum ki benim çalışım sanatkârların, kadınların hoşuna gidiyor.

Chopin 1830'da Varşova'da iki konser verdi. Artık herkes onu Polonya'nın en büyük piyanisti, bestecisi olarak kabul ediyordu.

Yirmi yaşındaki genç müzik dehası şimdi başarı kadar aşkın da sevinci içindeydi : Lise günlerinin ilk aşkı o sarı saçlı, mavi gözlü Konstantia Gladowski balkondan gülümsüyordu.

Genç besteci, böylece, sanat hayatının ilk ilham perisini bulmuş oluyordu. Ne var ki, bu aşkla birlikte genç besteciye bir durgunluk da gelmişti. Küçükken ateş saçan o parlak gözler donuklaşmış, hareketleri yavaşlamış, rengi de solmaya başlamıştı.

Buna karşılık, sanatı daha da canlanmış, günden güne daha güçlü eserler bestelemeye başlamıştı. Bu arada, edebiyatla, çağın fikir akımlarıyla da ilgileniyor, Goethe'yi, Jean-Jacques Rousseau'yu, Schiller'i, Byron'ı zevkle okuyordu. Böylece, müziğinden önce ruhuna, duygularına romantizmin ilk havaları esmeye başlamıştı. Bu romantik havaya ilk aşkın büyüsü de karışıyordu.

O sıralarda Chopin kaderin kendisine çiz-

dokuz yaşında, Viyana'da göründü. 11 ağustosta Kärntnerthor Tiyatrosu'nda ilk konserini verdi. Salon alkıştan inliyordu. Yalnız, ön sırada oturanlardan bir hanım, dudak bükmüş, yanındakinin kulağına fısıldıyordu :

«Hasta bir hali var. Hiç hoşuma gitmedi...»

Bilmiyordu ki 1830 romantizmiyle, hasta görünüş yeniden değer kazanmaya başlayacaktı.

İkinci konser daha büyük bir başarıyla sonuçlandı. Bu konserde Chopin op. 11 (11'inci eseri olan) Çeşitlemeler'i, op. 14 Rondo - Krakowiak'ı çaldı. Beethoven'in yakın dostu Lichnowsky de oradaydı. İlk alkışı o patlattı, arkasından bir gökgürültüsüdür koptu. Ertesi gün «Allgemeine Musikalische Zeitung» şöyle yazıyordu :

Hiç reklamı yapılmamış bir sanatkâr müzik dünyasının ufkunda göklerin en parlak yıldızlarından biri olarak belirdi.

Bir müzik eleştirmencisi de ondan sonra Chopin müziğinin başlıca özelliklerinden biri olarak tanınacak olan noktayı ilk defa belirtiyordu : Genç besteci güçlü görünmekten, gösterişten kaçıyordu.

Bunu kusur olarak görenler de vardı. Gerçekte ise, bu bir sanatkâr için taklit edilemez bir özellikti; kişiliği, sanatının eşsizliği bundan ileri geliyordu. Kendisine bir «zayıf çalış» ku-

lıya bağlamak isteyen biri şöyle bir yargıya vardı: «Thalberg en birinci piyanist, Liszt ise tek piyanisttir.» Alman şairi Heine buna şu karşılığı verdi: «Chopin ikisinden de üstündür.»

Chopin'in ünü artık Avrupa'ya gittikçe yayılmaktaydı. Notalarını Fransa'da Schlesinger, Almanya'da Hartel, İngiltere'de Wessel yayınevleri basıyordu.

1835 ağustosunda Chopin, annesiyle, babasıyla buluşmak üzere, Karlsbad'a gitti. Dönüşte, Polonyalı Kontes Teresa Wodzinska'nın davetlisi olarak, bir süre Dresden'de kaldı. Orada kendini yeniden memleket havası içinde bulmuştu. Burada evin kızına hayran kalmıştı. Güzel Maria onaltı yaşındaydı; iyi yetişmişti: Şarkı söylüyor, resim yapıyor, şiir yazıyordu.

Chopin'in kalbi ondan yana kaymakta gecikmedi. Bir valsini ona armağan etti. Yine karşılıklı hayranlıkla başlayan ilgi derin bir sevgi haline geldi.

Kontes iki gencin birbirlerini sevmelerini sevinçle karşılıyordu. Bir dâhi, kendi evinde, kendi kızına âşık olmuştu. Az şeref miydi bu! Maria da, Chopin'e: «Ne yazık ki adınız Chopinski değil! Sizinle yurttaş olmak şerefini Fransızlar benden çalacaklar!» diyordu.

Choipn Paris'e dönünce hummalı bir çalışmaya başladı. Birbiri ardınca eserler yaratıyordu.

Bu arada, sağlık durumu da çevresindekilerde kaygı uyandırmaya başlamıştı. Bir ara, öldüğüne dair bir haber çıktı. Polonya'yı ke-

dere boğdu. Bu haberin yalan olduğu anlaşılınca da bütün Polonya'lılar bayram ettiler.

En çok sevinen de elbette ki Maria Wodzinska oldu. Chopin de onu unutmamıştı. Ondan aldığı ilhamla, başlı başına bir şaheser sayılan ilk «Ballade»ını yazdı (op. 29).

Büyük bestecinin hayatında, üzgünlüğü hep devam etmekle birlikte, oldukça mutlu sayılabilecek dönemlerden biri bu olmuştur. Yeni eserler besteledikçe sanat başarısının verdiği sevinci duyarken, Maria'yı düşünmekle de aşkın heyecanını tadıyordu. Hem bu sonradan gelecek büyük aşk gibi yakıcı, kavurucu değil, yumuşak, tatlı bir sevgiydi.

Ertesi yıl, temmuzda, Maria'yı görmeye Almanya'ya gitti. Maria ile annesi o sırada Marienbad'da yazlıktaydılar, Kont ise Dresden' de kalmıştı.

Chopin artık kararını vermişti : Maria ile evlenecekti. Kızı annesinden resmen istedi. Kontes razı oldu. Yalnız «elbette ki bir kere de Maria'nın babasına sormak» gerekiyordu.

«Şimdiki halde bu iş aramızda kalsın!» dedi. «Siz her şeyden önce sağlığınızı düşünün. Öksürük şurubunuzu almayı ihmal etmeyin, yün çorap giyin, geceleri de geç vakte kadar oturmayın!»

Maria da : «Ben size kendi elimle terlik örceğim.» diyordu.

Hastalığını hatırlatan bu sözler Chopin'in yüreğine işledi. Birden, kıza karşı içinde bir soğukluk duydu. Yalnız, kendini söz vermiş durumunda görüyor, görünüşte ilgi gösteren bir sözden dolayı alınıp ilişkiyi kesmeyi gururuna yediremiyordu. Böylece, kendisi de hastalığını hatırlatmış olmayacak mıydı?

Chopin kendini artık nişanlı sayıyordu. Paris'e dönerken birkaç gün Leipzig'de kaldı, yeni eserlerini Robert Schumann'a dinletti.

Schumann'la Chopin yaşıttılar; öyleyken, müzik anlayışları çok ayrıydı. Chopin bu büyük Alman bestecisine pek hayranlık duymazdı, Schumann ise Chopin'e büyük değer verirdi. Yeni eserlerini merakla, ilgiyle dinledikten sonra bunların «eşsiz güzellikte» olduğunu söylemekten geri kalmadı.

Chopin Paris'e dönünce, kendisini bekleyen iki mektup buldu. Bunlardan biri Maria' dan, öbürü de kızın annesindendi.

Maria : «Ayrılışınız bize öyle acı geldi ki bir türlü avunamıyoruz» diyor, arkasından yine kendisine iyi bakması öğüdünü vererek ilâçlar, tedbirler ekliyordu.

Teresa Wodzinska da : «İyi olmaya bakın, her şey buna bağlı...» diyordu.

Hastalığını tekrar tekrar hatırlatan bu sözler artık Chopin'i sinirlendirmeye başlamıştı. Kendisi sevgiyle yün terlik arasında bir ilişki

bulamıyor, sevgiyi ayağa düşüren bu ana - kıza karşı içinde gittikçe artan bir öfke duyuyordu.

Yine de işi kesip atmadı, onların giriştikleri oyunu kendisi de benimseyerek, yarı alaylı mektuplar yazdı.

«Terlikler hiç aklımdan çıkmıyor, geceleri de erken yatıyorum, piyanomu sabahın alacakaranlığında çalıyorum...» diyordu.

Öte yandan, Maria'nın annesi, Almanya' dan Polonya'ya dönmüş, genç bestecinin kızlarıyla evlenmek istediğini kocasına söylemişti. Kont elbette ki kızını, ne kadar ünlü olursa olsun, bir «çalgıcı»ya vermeye razı olmazdı.

Anne de her şeyden önce kızın sağlığını düşünüyordu; bu hasta görünüşlü delikanlıyı, sanatı bakımından hayranlık duymakla birlikte, kızına koca olarak seçmeye gönlü pek razı olmuyordu. Mektuplar gittikçe seyrekleşti, en sonunda da kesildi.

Bu mutsuz aşk Chopin'i bütün ondan öncekilerden daha çok sarsmıştı. Çünkü biliyordu ki Wodzinski'ler kızlarını ona hastalığından dolayı vermemişlerdi. Bu kalp yarası şimdi onu ciğerlerindeki yaradan daha korkunç bir şekilde hasta etmişti.

Chopin için 1837 kışı sıkıntılı geçmeye başlamıştı. Hastalıktan, öksürükten kurtulamıyordu. Bir yandan da ruh bunalımları içindeydi. Yer değiştirmesi, yeni insanlar görmesi iyi ola-

caktı. Dostları ona Londra'yı salık verdiler. Çünkü genç bestecinin iyi beslenip ölçülü bir hayat sürmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Bu onun için bir bakıma tedavi olacaktı.

Chopin söz dinledi, Londra'ya gitti. Bir dost — Polonya'lı diplomat Kozmian — memlekete gönderdiği bir mektupta şöyle yazıyordu:

Chopin burada. Piyanolarıyla, ayrıca bir de karısının canlılığıyla tanınan Pleyel'le birlikte geldi. Eğlenmeye gelmişler. Şehrin en iyi otellerinden birinde kalıyorlar, ellerinden geldiği kadar da çok para harcamaya çalışıyorlar.

Londra günleri Chopin'in sağlığı bakımından hiç de yararlı olmadı; hattâ zararlı oldu diyebiliriz, çünkü şehrin sisli, yağışlı, ıslak havası onun öksürüklerini daha da artırmıştı. Öte yandan, İngilizler genç besteciye pek büyük bir ilgi göstermemişler, konserleri oldukça sönük geçmişti. İngilizler onu, sanatı kadar, kişiliği bakımından da beyenmemişlerdi. Londra'da çıkan «Musical World» (Müzik Dünyası) dergisi onun «piyanistlerin en çekingeni, en gururlusu» olduğunu yazıyordu.

Chopin Londra dönüşü Paris'te sıcak bir havayla karşılaştı; bu da ona yeniden bir şevk, bir güç verdi, hattâ hastalığını bile unutturdu, en son gönül yarasını da iyi etmiş gibiydi.

Gerçekten, Chopin'in bu bakımdan iyi bir yaradılışı vardı : Çok çabuk âşık olur, derin bir sevgi enginine sürüklenirdi ama, bu aşk ken-

disini mutlu etmeyince de çabuk unutmasını bilirdi.

Ona bu gücü veren de sanatıydı: Acı duygularını bestelerine aktarınca içini dökmüş, rahatlamış gibi olur, kederin yaratıcı bir güce çevrilmesiyle de neşelenirdi. Eserlerinde en duygulu, en yürek sızlatıcı bir nağmeden sonra bir gülümsemeyi andıran tatlı, hattâ alaylı bir melodinin parlayıvermesine çok rastlanır.

Büyük besteci, bütün yarım kalan gönül bağlantılarından sonra olduğu gibi, Maria Wodzinska ile olan sevdasının bağları koptuktan sonra da kendini daha ateşli bir çalışmaya verdi. 1837 sonbaharında op. 25 «Etude» leri yayımlandı. Bunu Liszt'in ilham perisi Kontes d'Agoult'ya armağan etmişti. Op. 29 «Impromptu», op. 30 «Mazurka», si bemol «Scherzo», op. 32 «Nocturnes» hep o günlerin eserleridir.

Chopin öteden beri büyük kalabalık konserlerden kaçınır, bir salon toplantısında piyano çalmaktan daha büyük zevk alırdı. Büyük senfoniler yazmaya heves etmediği gibi, yüzlerce kişi önünde konser vermekten de hoşlanmazdı. Onun için, 1838 şubatında Tuileries Sarayı'nda Kral Louis - Philippe'le saray ileri gelenlerinin önünde konser vermeyi kabul etmesi büyük ilgi uyandırdı. Sıkılgan delikanlı kalabalık içine çıkmak korkusunu yenmiş miydi acaba? Paris' in ünlü «Gazette Musicale» (Müzik Gazetesi) şöyle yazıyordu:

Chopin bulunmaz dehasını hep beş, altı

kişilik dinleyici topluluğuna saklardı. Bugün, kalabalığa karşı beslediği çekinmeyi yenmiş bulunuyor. Dileriz ki bu bir dönüm noktası olsun. Büyük besteci bencillikten kurtulursa, «En başta gelen piyanist kim? Liszt mi, Thalberg mi?» sorusuna dünya: «Chopin!» diye karşılık verecektir.

Chopin'in sanatını da başlangıçta çok kişi yadırgamış, gerek bestelerindeki gizli anlamlar, gerekse piyano çalışındaki bambaşka üslûp garip bulunmuştu. Yine de onu kimse kusurlu bulamıyor, eserlerinde gizli bir güzellik bulunduğunu seziyordu.

Müzik dünyasında Chopin'i en iyi anlayan, sanatını isabetli bir biçimde yorumlayan ilk sanatkârlardan biri Schumann olmuştur. İki besteci arasında pek bir yakınlık doğmamıştı; Schumann'ın Chopin'i kendine rakip gibi gördüğü de olmuştu. Müzikseverler de bunu biliyorlar, ikisi arasında bir çatışma bekliyorlardı; bu arada Schumann'ı sevenlerle Chopin'i tutanlar arasında, gerek salonlarda, gerekse müzik basınında tartışmalar da olurdu.

Gerçekte ise, Schumann'la Chopin eserlerinde, birbirine zıt değilse de, birbirinden çok ayrı dil konuşuyorlardı: Schumann romantik bir besteciydi; Almanya'daki romantik çığırın başını çekiyor, gerek eserleriyle, gerekse yazılarıyla bu tarzı yaymaya çalışıyordu. Chopin ise, romantiklerden olarak kabul edilmekle bir-

likte, kendisi böyle bir iddiada değildi. O bir çığıra kapılıp gitmeyi doğru bulmuyor, bunu duygularının gereğince belirtilebilmesine, sanatının alabildiğince gelişmesine engel olarak görüyordu. O, her şeyden önce, içinden geldiği gibi, doğaçtan besteler yapar, yine kendini duygularına kapıp koyuvererek çalardı. Besteleri üzerinde çok çalışır, yazar, çizer, yeniden yazardı; öyleyken eserleri yine de birdenbire, içten geldiği gibi notalara dökülmüş izlenimini verirdi; çünkü her seferinde duyguları bütün coşkunluğuyla fışkırıyordu. Bu arada romantik tatlı nağmlerin yanında gür sesli bir haykırışın da ortaya çıktığı oluyordu.

İşte Schumann bunu çok iyi anlamış, kendisiyle yaşıt genç meslektaşının sanatını çok iyi yorumlamıştı. Bir yazısında şöyle diyordu

Kuzeydeki müstebit hükümdar Chopin'in eserlerinin, pek basit görünen o mazurkaların kendisi için ne korkunç birer silâh olduğunu bilse bunların çalınmasını yasak eder. Chopin'in besteleri çiçekler içine saklı toplardır.

Schumann'ın bu sözleri gerçekten Chopin'in göze pek görünmeyen bir yanını belirtiyordu. Ateşli besteci, yanık bir aşk türküsü çağırır gibi görünürken, çiçek demetlerini andıran bestelerinde anayurdunun düşman çizmeleri altında çektiği acıları, buna karşı daima haykıran, bağımsızlık için çırpınan erkekçe sesini de gizliden gizliye dile getiriyordu.

Schumann'ın «Kuzeydeki müstebit hükümdar» dediği Çar Nikolay, yine onun belirttiği gibi, bundan habersizdi. 1837'de, Paris'teki elçisi aracılığıyla, büyük besteciyi Moskova'ya çağırdı. Bu teklife göre, Chopin saray bestecisi olacak, dolgun maaş alacak, unvanlara, imtiyazlara sahip olacaktı. Chopin bunu bir kalemde reddetti. Verdiği karşılıkta şöyle diyordu

1831'deki Polonya bağımsızlık savaşına, silâhla değilse de, kalbimle katıldım. Hiçbir unvanda gözüm yok. Bir göçmen olarak Paris'te kalmaktan başka bir şey istemiyorum.

Chopin daha kendisini Maria ile nişanlı saydığı günlerde Paris'in ünlü falcısı Madame Lenormand ona mutlu bir gelecek müjdelemişti. Chopin de buna inanmış, sevinmişti. Nasıl inanmasındı ki bu kadının söyledikleri o güne kadar hep doğru çıkmıştı: Liszt'in sevgilisi Kontes d'Agoult daha kocasıyla bir arada yaşarken, falcı kadın onunla Liszt'in pek mutlu olacaklarını söylemişti. Çok geçmeden, Kontes kocasından ayrıldı, Liszt'le birleşti. Bu, belki, bütün dedikoduları, rezaleti göze alarak erişilmiş acı bir mutluluktu; yalnız, Kontes d'Agoult ile Franz Liszt «devrin çifti» olarak tanındılar.

Kontes Liszt'ten dört yaş büyüktü. Gözü yükleklerde olan, fikir, sanat alanında tanınmak isteyen bir kadındı. Şimdi, Liszt besteler

yaratırken o da, Daniel Sterne adıyla, felsefe, tarih üzerine eserler yazıyordu. Paris'in sanat hayatı onların ekseni çevresinde dönüyor denebilirdi.

Marie d'Agoult'nun en yakın arkadaşlarından biri de erkek adıyla yazan, erkek kılığında gezen ünlü kadın romancı George Sand'dı. Birlikte büyük bir daire tutmuşlar, orada sanat adamlarını toplayacak bir salon açmışlardı. Romancı Eugène Sue, Polonya'lı şair Miskiewicz, ünlü Fransız eleştirmeni Sainte - Beuve, Alman şairi Heinrich Heine hep bu salonun gediklileriydiler. Bir, Chopin eksikti.

Bu eksikliği de, Liszt kapattı. 1836 yılı aralık ayında bir akşam, Marie d'Agoult ile birlikte George Sand'ı alarak, Chopin'in evine geldi, genç kadın yazarı arkadaşına tanıttı. Bunu dostça bir düşünceyle yapmıştı : Chopin'le pek iyi anlaşan iki arkadaştılar; George Sand da Kontes d'Agoult ile çok yakın arkadaştı. İstiyordu ki Chopin de aralarına karışsın, onların şen - şakrak havası içinde biraz neşelensin, nişanlıdan ayrılmış üzgün gönlü avunsun.

Gerçekten, Chopin «Güzel Maria»yı (Maria Wodzinska'yı) çoktan unutmuşsa da bir kalp bağlantısından yoksun kalmış olmanın acısını çekmiyor da değildi. Çevresindeki kadınlardan elbette ki büyük ilgi görüyordu. Bu arada, eserlerinin iyi bir icracısı olan Clara Wieck de ona büyük ilgi göstermişti. Clara sonradan müzik dünyasının «ölümsüz sevgilisi» olmuş, 1840'ta

evlendiği Schumann'a olduğu kadar Brahms'a da derin ilhamlar vermiştir.

Evet, birçok kadınların hayranlığını üzerine çekmesine rağmen, Chopin'in kalbi yalnızlıktan kurtulamamıştı... George Sand'la tanışmcaya kadar.

Bu bir yıldırım aşk değildi. Chopin'in George Sand'ı daha önce de görmüşlüğü vardı; adını da sık sık işitmiş, nasıl bir kadın olduğunu duymuş, hiç ilgilenmemişti. Tanıştıkları akşam da ona karşı büyük bir ilgi göstermedi.

O akşam Chopin'in evinde, sık sık olduğu gibi, yine bir sanatkârlar toplantısı vardı. George Sand romancı Eugène Sue ile şakalaşır, tenor Nourrit'nin Paris fıkralarını dinleyip kahkahalar atarken bir gözü de Chopin'deydi. Onun ilgisini çekmeye çalışıyor, üzerinde ne gibi bir izlenim uyandırdığını öğrenmek istiyordu.

Chopin uzak duruyordu. Başkalarıyla ciddi bir konuşmaya dalmış, müzik, resim, edebiyat üzerine konuşuyordu. Az sonra, George Sand da onların yanına geldi, konuşmalarına katıldı. Şimdi Chopin'i daha yakından süzüyordu.

Bir ara, öbürleri uzaklaşarak onları baş başa bıraktılar. İkisi aynı konular üzerinde sohbete daldılar. Yalnız, arada çok ciddi, hattâ soğuk bir hava estiğini Chopin gibi George Sand da hissetmiyor değildi. Kadın yazar genç bestecinin ilgisini uyandırmak için konuşmaya şuh

bir hava vermeye çalışıyor, Chopin ise ciddi havasını bozmuyordu.

Ayrılırlarken, George Sand onu yaza Nohant'daki köşküne beklediğini söyledi. Chopin kibarca teşekkür etti. Gitmeye hiç niyeti yoktu. Biraz sonra, arkadaşları George Sand'ı nasıl bulduğunu sordukları zaman da, sinirli bir öfkeyle haykırdı :

— «Ne biçim kadın bu! Gerçekten kadın mı? Bundan bile kuşku duyuyorum.»

Arkadaşları Chopin'in bu sözlerini yadırgamadılar. Çünkü onun erkek gibi kadınlardan, hele erkek kılığına girmiş, erkeklik taslayan kadınlardan hiç hoşlanmadığını bilirlerdi. Ayrıca, George Sand hakkında bu sözleri başkalarından da duymuşlardı. Bu arada, Honoré de Balzac da onunla ilk karşılaşmasından sonra, izlenimlerini tıpkı Chopin gibi belirtmişti :

— «Gerçekten kadın mı o? Bence, hayır; ei kektir. Çünkü erkek olmak istiyor.»

Bununla birlikte, büyük romancı, insanları yakından incelemesini, onların iç dünyalarını keşfetmesini pek sevdiği için, bu «garip yaratık»la da sonradan dostluk kurmuş, onu daha derinden tanımıştır. Yıllarca sonra şöyle diyecektir :

George Sand iyi kalplidir, cömerttir, güzel bir ruhu vardır. Yalnız, kadın ruhu bu; kendisinin inanmak istediği gibi erkek ruhu değil. Ben onun ilerisini hüsranla, umut kırıklığıyla dolu görüyorum.

Ondan sonraki karşılaşmalarında da Chopin genç kadın yazara karşı pek bir ilgi duymadı. Yalnız, konuştukça aralarında daha sıcak bir hava esmeye başladı. Çünkü Chopin'in derin bir duygu, düşünce dünyası vardı; sanat görüşü herkesinkinden çok başkaydı. Görüyordu ki George Sand'ın da basma - kalıp düşüncelerden, yavan görüşlerden uzak, yepyeni, parlak bir sanat anlayışı vardı. Bu bakımdan birbirlerini çok iyi anlıyorlar, birbirlerinde düşüncelerine, görüşlerine karşılık buldukça da zevk alıyorlardı.

Chopin'in George Sand'a karşı yavaş yavaş ilgi duymaya başladığını arkadaşları da görüyorlardı. Bundan, onları tnıştıran Liszt'ten başka, hemen hemen herkes kaygı duyuyordu. Çünkü Chopin'in ne kadar duygulu, George Sand'ın ise ne kadar uçarı olduğunu biliyorlardı.

Bu yakınlaşmadan kaygı duyanlar arasında Liszt'in sevgilisi Kontes d'Agoult da vardı. O Liszt gibi düşünmüyor, Chopin'in George Sand'la kuracağı ilişkiden bir felâket doğacağından korkuyordu. Bu konuda genç bestecinin kulağını bükmek ihtiyacını duydu. Bir gün ona şöyle dedi :

— «George Sand sevgililerini birer tebeşir parçası gibi kullanılır. Hayatlarının karatahtasına birşeyler çiziktirir; bıkınca da, tebeşiri yere atar, ayağının altında ezip toz eder.»

Bu ilişkinin sonucundan korkup George Sand'ı uyarmaya çalışanlar da vardı. Bu arada, oyun yazarı Félicien Mallefille ona şöyle diyordu :

— «Hastalıklı Chopin senin yırtıcı isteklerini hiçbir zaman yerine getiremez. Ondan uzak durmaya bak.»

George Sand bu öğütlere aldırmıyordu. Ona göre, Chopin'in kendisine karşı uzak duruşunun başka bir nedeni vardı.

Chopin'in o sıralarda başka bir kadınla ilgilendiğini George Sand'ın bir arkadaşına gönderdiği mektuptan anlıyoruz. Kadın yazar şöyle diyordu :

Bir çocukluk arkadaşıma karşı çarpışacak değilim; hele karşımdaki Alice gibi dürüst, güzel bir kadın olursa. Yalnız, şunu da düşünmeliyiz : Chopin'in mutluluğunu hangimiz sağlayabiliriz : O mu, ben mi?

Bu Alice'in kim olduğunu bilmiyoruz. George Sand bu sözleriyle arkadaşını küçük görüyorsa da içtenliği elbette ki takdir edilecek bir şey.

Gerçekten, George Sand genç besteci hakkında hiç de kötü bir niyet beslemiyordu. Yalnız, gerek kendisinden, gerekse arkadaşlığından hoşlandığı için onun yakınlığını arıyor, sık sık buluşmak, görüşmek için fırsatlar yaratıyordu. Ondan beş yaş büyüktü; bu bakımdan, bir abla gibi davranıyor, onun iyiliği için öğüt-

lerde bulunuyordu. Delikanlının sıkılganlık, içine kapanıklık gibi kusurlarını görüyor, bunları gidermeye çalışıyordu. Sonra, hiç de kendinden fedakârlık edecek bir yaradılışta değildi: Yalnız kendini düşünen, başkasının zararına çalışan bir bencil değilse de sırf genç bir adama sonu acı olabilecek diye aşk duygusu aşılamaktan da geri duracak değildi. Kaldı ki, yukarıdaki mektubundan da anlaşıldığı gibi, onu mutlu edebileceğini düşünüyordu.

Paris'li kadın falcının Chopin'e müjdelediği mutluluk gerçekleşebilecek miydi acaba?

II

BÜYÜK AŞK

George Sand, asıl adıyla Aurore Dupin, 1 temmuz 1804'de Paris'te doğdu. Babası Maurice Dupin subaydı. Annesi Sophie hafif bir kadın olarak tanınmıştı. Maurice'le Sophie dört yıl birlikte yaşadıktan sonra evlenmişler, bir ay sonra da Aurore dünyaya gelmişti. Sophie'nin daha önce başkasından olma bir kızı daha vardı: Caroline. Maurice Dupin'in annesi oğlunun Sophie'yle evlenmesini istememişti. Sözünü dinletemeyince de Nohant'daki çiftliğine çekilmiş, gelininin oraya gelmesini yasak etmişti.

George Sand dört yaşındayken annesiyle, babasıyla birlikte İspanya'ya gitti. Maurice Dupin albaylığa yükselmiş, Napoleon'un İspanya'yı almakla görevlendirdiği Mareşal Murat'nın yaveri olmuştu. Evde İmparator Napoleon'un adı sık sık geçiyor, onunla ilgili şanlı hikâyeler anlatılıyordu.

Küçük kız bunları dinledikçe hayaller kuruyor, babasını imparator, kendisini de onun bir subayı olarak görüyordu. Çevresinde bu parlak hayalleri besleyecek çok şey vardı: Sırmalar içinde subaylar, kişneyerek şaha kalkan atlar, mahmuz sesleri, şıkırdayan kılıçlar.

Kızcağız kendini subay olarak görmekte başka bakımdan da haklıydı: Dördüncü yaş gününde babası ona sırmalı, altın düğmeli bir albay elbisesi yaptırmıştı. Aurore bunu giyip beline de kılıcını takınca nasıl olur da kendini erkek, hem de subay, imparatorun yaveri olarak görmezdi!

Kızın bu parlak hayalleri bazan kararıyor, yerini acı bir küskünlük, çıldırtıcı bir kıskançlık alıyordu: Kendisi kız olarak yaratılmıştı; kardeşi Louis ise oğland. Büyüyünce ancak oğlanlar subay olabilirdi, kızlar olamazdı. Louis ne mutluydu, erkek yaratılmıştı. Aurore onu nasıl kıskanmazdı! Kendisine ancak hayalinde erkek olmak kalıyordu.

Hayali de çok genişti. Masallar, hikâyeler uydurur, bunları olmuş gibi anlatırdı. Annesinin bir ahbabı vardı, «Bu çocuk büyüyünce ya romancı olacak, ya da yalancı» derdi.

Aurore güzel bir kız değildi; yalnız, çok canayakın, sıcakkanlı, sevimliydi. Donuk esmer bir teni, iri parlak gözleri, hafif kemerli bir burnu, dolgun dudakları vardı. Daha o yaşta, hayalinin yarattıklarını çıtır-pıtır konuşmasının renkli sözleriyle anlatması herkeste ona karşı bir sevgi, hattâ hayranlık uyandırırdı.

Aurore kendisinin kız olduğunu, ne yapsa erkekler gibi subay olamayacağını, kızlarla oğlanlar arasında belirli bir fark bulunduğunu öğrendikten sonra hayalinde bir kahraman, kendine bir erkek arkadaş yaratmıştı. François adını verdiği bu hayalî kahramana bir takım

hikâyeler yakıştırıyor, bunları uzun uzun, her seferinde de yeni maceralar uydurarak anlatıyordu.

İspanya'daki parlak günler uzun sürmedi. Fransızlar yenilmişler, geri çekiliyorlardı. Dupin'ler de Paris'e döndüler. Ondan sonra felâketler de birbirini kovaladı: Aurore'un önce kardeşi, sonra babası öldü.

Kardeşi Louis doğuştan sakat bir çocuktu; bakar kördü. Onun bu acınacak hali karşısında ablası, büyüyüp aklı ermeye başlayınca, çok duygulanmış, eskiden kıskandığı, erkek olduğu için kendinden üstün gördüğü, bunun için de içten içe düşman kesildiği kardeşini yavaş yavaş sevmeye başlamıştı. Çocukçağızın ölmesi ona pek dokundu. Ölümün ne olduğunu o küçük yaşta, pek yakınında görerek anlamıştı. İlk gözyaşlarını o gün döktü.

Çok geçmeden babasını da kaybetti. Fransa'ya döndükten sonra, Nohant'daki çiftliğe gitmişlerdi. Maurice Dupin annesinin gönlünü etmiş, karısının çiftliğe gelmesine müsaade almıştı. İspanya'da savaş havası içinde geçen sıkıntılı günlerden sonra çiftlikte bir süre dinlenmek istiyordu. Orada Leopardo adını verdiği atıyla uzun gezintilere çıkıyor, çiftliğin geniş arazisinde at koşturuyordu. Yağmurlu bir günde Leopardo binicisini sırtından attı, adamcağız boynu kırılarak öldü.

Bu, Aurore için, çok daha büyük bir acı oldu. Babası, o büyük şanlı asker, koca «İmparator» yoktu artık. Ölüm ne korkunç şeydi!

Hayalperest kız uydurduğu hikâyelerde şimdi ölüme de yer veriyordu.

Aurore'un annesi Sophie Dupin onun kadar duygulu değildi; oğlunun, kocasının ölümlerini tez elden unutmak, kendine yeni bir hayat kurmak istiyordu. Çiftlik hayatı da onun için pek sıkıcıydı. Kızını ninesinin yanma bırakıp kendisi Paris'e döndü. Oradaki kızı Caroline artık yetişmiş, oyuncu olmuştu, eğlenceli bir hayat sürüyordu. Annesi de onun yanına yerleşti, Paris'in renkli hayatına karıştı.

Sophie Dupin'in başka birinden olan bu kızı Caroline gibi Maurice Dupin'in de daha önce bir köylü kızından dünyaya gelme bir oğlu vardı : Hippolyte. Bu oğlanı ninesi yanına almış, Nohant'da yetiştirmişti. Şimdi Aurore'a çiftlikte iyi bir arkadaş olabilirdi.

Aurore ise şimdi de bu baba - bir ana - ayrı ağabey'sini kıskanıyordu. Hippolyte delikanlılık yaşma gelmiş, çiftlik işlerinde söz sahibi olmuştu. Aurore kendini onun yanında küçük görüyor, bu kusuru kapatmak için de kendini erkek sayıyor, ağabey'siyle konuşurken, «Ben de erkeğim» diyordu. Hippolyte buna gülüp geçiyordu.

Nine ise, kızın bu hevesini desteklemekten geri kalmıyordu. Onun erkeklik taslamasına, erkek gibi davranmasına memnun olur gibiydi. Torununa ölen oğlunun adını takmıştı, onu «Maurice» diye çağırıyordu.

Ailenin uzaktan akrabası olan Kont René de yeniyetme kıza tabanca kullanmasını öğre-

tince Aurore «erkekliğe» doğru bir adım daha attı. Şimdi ata biniyor, çiftlik topraklarında uzun gezmelere çıkıyor, yandaki koruya dalarak tabancasıyla kuşlara ateş ediyordu.

Yalnız, kadın elbisesiyle ata binmek zor oluyordu. Ninenin ahbabı olan, sık sık çiftliğe gelip kalan Dr. Deschartres de bu meseleyi halletti: Kızın ata binerken pantolon giymesinin çok daha uygun olacağını söylüyor, hekimce öğütler veriyordu.

Böylece, Aurore'un istediği, heves ettiği, can attığı şey — erkeklik — hiç olmazsa görünüşte bir derece daha gerçekleşmiş oluyordu. Ayağına pantolonunu geçirip, beline tabancasını takıp Colette'in sırtına atladı mı dünyalar onun oluyordu.

Gelgelelim, onu ölen oğlunun yerine koyan, erkek gibi yetişmesine yardım etmiş olan nine yavaş yavaş kaygılanmaya başlamıştı. Böyle giderse kız gerçekten erkeklik taslamaya başlayacak, acayip bir yaratık olup çıkacaktı. Belki genç yaşta erkekler arasına karışmak isteyecek, böylece baştan çıkacak, tehlikeli durumlara düşecekti. Onüçünü bitirmiş, ondördüne geliyordu. Vücutça gelişmiş, üzerine tam bir genç kız güzelliği gelmişti. En iyisi onu, vakit geçirmeden, doğru yola yöneltmeliydi.

Aurore'un ninesi onu Paris'teki Dames Augustine Anglaises Manastırı'na yolladı. Kız-

cağız kendini birdenbire bambaşka bir dünyada bulmuştu. Erkek gibi büyümüş, o güne dek her istediğini yapmıştı; bu kadar sıkıya gelemezdi. Ayak diredi, kafa tuttu, manastırın en haşarı, en yaramaz kızı oldu. Rahibeler ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Bu kıza ne öğüt para ediyordu, ne ceza.

Sonra birdenbire duruldu. Yaramazlığı bırakmış, kuzu gibi olmuştu. Söz dinliyor, derslerine çalışıyor, doğru - dürüst davranıyordu. Daha da ileri gitti Rahibe olmaya karar verdiğini bildirdi.

Öğretmenleri buna pek sevindiler : Din yoluna yeni birini daha kazanmışlardı. Yalnız, kızdaki bu beklenmedik değişiklik neden ileri geliyordu acaba? Bunu anlayamadılar. Onun dakikadan dakikaya değişen bir ruh hali içinde olduğunu bilmiyorlardı çünkü.

Nitekim, çok geçmeden Aurore yeniden eski yaramazlıklarına başlayınca, yeniden haşarı, söz dinlemez, laf anlamaz bir kız oluverince yine şaşırıp kaldılar. Bu sefer artık yeni bir denemeye girişmeye tahammülleri kalmamıştı Kız manastırda kaldığı üç yıl içinde onları çok uğraştırmıştı. Ninesine yazdılar, kadıncağız gelip torununun elinden tuttu, manastırdan çıkardı, çiftliğe getirdi.

Aurore şimdi ne manastır öncesi günlerdeki gibi delişmen bir kız çocuğuydu, ne de manastırdaki o hırçın, yaramaz kız. Hayali gene alabildiğine işlemekle birlikte, daha bir durulmuş, kendini okumaya vermişti. En sevdiği yazar

Chateaubriand'dı. Bu romantik yazar onun hayal âlemini daha geniş ufuklara doğru açıyor, duygularını derinleştiriyordu.

Öte yandan, manastırdayken bir ara Tanrı'ya körü körüne inanmıştı; şimdi bu Yüce Varlığı, evrenin Yaradan'ını daha esaslı bir biçimde anlamaya çalışıyor, din kitaplarını, felsefe eserlerini merakla okuyor, bunlar üzerinde aklını işletiyordu.

Bu sıralarda üçüncü bir ölümle karşılaştı Ninesi kısa bir hastalıktan sonra, «Maurice»ciğini yapayalnız bırakarak, gözlerini yummuştu. Evet, Aurore'un annesi vardı ama, ondan çok uzakta olmamakla birlikte, Paris'e gittiğinden beri kızını hemen hemen hiç arayıp sormamıştı. Onun için, babaanne torununu düşünmüş, vasiyetinde çiftlikle birlikte Paris'teki konağını da ona bırakmıştı.

Aurore'un gene de ilk düşündüğü annesi oldu. Paris'e gidip Narbonne Konağı'nın bir bölüğüne yerleştikten sonra annesini yanına aldı. Hayatın rengi birdenbire değişmişti : Çiftlikteki sakin, durgun hayata karşılık Paris'te canlı, gürültülü bir yaşayış vardı; manastırdaki günahsızlara karşılık, burada günah sayılan şeyleri pervasızca işleyenler vardı.

Evin içi kadın, erkek, genç, yaşlı insan kaynıyordu. Annesinin birçok ahbapları, arkadaşları vardı. Bunlar hemen her akşam toplanıyorlar, yiyip içiyorlar, gülüp söylüyorlardı. Bu arada, evin genç kızına aşırı bir yakınlık gösteren delikanlılar, orta yaşlı erkekler de az

değildi. Kırkbeş yaşında baba dostu emekli subay Jacques du Plessis, onun yakın arkadaşı Raoul bunların başına geliyordu. Bir de Casimir Dudevant vardı ki Aurore'un gözü daha çok ondaydı.

Yakışıklı bir delikanlıydı bu. Eskiden subaymış, şimdi hukukta okuyordu. Babası barondu; sonradan baronluk ona geçecekti. Aurore onunla evlenirse barones olacaktı. Kafaca pek anlaşamıyorlardı ama, bu onlara pek o kadar önemli görünmüyordu. 10 eylül 1822'de evlendiler. Aurore 18, kocası 30 yaşındaydı.

Evlendikten sonra Nohant'a geldiler. Çiftliğin gedikli misafrilerinden, babaannenin yakın dostu Dr. Deschartres onları bir baba gibi karşıladı, çiftliğin yeni sahibesiyle damadı yanaklarından öperek mutluluklar diledi. Onlara klavsende güzel parçalar çaldı. Bu müzik akşamları ondan sonraki günlerde de devam etti. Aurore — geleceğin George Sand'ı — da Chopin'in adını ilk defa bu akşamlardan birinde duydu.

Deschartres : «Bir harika çocuk bu!» diyordu. «Oniki - onüç yaşlarındaymış. Konserlerinde yer yerinden oynuyor. Bambaşka bir müzik anlayışı, bambaşka bir piyano çalışı var. Bakın size onun bir Polonez'ini çalayım...»

Aurore önce pek ilgilenmemişti. O yaşta bir çocuğun bestesinden ne beklenirdi ki! Sonra sonra, piyanodan nağmeler birer billûr şıkırdısıyla dökülmeye başlayınca, başını dikti. gözlerini açtı.

— «Sahi mi söylüyorsunuz?» dedi. «Bunu besteleyen oniki yaşında bir çocuk mu?»

Deschartres başını salladı, piyanosuna devam etti. O da kendinden geçmiş, Polonez'in dalgaları arasında yüzüyordu. Casimir ise, müzikten anlamazdı; anlamak da istemezdi. Canının sıkıldığını belli etmemek için, kalkmış, duvarlardaki tabloları seyrediyordu.

Aurore ilk çocuğuna hamile kalınca Paris'e geldiler. Bir oğlu oldu. Genç anne ona kendi babasının adını koydu: Maurice. Oğlunu çok seviyor, üzerine titriyordu ama, içinde anlayamadığı bir boşluk hissediyordu: Erkek gibi bir kadın olmak isterdi o; şimdi bir eve tıkılıp çocuk büyütecek, hanım - hanımcık bir kadın mı olup çıkacaktı? Onun bambaşka bir dünyası — sanat, edebiyat, düşünce dünyası — yok muydu?

Bu duyguyla kitap okumaya eskisinden daha büyük bir düşkünlükle sarıldı. Bu yüzden, kocasıyla arası — zaten pek iyi değildi — büsbütün açıldı. Casimir de bunu fırsat bilmiş, kendini Paris'in eğlence hayatına vermiş, içkiye düşmüştü.

Bu arada Aurore da kendi çevresinde bir - iki gönül eğlencesi bulmuştu. Kocasının arkadaşı Aurélien, sonra kendisinin çocukluk arkadaşı Stephane ona yalnızlığını unutturdular.

Genç barones kendini daha iyi anlamanın

rahatına ermişti : Evlilik hayatı için yaratılmış bir kadın değildi o. Okuduğu kitaplar da ona kadının özgürlüğünü öğretmişti : Kadın da erkek gibi bütün hareketlerinde, düşüncelerinde, duygularında serbest olmalıydı; kendini hiçbir bağla bağlı görmemeli, ruhunun, yeteneklerinin alabildiğine gelişmesine imkân bulmalıydı.

İkinci çocukları — bu sefer bir kız : Solange — doğduktan sonra Baron'la Barones ayrı yaşamaya başladılar. Genç kadın daha yirmialtı yaşındaydı. Sekiz yıllık evlilik hayatında iki çocuk anası olmuştu ama, mutluluğu tanıyamamıştı. Yalnız, nasıl mutlu olabileceğini öğrenmişti : İçinden geldiği gibi davranacak, gönlünce çalışacak, istediği gibi yaşayacaktı.

Aurore Paris'in edebiyat, sanat çevrelerinde birçok dostlar edinmişti. Bu arada, Jules Sandeau adında sarışın bir delikanlıdan pek hoşlanmıştı. Jules daha ondokuz yaşındaydı; hukukta okuyor, aynı zamanda güzel şiirler, hikâyeler yazıyordu.

Aurore ona kendi yazdıklarını okudu, aralarında bu bakımdan da bir yakınlık doğdu Uslûpları değişik olmakla birlikte edebiyat anlayışları hemen hemen aynıydı. Birinin eksiğini öbürü tamamlıyordu. Bunu görünce, birlikte hikâyeler yazmaya karar verdiler. Bu kalem ortaklığı birlikte yaşamaya başlamalarıyla daha yakın bir ilişki haline geldi.

Ortaklaşa yazdıkları hikâyelerde Jules Sand adını kullanıyorlardı. «Rose et Blanche» adındaki ilk romanları da bu adla yayınlandı. Yayınevi sahibi Dupuy romanın hangi bölümlerinin kadın kaleminden çıktığını anlamış, onun üslûbunu daha çok beğenmişti. Genç kadın yazardan tek başına bir roman yazmasını istedi.

Bu sırada, Jules Sandeau da kendi yaşına uygun bir kızla ilişki kurmuştu; böylece, iki yazarın aynı çatı altındaki hayatları ile kalem arkadaşlıkları da sona erdi.

Barones Aurore Dudevant kendi başına yazdığı ilk romana, Jules Sand adını biraz daha değiştirerek, George Sand imzasını atmıştı. Şimdi erkek kıyafetiyle gezdiği gibi bir erkek adıyla da tanınıyordu.

George Sand'ın «İndiana» adındaki bu ilk romanı 1832'de çıkmış, edebiyat çevrelerinde büyük ilgi görmüştü. Balzac, Dumas, Mérimée, Sainte - Beuve gibi günün büyük yazarları bu kadın meslektaşlarının erkek kılığını, erkek adını yadırgamalarına, bundan dolayı içlerinden onunla alay etmelerine karşılık, edebi değerini kabul etmekten geri kalmıyorlardı.

George Sand çevresindeki yazarlar arasında şimdi kendine yeni bir sevgili de bulmuştu Şair Alfred de Musset. O da kendisinden çok gençti. Tanıştıklarında George Sand 29, Musset 23 yaşındaydı. Genç şair kadm romancıdan daha usta bir yazardı; onun yazdıklarını düzeltiyor, daha bir renk, parlaklık katıyordu. Ara-

larında güçlü bir aşk da başlamıştı, ikisi de birbirlerini seviyorlardı. Buna rağmen, ilişkilerini akıl çerçevesi içinde yürütmesini bildiler, aşk sona erdikten sonra da arkadaşlıklarını dostluk bağlarıyla yürüttüler.

George Sand, Paris'in yalnız edebiyat çevrelerinde değil, aynı zamanda müzik çevrelerinde de tanınan, aranan bir kimse olmuştu. Bu arada, birçok bestecilerle de tanışmış, en çok Liszt'le arkadaş olmuştu.

George Sand'la Chopin'i Liszt tanıştırmıştı. İlk tanışmalarında ikisi de birbirlerine biraz alayla bakmışlardı: George Sand genç besteciyi utangaç, pısırık bir çocuk gibi görmüş, Chopin de genç kadının erkek kıyafetine bıyık altından gülmüştü.

Chopin o sırada çok dertli günler yaşıyordu. Uzun zamandır nişanlısı olarak bildiği Maria'nın ağabeylerinden birinden aldığı mektup onun bütün umutlarına son vermişti. Arkadaşı bu mektubunda ona şöyle diyordu

Aklınla düşün, Frédéric. Biz hepimiz seni çok severiz. Adını her zaman saygıyla anacağız. Yalnız, babam şöyle düşünüyor Maria'cık varlıklı biriyle evlenmelidir. Sonra, şu da var Babama göre, kızkardeşimin kocası — bunu yazdığım için özür dilerim — varlıklı olduğu gibi sağlıklı da olmalıymış.

Mektubun altına Maria da şunları eklemişti :

Sen bana karşı çok iyi davrandın, Frédéric. Çok da sabrettin. Bunu daima minnetle anacağım. Allahaısmarladık, sevgili arkadaşım.

Delikanlıyı tatlı hayallerle yaşatan en son bağ da kopmuş, bu karanlık, acı duygular arasında öksürüğü daha da artmıştı. Ona bağrını deşen hastalığını bu aşk unutturuyordu. Ondan da umut kalmayınca yaşamak, çalışmak gücünü nereden, kimden bulacaktı?

George Sand zeki kadındı, «çocuğun» bir derdi olduğunu sezmişti. Böyle biri karşısında nasıl davranması gerektiğini de biliyordu Onu, kadınlığının cazibesiyle değil, şefkatle kendine çekecekti.

Gerçekten, bu delikanlıdan ilk bakışta hoşlanmış değildi ama, kişiliğini tanımak, nasıl bir insan olduğunu öğrenmek, gizli dünyasını keşfetmek istiyordu. Çünkü bütün insanlarla ilgilenir, onları yakından inceler, romanlarına alacağı bir kahraman gibi ölçüp tartardı.

Gerçekten, George Sand çeşitli yaradılışta birçok kadının özelliklerini kendinde toplamış garip bir insandı. Bir bakıma, şehvetli, erkekleri kendine köle etmekten hoşlanan hırslı bir kadın gibi görünürdü; başka bir açıdan bakılınca, şefkatli, merhametli, melek gibi bir kadın oluverirdi.

O akşam Chopin, piyanoya geçerek, Polo-

nez'lerinden birini çaldı. Çaldıkça coşuyor, yüzüne renk, bakışlarına canlılık geliyordu. O gün üzerine kâbus gibi çöken kara düşünceler birden silinip gitmiş gibiydi. Mavi gözlerine anlam dolu bir parlaklık gelmiş, soluk dudakları kızarmıştı.

George Sand, dalgın dalgın dinledikten sonra, parça bitince, kalkıp koştu, Chopin'i yanaklarından öptü.

— «Siz bu parçayı benim için bestelediniz!» diyordu.

Chopin, utanmış gibi, geri geri çekildi.

— «Sizin için mi?...» diye kekeledi. «Hayır, hanımefendi, ilk defa karşılaşıyoruz.»

George Sand buna şeytanca bir gülümseyişle karşılık verdi :

— «A, evet, maddî varlıklarımızla ilk defa. Ama, ruhen?»

Chopin anlayamamış, bön bön bakıyordu. George Sand anlattı :

— «Siz daha oniki, onüç yaşlarındayken ben adınızı işitmiş, bestelerinizi dinlemiştim. O günden beri...»

Sözünün arkasını getirmeden, birdenbire durdu. Bir roman kahramanı gibi konuşmaya başlamıştı. Kendini ele vermek istemiyordu.

Ayrılırlarken, gergin, heyecanlı hava kaybolmuş, bunun yerini içten bir dostluk havası almıştı.

George Sand : «Yazın Nohnat'a, çiftliğe gidiyorum.» dedi. «Siz de gelsenize? Köyde geçi-

receğiniz günler sağlığınız bakımından çok iyi olur.»

Sağlığı! Bu kadın da ona hasta olduğunu hatırlatmıştı. Ama, ne tuhaf! Delikanlı buna kızmamıştı. Çünkü genç kadının bunu söyleyişinde bir küçük görme, acıma yoktu; çok tatlı bir şefkat, bir ana sevgisi var gibiydi.

Chopin yine de çekingen duruyordu. Çiftlik davetine karşı, Paris'te işi olduğunu ileri sürerek, yan çizdi. George Sand ise kararını vermişti : Onu yaza çiftliğe götürecekti. Bunun için de ilk önce dostluğu ilerletmeye bakacaktı.

O kış Chopin'in öksürükleri azıtmış, ateşi de yükselmişti. Hekim : «Humma nöbeti geçiriyor» dedi. «Çok çalışmaktan, sinir gerginliğinden olabilir. Dinlenmeli.»

George Sand, Chopin'in hasta yattığını haber alınca, kendi hayatının düzenini bozdu, ona gönüllü hastabakıcılık etmeye başladı. Her gün sabahtan geliyor, akşama kadar kalıyordu. Ona besleyici yemekler pişiriyor, tepsiye koyup yatağına getiriyordu.

Chopin de, bir çocuk uysallığıyla, kendini onun eline bırakmıştı. Gördüğü bu ana sevgisi çok hoşuna gidiyordu.

Yatak başındaki sohbetler ikisi arasında, gerçekten, çok güçlü bağlar kurmuştu. George Sand, bu arada, Chopin'in Paris'e gelmeden önceki günlerini merak ediyor, bu konuda ondan bilgi edinmek istiyordu. Chopin de, daima

özlemle andığı çocukluk, ilk gençlik günlerini anlatmaktan zevk alıyor, bunları hatırladıkça geçmişte yaşar gibi oluyordu. Bu arada, çocukluk aşklarını, gençlik sevdalarını da gülümseyerek anlatıyordu.

George Sand da ona kendi hayatını anlattı. Belki Chopin kadar açık konuşmuyordu ama, o da ona kendi yetişmesini oldukça geniş ölçüde anlatmıştı.

Şimdi birbirlerini daha iyi tanımışlar, bundan da, yavaş yavaş, aralarında bir sevgi doğmuştu. İkisi de birbirlerinde çok benzer yanlar da buluyorlar, yaradılışları arasında başka bakımlardan büyük farklar olduğunu da görüyorlardı. Taban tabana zıt yanları vardı ama, bu iki kutup birbirini itmiyor, çekiyordu.

Chopin, toparlanıp ayağa kalkınca, yeniden piyanosunun başına geçmiş, yeni parçalar bestelemeye başlamıştı.

Bir gün George Sand ona: «Hadi, şimdi benim için bir şey çal bakayım!» dedi.

Chopin en duygulu parçalarından birini yarattı. George Sand, kendinden geçmiş, dalgın, onu dinlerken, delikanlının yüzüne renk geldiğini gördükçe sevinioyrdu. Kış birden bahara dönüşmüş, odanın içine güneş dolmuş gibiydi: George Sand yüzünde güneşin ılık ışınlarını hissediyor, çocukluğunda çiftliğin otlağında çimler üzerinde oynayıp sıçradığı günleri yeniden yaşıyordu.

George Sand: «Sağol, Chopin!» dedi. «Pa-

ris'teki şu loş odanın içine benim Nohant'daki çiftliği getirdin.»

Chopin, ellerini piyanodan çekip kucağına koymuş, gözlerini onun gözlerine dikmişti. Uzun uzun bakıştılar. George Sand'ın sevinçli, neşeli bir bakışı vardı; Chopin ise bir şey düşünür gibi dalgın dalgın bakıyordu.

— «Sizin asıl adınız ne?» diye sordu.

— «Aurore.»

Şimdi genç bestecinin de gözleri ışımıştı. Tatlı tatlı gülümseyerek: «Aurore!» dedi. «Ne güzel ad! Gün Doğuşu Tanrıçası anlamına geliyor, değil mi? Demek, George Sand'ın Aurore olduğunu bilmeden çalmışım ben bu parçayı!»

George Sand sevgiyle gülümsedi:

— «Şair yaradılışlı insanlar öyledir. Bu duygular sana nasıl geldi bilmiyorum ama, ben bu parçayı dinlerken kendimi Nohat'da sandım... Bir bahar sabahı... Güneş gökyüzünde yükselmiş, ortalığa ışık, ateş saçıyor... Çiçekler açmış, kuşlar ötüşüyor... Oraları görmeden bunları içinde nasıl duyup da dile getirdin, şaşıyorum. Yalvarırım sana, Chopin, gel yaza çiftliğe gidelim. Kır havası iyi gelir sana. Hekimin de öyle söylemiyor mu?»

Chopin sustu, bir şey söylemedi. Öyle kırlık, köylük yerleri o da severdi; biliyordu ki orada iyice canlanacak, eski sağlam, sağlıklı günlerine kavuşacaktı. Onu hasta eden Paris'in şu ıslak, yağışlı, soğuk havası, iç karartıcı kış günleriydi. Yaz gelse, kendini güneşin tatlı sı-

caklığına bıraksa, kırlara açılsa, çayırlarda dolaşsa nasıl canlanır, nasıl çocuk gibi coşardı!

Bunu biliyordu ama, Paris'e onu bağlayan birçok şey vardı. Bunların başında ders verdiği çocuklar geliyordu. Onları bırakıp gidemezdi. Sonra, vereceği konserler vardı. Söz vermişti, vazgeçemezdi. Ayrıca, çalışmak, yeni eserler yaratmak istiyordu. İki haftadır hiç çalışamamıştı.

George Sand ona Nohant'da da çalışabileceğini, orada ders de bulabileceğini söylüyordu.

Chopin yine de, parlak yaz günleri, yemyeşil kırlar, çiçekli çayırlar, çiftlik hayatı gözünde tütmesine rağmen, yaza Nohant'a geleceğine dair George Sand'a söz veremiyordu. Alışkanlıklarına çok bağlı bir insandı; hayatında değişikliğe kolay kolay karar veremezdi. Alıştığı yaşayışın dışına çıkarsa ayakları yerden kesilecekmiş, havada kalıverecekmiş gibi gelirdi.

O kış bahara doğru George Sand bir süre Paris'ten kayboldu. Yazar arkadaşlarından Félicien Mallefille'le ufak bir geziye çıkmış, bu arada Nohant'daki çiftliğine de gitmişti. Chopin'i unutmuş değildi; mektup yazmış, onu da oraya çağırmıştı. Chopin ise, biraz kendine gelir gelmez, konser turnelerine devam etmek üzere yollara düzülmüştü.

Öte yandan, genç besteci yine bir aşk boşluğu içine düşmüş bulunuyordu. George Sand'

la olan dostluğunda henüz gönlünü ona tamamiyle kaptıramamış, birçok bakımlardan ona uzak kalmıştı. Beraberlerken onun etkisi altına giriyor, öğütlerini dinliyordu. Hastalığının o bunalımlı günlerini de bu sayede atlatmıştı. Ondan uzak kalınca kalbindeki eski yara yine depreşti.

Maria'yı düşünüyordu. Onu unutamamıştı. Kız, babasının zoruyla da olsa, onunla ilişkisine kesin olarak son vermişti; artık hiçbir umut yoktu. Öyleyken, Chopin onu kalbinden bir türlü iyicene çıkaramıyordu.

Hasta yattığı günlerde hayallerine renk veren tek şey hep o eski günlerin anılarıydı. Paris'in loş ufuklarından uzaklaşan gözlerinde Varşova'nın güneşli günleri, o günlerdeki sevgilisi canlanıyor, kulaklarında kızın şen kahkahaları çınlıyordu.

Biliyordu ki Maria da onu unutmamıştı. Başkasıyla evlenmek üzere olduğunu bildiren mektuptan az sonra bir daha yazmış, yine bu ayrılışının acısını hafifletmeye çalışan sözler etmişti. Maria mektubunda şöyle diyordu :

... Bana karşı anlayış göstereceğini umarım. Babamın dediği gibi, çocukluk bağlantılarının olgun bir sevgiye dönüştüğü az görülmüştür. Evet, ikimiz de çocuk gibiydik, Frédéric. Konuşmalarımızda, sonradan mektuplarımızda birbirimizi seviyormuşuz oyunu oynadık. Güzel bir şeydi; hatırladıkça yüreğim titriyor; ama, işte o kadar : Bir oyundu bu.

Bugün piyanoda senin valslerinden birini çaldım. Annem de salondaydı. «Bu bana neler düşündürdü, biliyor musun?» dedi. «Birbirlerini seven iki kişinin fısıldaşmaları, sonra bir saatin çalışı, taşlar üzerinde araba tekerleklerinin sesi... arkasından, tekerlek seslerinin boğuklaşıp hıçkırıklara çevrilmesi.»

Annem böyle düşünüyordu. Bilmem doğru mu? İnsanı bu kadar içten saran bu parçayı bestelerken gerçekten beni mi düşünüyordun? Hayır, Frédéric, hayır. Bence, kapıldığın bir heves uğruna, Polonya'dan, doğduğun topraklardan ayrılışının acısını dile getiriyordun.

Chopin'in tam da Maria'yı yeniden düşünmeye başladığı günlerde aldığı bu mektup onu büsbütün üzmüştü. Görüyordu ki Maria da onu sevmişti; buna ister «çocukluk bağlantısı» desin, isterse gelip geçici bir heves saysın, bir zaman olmuştu ki ikisi arasında karşılıklı bir sevgi, saf bir aşk doğmuştu.

Yine biliyordu ki kız, bu güzel sevginin acı bitmesinden dolayı bir yandan kendine kabahat bulup özür diler gibi davranırken, verdiği acıya karşılık şimdi onu avutmak ister gibi konuşurken, bir yandan da onun Polonya'dan ayrılmasını hiçbir zaman bağışlamadığını belli ediyordu. Acaba «doğduğu topraklarda» kalsaydı bu aşk daha başka türlü mü sonuçlanırdı?

Chopin Polonya'dan ayrıldığına hiçbir zaman pişman olmamıştı. Böyle bir duygu içinden ancak şimdi bu düşünceyle geçiyordu. Bu

üzüntü onu yeniden sarsmıştı; öksürüğü artmış, yeniden yatağa düşmüştü.

George Sand, Paris'e dönüp de, Chopin'in hasta olduğunu öğrenince hemen o akşam görmeye koştu. Chopin divana uzanmıştı, onu görünce sevinçle gülümsedi. Denebilir ki karanlık bir geceden birdenbire parlak bir sabaha çıkmıştı. Yine denebilir ki George Sand'ı o anda sevdi, eski sevdasını birden unuttu, kalbini yeni bir aşka açtı.

Maria'nın mektubunu yastığının altına saklamıştı. Uzanıp aldı, uzattı. Georg Sand okuduktan sonra ona şefkatle uzun uzun baktı. O da, Chopin'i sevdiyse bu sevgi o anda başladı diyebiliriz.

Chopin de, bunu anlamış gibiydi, yatağından uzandı, başı ucundaki çekmeceyi açtı, Maria'nın bütün mektuplarını çıkardı. Bunların arasında bir de solmuş bir gül vardı. Hepsini toparlayıp bağladı, gülü üzerine iliştirdi. En üstteki kâğıda da «Moja biede» diye yazdı.

George Sand bunu okumuştu.

— «Ne demek?» diye sordu.

— «Derdim.»

— «Derdin mi? Ben olsam «sevincim» diye yazardım. Vefasız bir kızdan en sonunda kurtuldun çünkü.»

Chopin heyecanlanmış, titriyordu. Soluk yüzünü yer yer kızartılar bürümüştü. George Sand ona kaygıyla baktı.

— «Hekimi çağırayım mı?» diye sordu.

Chopin birden ayağa fırladı. İstemiyordu;

hekimi de istemiyordu, kendisine hastalığının hatırlatılmasını da.

Piyanosuna doğru yürüdü.

— «Çalışmak istiyorum...» diye fısıldadı. «Çalışırsam avunuyorum ancak.»

Sesi boğazında düğümlenmiş, dizlerinin bağı çözülmüştü. Oracığa yığılıverdi. George Sand koşup sarıldı, yatağına götürdü, kendi de yanına oturdu, başını göğsüne yasladı, saçlarını okşadı.

İkisi de yepyeni duygular içindeydiler. İkisi de hiçbir zaman kimseyi böyle sevmemişlerdi. Delikanlı kimseye, annesine bile, kalbini böylesine açıp derdini söylememişti; genç kadın da hiç kimseye karşı, ateşli aşkın dışında, böylesine şefkat dolu, böylesine içten bir sevgi duymamıştı.

Chopin ertesi sabah, gün doğarken uyandığı vakit, kendini sevgilisinin kolları arasında buldu. Hastalığı geçmiş, yeniden dünyaya doğmuş gibiydi.

George Sand kapıcıyı göndererek hekimi çağırttı. Chopin şimdi buna karşı çıkmamıştı. Artık o kendini genç kadının eline bırakmıştı; o ne isterse yapacaktı. Çünkü biliyordu ki hastalığından dolayı ona acımayan, küçük görmeyen, ancak gerçek bir sevgiyle bakan biri varsa o da bu kadındı.

George Sand hekimi dışarıda karşıladı. Durumu anlattı.

Doktor: «Yeni bir humma nöbeti olsa gerek» dedi.

— «Evet, ben de öyle sanıyorum. Kır hayatı şimdi ona eskisinden de gerekli oldu, öyle değil mi, Doktor?»

Doktor gülümsedi. İkisi arasındaki ilişkiyi duymuştu; genç kadının ne istediğini anladı. Hastanın yanına girdi, muayeneden sonra ona «ancak kır havasının iyi geleceğini» söyledi.

Hekim gittikten sonra, George Sand yine çiftlikten söz açtı, şimdi yaklaşan şu bahar günlerinde orasının ne de güzel olacağını anlattı. Doğaçtan şiir okur gibiydi. Yeryüzünde bir cennet köşesinin resmini çiziyordu. Karşısındaki şair ruhlu duygulu sanatkâr, gözlerini yummuş, bu manzarayı içinden yaşıyordu.

George Sand çiftliğe gelip birkaç hafta kalmasını yeniden teklif ettiği zaman Chopin «Olur, gelirim.» dedi.

Sonra bakışlarında bir kaygı belirir gibi oldu. Dedikodudan korkuyordu. George Sand, her ne kadar kocasından ayrı yaşıyorsa da, yine de evli bir kadındı.

— «Beraber gitmeyelim» dedi. «Sen git, ben sonra gelirim.»

George Sand ise, onu yalnız bırakmak istemiyordu. Sonra, cayarsa diye de korkuyordu.

— «Anlıyorum, yavrum» dedi. «Merak etme, yalnız gitmeyeceğiz. Benim çocuklarla öğretmenleri de geliyor.»

Chopin yine düşünceliydi. George Sand üsteleyip de ürkütmek istemiyordu.

— «Peki,» dedi. «Sen nasıl istersen. Ben gideyim, sen sonra Franz'la, Marie'yle birlikte gel.»

Franz Liszt Chopin'in, Marie d'Agoult da George Sand'ın arkadaşıydı. Böylece, çiftlikte iki arkadaş çiftler buluşmuş olacak, bu da kimsenin gözüne batmayacaktı.

Nohant Çiftliği, gerçekten, George Sand'ın dediği gibi cenetten bir köşeydi. Paris'in 300 km. kadar güneyinde, Indre ilinin La Châtre kasabası yakınlarında bağlık, bahçelik bir köydü burası. Çiftliğin «şato» dedikleri taş yapı köşkü bir yamaçta ağaçlar arasına kurulmuştu. Köşkün önünde dev gibi iki karaağaç yükseliyor, arka bahçeye de büyük bir ceviz ağacı gölge veriyordu. Kapıdan içeri girilince geniş bir taşlık vardı. Yazın en sıcak günlerinde bile, taş duvarlar insanın yüzünü serin bir rüzgâr gibi okşardı. Duvarlardan birinde çini kaplı güzel bir çeşme vardı. Burası aynı zamanda köşkün yemek salonuydu. Ortada büyük bir ceviz masa ile sandalyeler, köşelerde açık renk tahtadan kır tarzı sade koltuklar bulunuyordu. Camlı dolaplarda George Sand'ın çeşitli gezilerinde topladığı biblolar, antikalar, İtalyan kuklaları, Kahire'den gelme 30 santim boyunda bir dikilitaş, daha birçok şeyler doluydu. Duvarlarda yağlıboya, suluboya tablolar vardı.

Büyük oturma odası arkada, bahçeye bakı-

yordu. Bir köşede ufak bir piyano vardı. İşte burası Chopin'in köşesi olacaktı. Yandaki bir kapıdan daha ufak bir odaya geçiliyordu. Burası George Sand'ın çalışma odasıydı. Orada raflı ufak bir yazı masası, duvarlarda kitaplıklar bulunuyordu. Yatak odaları üst kattaydı.

Yolculuk Chopin'i yormuşsa da yüzünün rengini canlandırmıştı. Gözlerine yine o, mutlu gençlik günlerindeki ateşli, sıcak parlaklık gelmişti. Güzel bir bahar günüydü. Arkadaki koruda kuşlar ötüşüyor, açık pencerelerden içeri kelebekler giriyordu.

Evsahibi hanım, kararlaştırdıkları gibi, çocuklarıyla birlikte, daha önce gelmiş, misafirleri için hazırlık yapmıştı. Chopin, biraz uzanıp yol yorgunluğunu attıktan sonra, piyanonun başına geçti, eski bestelerinden bir seçme çaldı, ufak bir yeni parça besteledi.

Salonda yalnız olduğunu sanıyordu. Çalmasını bitirip de arkasına döndüğü vakit Marie d'Agoult ile karşılaştı. Kontes, bir ara sessizce içeri girmiş, koltuğa oturarak, hiç ses çıkarmadan, dinlemişti.

— «Rahatsız etmedim ya?» dedi.

Chopin başını iki yana salladı:

— «Yo, sizin farkınızda bile olmadım.»

Bu söz Marie'nin ağırına gitmişti. Bir erkek nasıl olur da onun farkında olmazdı?

Gerçekten, Kontes'le Barones (George Sand) arasında gizli bir çekememezlik vardı. Marie d'Agoult da hikâyeler, romanlar, makaleler yazıyor, o da bu yazılarında erkek adı

(Daniel Sterne adını) kullanıyordu. Üstelik, George Sand'dan bir yaş küçüktü (1805 doğumlu). Ondan oldukça daha güzeldi. Sonra, asalet unvanı bakımından da ondan üstündü George Sand'ın kocası barondu; onun kocası ise kont. Öyleyken, George Sand, nedense, daha ünlüydü; yazıları daha çok beğeniliyor, sanat çevrelerinde el üstünde tutuluyordu.

George Sand da Marie d'Agoult'yu pek sevmez, onun kontes oluşunu, güzelliğini kıskanırdı. Yalnız, yazarlıkta kazandığı başarı bakımından ondan üstün olduğunu bilir, bununla da övünürdü.

Nohant Çiftliği'nde bir arada geçen günlerde de bu kıskançlık, çekememezlik kendini sık sık gösteriyordu. Marie aşk bakımından mutluydu : Liszt onu gerçekten seviyordu. Her bakımdan çok iyi anlaşıyorlardı. Ortada George Sand'la Chopin'in aşkını kıskanmasına hiçbir neden yoktu ama, Marie yaradılıştan kıskançtı, onların arasında doğan yakınlığı çekemiyor gibiydi.

Bir gün Chopin'in ağzını aradı :

— «George Sand da çok cansıkıcı bir insan, değil mi?» diye sordu.

Chopin şaşırmış gibiydi.

— «Hayır, hiç de öyle değil.» dedi. «Ben onu, tam tersi, çok rahatlatıcı buluyorum. Neşeli, anlayışlı. Onun yanında bütün üzüntülerimi unutuyorum.»

Gerçekten, Paris'teki o ilk geceden sonra,

Chopini'n George Sand'a karşı duyduğu ürküntü birden geçmiş, arada bırakmaya çalıştığı uzaklık birden kapanmıştı. Kalbini ona korkusuzca açalı beri de genç kadının daha birçok özelliklerini öğrenmiş, bundan dolayı onu gittikçe daha çok sevmeye başlamıştı.

Gerçekten, George Sand çok yanlı bir kadındı. Çok da zekiydi. Karşısındakinin yaradılışına göre nasıl davranacağını bilirdi. Chopin'in çekingenlik, içine kapanıklık, kendine karşı güvensizlik gibi birtakım kusurları vardı. Sevgilisi bunları daha ilk tanıştıklarında görmüştü. Yalnız, bunların altında çok temiz bir kalp, çok içli bir ruh gizli olduğunu da anlamıştı. Delikanlıyı bu kusurlarından kurtaracak, onun bütün duygularının, düşüncelerinin gelişmesine yardım edecek, onu mutlu kılacaktı. Genç adamın hastalıklı yapısının altında da sağlam, sağlıklı bir hayatın tohumları bulunduğunu da görüyordu. Şuna inanmıştı ki Chopin'in kendisini hastalığın pençesine kapıp koyuvermesinde ruhi durumunun da etkisi vardı; kendine güveni gelse, hastalığa da kafa tutar, kendini kurtarırdı.

Bu, George Sand'ın lehine kaydedilecek bir noktadır: O, ilk bakışta, zevkinden başka bir şey düşünmeyen, bencil, havai, uçarı bir kadın gibi görünüyordu. «Aslında böyle değildi» diyemeyiz. Tam böyle göründüğü gibi davrandığı haller de vardı. Yalnız, çokyanlı bir yaradılışı olduğu için, bazı durumlarda da melek gibi olurdu. İşte, Chopin'e karşı onun bu yanı

üstün gelmiş, genç sanatkâra «koruyucu melek» olmuştu.

Chopin'in George Sand'a toz kondurmayan o sözleri Marie d'Agoult'yu çileden çıkarmıştı. O gün gülüp geçmişti ama, kafasında yeni tuzaklar kuruyordu. Bu saf delikanlı George Sand'ın eski maceralarını biliyor muydu acaba? Meselâ şimdi köşkte çocukların öğretmeni olarak bulunan Félicien Mallefille'le George Sand'ın ilişkisinden haberi var mıydı?

Kontes, bir gün, Chopin'le yalnız kaldıkları zaman, bir yolunu bulup sözü oraya getirdi, bunu çıtlattı. Chopin'in rengi attı. Yalnız, öfkesi George Sand'a karşı değil, karşısındaki bu dedikoducu kadına karşıydı. Liszt'in sevgilisi diye ona içten bir yakınlık duyar, saygı beslerdi. Etüdler'ini onun adına armağan etmişti. Şimdi bu kadın birden gözünden düşmüştü.

— «George Sand dünyanın en iyi insanıdır. Sizin saçma sözlerinizi dinleyemem!» dedi. «Ben... ben şimdi yalnız o Etüdler'i Kontes Marie d'Agoult'ya adamış olmama üzülüyorum.»

Marie, Chopin'i rahatsız etmek için, hınzırlık üzerine hınzırlık düşünüyordu. Bir gün yine böyle bir fırsat buldu

O günlerde Félicien Mallefille'in yeni bir romanı çıkmıştı. Basında çok iyi karşılanmamış olmakla birlikte, iyi satıyordu. Bu arada, romana George Sand'ın da yardım ettiği, birlikte

yazdıkları da söyleniyordu. Marie d'Agoult ise bu genç yazarı kanatlarının altına almıştı.

O gün, hep beraber otururlarken, Marie d'Agoult romandan söz açtı. Bunun üzerine Félicien de Chopin'e eserini nasıl bulduğunu sordu.

Chopin, kısaca : «Okumadım» dedi.

Marie fırsatı yakalamıştı.

— «Nasıl olur!» dedi. «Félicien'in bu romanı George Sand'la birlikte yazdığını söylüyorlar. Hiç olmazsa bu bakımdan merak edip okumalıydınız.»

Chopin dönüp George Sand'a baktı.

Onun bir şey söylemesine kalmadan Marie hemen atıldı.

— «Doğru değil elbette. Uyduruyorlar. Yalnız, George Sand yalanlamadı. Şeref tek başına Félicien'in olduğu halde, bizim George'cuğumuz çoğunu kendine alıyor.»

Chopin bu fesat kadına güzel bir karşılık vermek istedi.

— «George bu romana yardım ettiyse demek ki her zaman olduğu gibi yine büyük bir cömertlik göstermiş, kendi adını lekelemekten kaçınmamış.»

Félicien Mallefille cebindeki beyaz eldivenin tekini çekti, Chopin'in üzerine yürüdü. Onu düelloya davet ediyordu.

George Sand atılıp aralarına girdi.

— «Sen çık bakayım dışarı, Félicien!» diye haykırdı.

Félicien : «Emredersiniz, efendim!» dedi, çıktı.

Chopin şaşırakalmıştı, neye uğradığını bilemiyordu. Böyle bir şey başına ilk defa geliyordu; böyle bir şeyle karşılaşabileceği hiçbir zaman aklından bile geçmemişti. Yardım ister gibi George Sand'a baktı.

— «Onunla düello etmek zorunda mıyım?» diye sordu.

Yine Marie atıdı :

— «İstersen edersin» dedi.

George Sand ona ters ters baktı.

— «Hayır!» dedi. «Burada kimsenin düello etmesine göz yumamam. Kendini - beğenmiş bir beceriksizin küstahlığı yüzünden bir dehanın kurban gitmesine müsaade edemem!»

Mesele böylece kapanmış oluyordu ama, evin içine artık bir tatsızlık çökmüştü. Bu da, hep Marie'nin hınzırlığı yüzünden.

Chopin başlangıçtaki neşesini kaybetmişti. Buraya geldiği ilk günleri hatırlıyordu. Sabahleyin erkenden, kuş cıvıltılarıyla uyanıyor, balıyla, tereyağıyla, yumurtasıyla güzel, sıkı bir kahvaltıdan sonra çıkıp koruda dolaşıyor, kuşları taklit eder gibi ıslıkla nağmeler besteliyordu. Sonra içeri giriyor, bunları piyanoda çalıyor, notalara geçiriyordu. Öğle yemeğinden sonra George Sand'la, öbür arkadaşlarla birlikte büyük odaya geçerler, sanat konuları üzerinde, ya da havadan, sudan sohbetlere dalarlardı. Akşam çayından sonra hep birlikte, ya

da çiftler tek başlarına koruda gezintilere çıkarlardı. Gece oturmaları ise birer konserdi. Chopin de, Liszt de yeni çalışmalarını arkadaşlarına dinletirlerdi.

Öte yandan, Chopin sağlık bakımından büyük gelişme göstermişti. Yüzünün solgunluğu gitmiş, gözlerine canlı bir ışıltı gelmişti. Eski neşesini bulmuş, mutluğunun tadını çıkarmaya başlamıştı. George Sand bunu gördükçe seviniyordu. Başlıca amacı, daha başlangıçtan beri, onu mutlu etmek değil miydi?

İşte şimdi o güzel günler kara bir bulutla gölgelenmişti. Bunu George Sand da görüyor, değişikliğin kökünde Marie'nin hınzırlığının bulunduğunu da anlıyordu. Kontes'in iğneli sözleri üzerine Chopin'in renginin solduğunu, ya da öfkeden nasıl mosmor kesildiğini kaç kere görmüştü. Arkadaşına bir şey söyleyemiyor, söylerse Marie'nin daha da memnun olacağını biliyordu. Kontes'in maksadı iki sevgiliyi tedirgin etmek, rahatlarını, mutluluklarını bozmak değil miydi?

Bu durum karşısında yapılacak şey, bir bahane uydurup, Paris'e dönmekti. İşte burada George Sand'ın bencilliği tuttu, Chopin Paris'e dönmek istediğini söylediği vakit «Ben de gelirim» diyemedi. Yeni bir roman yazacaktı; yazın üç, dört ayını Nohant'da geçirmeyi tasarlamış, romanını ancak çiftlikte yazabileceğini düşünmüştü. Aklına koyduğu bir şeyi yapmak, tasarladıklarını sırasıyla yerine getirmek de onun başlıca huylarından biriydi.

Chopin Paris'e dönmek için bahane olarak oradaki öğrencilerini ihmal etmiş olmasını ileri sürmüştü. George Sand onun asıl neden dolayı Paris'e dönmek istediğini bildiği için bir şey söyleyemedi, onu kararından vazgeçirmek için pek direnmedi. Çiftlikte kalması Chopin için artık neşe kaynağı olmaktan çıkmış, üzüntü kaynağı olmuştu. Onu burada tutmak sağlığını daha da çok bozmaktan başka neye yarardı ki?

Chopin'in kararını öğrendikten sonra, yalnız: «Ben senin bütün yazı burada geçirmeni istiyordum» dedi. «Bak nasıl yüzüne renk geldi, sağlığına kavuştun...»

Bunu söylemekle hata etmişti. Chopin'in yüzü birden asıldı. Biri ona hasta durumunu hatırlatmıştı; hem de sevdiği kadın, en yakın arkadaşı! Onu şimdi yabancı gibi görüyordu.

— «Eksik olmayın!» dedi. «Bana büyük bir lütufta bulundunuz. Bu kadar yeter. Sizi misafirlerinizle baş başa bırakayım daha iyi. Kışa Paris'te buluşuruz.»

George Sand şaşırmıştı.

— «Chopin!» diye haykırdı.

Chopin daha da ciddileşti.

— «Gitmeliyim... Gitmeliyim!» dedi. «Her şeyi tadında bırakmalı.»

Temelli mi ayrılıyordu yoksa? Sevgisini de mi arkada bırakıyordu?

George Sand, onun ne kadar kararlı olduğunu gördüğü için, üstlemedi. «Benden ayrıl-

mak mı istiyorsun?» diye sormayı da kibirine yediremedi.

Chopin gittikten sonra çiftlikte hava büsbütün bozuldu. George Sand pişman olmuştu. Kendi kendine: «Onu bırakmayacaktım!» diyordu.

Bütün bunların neden ileri geldiğini şimdi daha iyi anlıyordu: Chopin gittikten sonra Marie öyle neşelenmişti ki göklerde uçuyordu sanki. Liszt duygularını pek dışarı vurmayan, durgun yaradılışlı bir adamdı; arkadaşının gitmesinden dolayı çok üzüldüğü muhakkaktı ama, belli etmiyor, sevgilisinin taşkınlıklarına uymamakla birlikte, yine eskisi gibi neşeli görünmeye çalışıyordu.

George Sand ise gittikçe hırçınlaşıyordu. En ufak bir olayda Marie'yle kavga eder gibi konuşuyor, hattâ bazan, Chopin'i kaçırmış olmaktan dolayı ona çıkışır gibi konuşuyordu. Yine de misafirlerine kalk, git diyemezdi. Bu durumda onun da huzuru bozulmuştu, istediği gibi çalışamıoyrdu. Ne yapacaktı? Nasıl bir bahane uydurmalı da Paris'e dönmeliydi?

Chopin'i başlangıçta bir gönül eğlencesi sayarken şimdi onu gerçekten sevmeye başlamış olduğunu anlıyordu. Bunun en yanıltmaz delili olarak da, Félicien'e karşı birden bir uzaklık, soğukluk, hattâ nefret duymaya başlamıştı. Halbuki bu delikanlıdan daha son zamanlara dek ne kadar hoşlanırdı!

Félicien Mallefille bu arkadaş topluluğu içinde en genciydi. 1813 doğumluydu; George Sand'dan dokuz, Chopin'den üç, Liszt'ten iki yaş küçüktü. İnce yapılı, sarışın bir delikanlıydı. Akıllı, zeki, cin gibiydi. Genç yaşta kendini Paris edebiyat çevrelerine kabul ettirmişti. Oyunlar, romanlar yazıyordu. Ayrıca da pek ateşli bir cumhuriyetçiydi.

George Sand da siyasal görüş bakımından cumhuriyetçileri tutuyor, hattâ sosyalistliğe doğru bile bir eğilim gösteriyordu. Bu bakımdan ikisi çok iyi anlaşıyorlardı. Chopin ise, daha çocuk yaşta kibar çevrelere, saraylara, konaklara girip çıkmaya başladığı için, asılzadelere karşı yakınlık duyuyordu. Félicien bu bakımdan Chopin'le dost olamamış, o düelloya davet olayından beri de araları büsbütün açılmıştı. Öyleyken, George Sand delikanlıyı yanından uzaklaştırmamış, eski ahbaplığı sürdürmüştü. Şimdi ise...

Evet, Chopin'i sevdiğini anlamıştı. Félicien'e karşı artık hiçbir yakınlık duymuyordu; onunla sanat, edebiyat, siyaset üzerine eskiden pek sevdiği sohbetleri bile kesmişti.

Chopin'i, gerçekten, göreceği gelmişti. O yaz çiftlikte ne güzel günler geçirmişlerdi! Daha da geçireceklerdi ama, Marie yüzünden rahatları kaçmıştı. Chopin onu bırakıp gitmişti. Bu işte Marie'ye karşı daha başlangıçta cephe alsaydı belki, Chopin yerine, bu densiz kadın çekip giderdi. Bu düşünceyle, şimdi kendini kabahatlı buluyor, sevgilisinin kalbini tamir

kabul etmeyecek şekilde kırmış olmaktan korkuyordu.

Bu sırada, oğlu hastalandı. Ateşli bir hastalıktı bu. Doktor : «Hafif bir humma geçiriyor» demişti. Başka zaman olsa George Sand belki bunun için Paris'e dönmeye gerek görmezdi, oradaki hekimin tedavisiyle yetinirdi ama, işte şimdi Chopin'ine kavuşmak için ortaya haklı bir neden, iyi bir bahane çıkmıştı.

Maurice'le birlikte kızı Solange'ı da aldı, Paris'e döndü. Félicien de onlara takılmış, yalnız Marie d'Agoult ile Liszt çiftlikte kalmışlardı. «Nohant'daki yaz» hikâyesi böylece sona ermiş oluyordu.

Chopin Paris'ine, öğrencilerine yeniden kavuşmuş, yeni eserler bestelemek üzere çalışmaya başlamıştı. Bu bakımdan sevinçliydi belki ama, kuşkusuz, hiç de mutlu değildi. Nasıl olabilirdi ki! Maria onun en son çocukluk sevdası olarak geçmişte kalmış, George Sand'la yeni bir aşk — gerçek aşk, olgun bir erkekle olgun bir kadınının aşkı — başlamıştı. Nohant'daki ilk günlerde yaz güneşi ona nasıl yeni bir canlılık verdiyse, hastalığını gerilettiyse, bu ateşli aşk da onun ruhunu canlandırmış, ona yetişkin erkeğin «her şeyiyle tam» aşk mutluluğunu tanıtmıştı.

Şimdi ise o parlak günler çok gerilerde kalmıştı. Bir rüya gibi geliyordu. Paris'e sonbahar çoktan gelmişti. Soğuklar, sisli havalar,

çis - çis yağan, insanın kemiklerine işleyen yağmurlar çoktan başlamıştı. Kara bulutlar şehrin üzerine bir heyula gibi çökmüş, güzel rüyaları kâbusa çevirmişti.

Evet, yeni bir aşk Maria'yı unutturmuştu ama, şimdi George Sand'ı hiçbir şey unutturamıyordu. Genç besteci ancak onunla yaşamaya başladığını düşünüyor, onu unutabileceğini aklı almıyordu. Hayatı bununla mı sona erecekti yoksa?

İşte öksürükleri de yeniden başlamış, yüzü solmuş, gözlerinin feri kaçmıştı. Bestelerine yeniden sinen üzüntülü havayı bütün dinleyenler hemen fark ediyorlardı. Şimdi onu ne sevgili öğrencileri avutabiliyordu, ne de konserlerindeki alkışlar, hayranlık belirten sözler. Bütün manevî güçler ondan elini çekmiş, zavallı pek yapayalnız kalmıştı.

Bu karamsar hava içinde, sevindirici bir haber aldı: George Sand Paris'e gelmişti! Akşam, kendisi de çıkageldi.

Önce acı acı gülümseyerek birbirlerine baktılar. İkisi de karşısındakini suçlar gibiydi. George Sand sevgilisinin yeniden nasıl zayıflamış, yüzünün solmuş olduğunu daha içeri girer girmiş görmüş, acınacak hali içini titretmişti. Ona kabahat bulur gibi bakması bundandı. Kendini tutamadı:

— «Bak görüyorsun, Chopin» dedi. «Yanında sana bakacak biri bulunmayınca ne oluyor...»

Chopin kaşlarını çattı. Acınmaya gelemezdi.

— «Ben kendime bakarım, kimseyi istemiyorum!» dedi.

Karşılaşır karşılaşmaz kavgaya mı başlayacaklardı? Bunun ne kadar saçma olacağını birden ikisi de anladı. Gergin sinirler gevşedi, sarılıp öpüştüler.

Chopin'in gözleri yaşarmıştı.

— «Seni öyle göreceğim geldi ki!» diyordu.

George Sand: «Benim de!» derken gözlerini sıkı sıkı yumdu. Onun da gözleri yaşarmıştı, kendini tutmasa ağlayacaktı.

Chopin de bunu fark etmişti ama, sevinçten çok, şaşkınlık duyuyormuş gibi bakıyordu. Kısık bir sesle: «Beni seviyorsun!» diye haykırdı. «Şimdiye kadar hiç emin değildim.»

Georgs Sand acı acı gülümseyerek başını salladı.

— «Ben de emin değildim...» dedi. «Onun için, daha önce sana söyleyemedim seni sevdiğimi.»

Ondan sonra, George Sand'ın deyimiyle, «hiçbir şeyle, Chopin'in müziğiyle bile dile getirilemeyecek bir şiir» yaşadılar.

Sonbahar kışa dönüşmek üzereydi. Soğuklar artmış, yağmurlar daha aralıksız yağmaya başlamıştı. Bundan Chopin'in pek şikâyet ettiği yoktu; şimdi o, içinin renkli dünyasında, parlak güneşli havalarda, yeni bir baharda yaşıyordu. Mutluydu çünkü.

Kışın yaklaşması şimdi George Sand'a derin bir kaygı veriyordu: Hekim Maurice'in kışı sıcak bir ülkede geçirmesi gerektiğini söylemiş, «Meselâ, İspanya'ya gitseniz» demişti. «Hele Mallorca adasının havası kışın bile çok yumuşaktır.»

Bir gün George Sand bunu Chopin'e açtı.

— «Oğlumun sağlığı için hekimin dediğini yapmalıyım ama,» diyordu, «seni yalnız bırakmak istemiyorum.»

Chopin bir şey söylemedi.

Kısa bir sessizlikten sonra, George Sand, korkar gibi, titrek bir sesle: «Sen de gelir misin?» diye sordu.

Çiftliğe gelmesi için ne kadar yalvarmış, onu buna ne büyük zorluklarla razı etmişti! Hele İspanya gibi, başka bir memlekete gelir miydi acaba? Paris'in yeni başlayan sanat hayatını bırakıp da gider miydi?

Chopin'in bu teklif karşısındaki tutumu hiç de onun korktuğu gibi olmadı. O şimdi ne Paris'in sanat hayatını düşünüyordu, ne orada bırakacağı öğrencilerini. Onun için varsa, yoksa sevgilisi vardı artık. Yalnız, bir noktaya aklı takılmıştı.

— «Marie de geliyor mu seninle?» diye sordu.

George Sand, hemen: «Hayır, hayır!» dedi. «Yalnız çocuklarla gideceğim, bir de sen gelirsen...»

Chopin'in bir sorusu daha vardı :

— «Çocuklarla birlikte öğretmenleri de gelecek mi?»

George Sand daha yüksek bir sesle haykırdı :

— «Hayır! Félicien'le artık bütün ilişkimi kestim. Geliyorsun, değil mi?»

Chopin yine, «Geliyorum» demeden önce, bir duraladı.

— «Piyanom...»

Bu sevgilisini bırakamazdı.

George Sand : «Piyanonu da götürürüz,» dedi, «ondan kolay ne var! Bu işte Pleyel yardım eder sana.»

Evet, Pleyel düzenlediği konserler için çalgı aletlerini oradan oraya taşımakta ustaydı.

Bu da halledilmişti. Chopin hâlâ «Gelirim» dememişti. Zihni en çok çekindiği şeye takılmıştı. George Sand bunu anladı.

— «Hep birlikte gitmekten çekiniyorsan...»

Chopin : «Evet,» dedi. «Bu da var. Siz önce gidersiniz, ben sonra gelir, sizi bulurum.»

George Sand daha başka bir hal çaresi buldu.

— «Aklım sende kalır, Frédéric'çiğim. Uzun zaman senden ayrı kalamam. Sonra, biraz daha geçerse bakarsın kış birden bastırır, yola çıkamazsın. Onun için, bak ne yapalım : Yine biz önceden çıkalım, yolda bir yerde bulaşalım... Mesela, Perpignan'da.»

Hemen yol hazırlıklarına başladılar. Chopin

gitti Pleyel'le konuştu. Adam onun bu isteğini derhal yerine getireceğini söyledi.

Kararlaştırdıkları gibi, George Sand'la çocukları daha önce yola çıktılar. Chopin'in onlardan ayrı olarak Paris'ten ayrılması pek dedikodu uyandırmadı. Pleyel de piyanosunu yola çıkaracağına göre, demek ki Chopin İspanya'ya konser vermeye gidiyordu.

İspanya sınırına yakın Perpignan'da buluştular. İspanya'ya girdikten sonra da doğru Mallorca adasına geçtiler. Birdenbire dünya değiştirmiş gibiydiler : Paris'in yağmurlu, karanlık günleri çok gerilerde kalmış, günlük - güneşlik bir ülkeye gelmişlerdi.

Adanın merkezi Palma'ya geldiler. Otel yoktu. Bir evde, az bir eşya ile döşeli iki oda tuttular. Odalardan birinde Chopin'le Maurice yatacaktı, öbüründe de George Sand'la kızı. Kerevet üzerine kurulu yataklar pek sertti; sandalyeler dingildiyordu. Yalnız, dışarıdaki hava, güzel manzara bunların hepsini unutturuyordu.

Chopin yeniden gençliğine, eski canlılığına kavuşmuş, birdenbire iyileşmiş gibiydi. 15 kasım 1838'de Paris'teki bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle diyordu :

Mallorca adasında, Palma'dayım... palmiyeler, çamlar, kaktüsler, narlar arasında. Bura-

sı baştan aşağı bir bahçe. Gök safir mavisi, deniz lâcivert, dağlar zümrüt, iklim cennet. Bütün gün güneşli. Herkes yaz gibi giyiniyor. Hava çok sıcak. Geceleri kitara sesleri, türküler duyuluyor. Kısacası, bir masal ülkesi!

Chopin ilk günleri istediği gibi uzanıp dinlenmekle geçirdi. Piyanosu daha gelmemişti, beste yapamazdı. Yolculuk onu çok sarsmıştı. Birkaç gün böyle tam bir dinlenmeyle kendine gelmek istiyordu. Yatağına uzanıyor, pencereden güneş içinde yüzen bahçeye bakıyor, kuşların, kelebeklerin uçuşunu seyrediyordu. Bütün bu manzara ona bir hayal gibi geliyordu.

Üç hafta geçmiş, piyano daha gelmemişti. Chopin, artık dinlenmişti, piyanosunu sabırsızlıkla bekliyordu. Günler geçtikçe sinirleniyordu. Çalışamamaktan rahatsız olmaya başlamıştı. George Sand her çarşıya çıkışta gümrüğe uğrayıp soruyor, her seferinde de Chopin'e «Piyanon daha gelmemiş» haberinden başka bir şey getiremiyordu.

Bu daracık «ev» de onlara yetmez olmuştu artık. Bir gün George Sand, çarşı dönüşü, müjde getirdi : Dayalı - döşeli ufak bir köşk bulmuştu. O gün öğleden sonra bir eşek arabasıyla oraya taşındılar.

Chopin yeniden neşelenmişti. Artık bir ev hayatı yaşayabileceklerdi. Varşova'daki evi hep gözünde tüterdi. Oranın tatlı «yuva» havasını Paris'te hiçbir zaman bulamamıştı. Şimdi ise tam kuş kafesi gibi ufacık bir köşkte, sevdiği

kadınla, onun çocuklarıyla tam bir «aile hayatı» yaşayacaktı.

Köşk bir yamacın eteğindeydi. Önünde ufak bir bahçe vardı, arkasında yemyeşil bir sırt yükseliyordu. Taşındıkları gün onları evsahibi Senyor Gomez karşılamış, bu arada evin adını da söylemişti : «Son Vent». Kataloncada «Rüzgârlı Ev» demekmiş.

— «Yılın kimi günlerinde biraz rüzgâr eserse hiç şaşmayın!» diyordu.

Pencerelerin camsız oluşu o sıcak günde onları hiç de şaşırtmamıştı. Demek ki havalar kış ortasında bile öyle ılık gidiyordu ki pencerelere cam taktırmak ihtiyacını duymamışlardı. Palma'daki evlerin pek çoğu böyleydi.

George Sand şehirden biriki şey daha almış, evin eksiklerini tamamlamıştı. O da masa başına geçip çalışmak için can atıyordu. Paris'ten ayrılırlarken Chopin son bestelerini satmış, George Sand da yazacağı roman için kitapçısından avans almıştı. Yanlarındaki para onlara kışı çıkartmazdı; çalışmalıydılar ki Paris'ten yeni paralar gelsin. Chopin ise hâlâ piyanosunu bekliyordu.

Bir gece, tahtaboşta oturmuşlar, denizdeki balıkçı kayıklarının oynaşan fenerlerini seyrediyorlardı, iri iri yağmur damlaları düşmeye başladı. Hoşlarına gitti. Bulut geçiyor sandılar. Bilmiyorlardı ki adanın kışı yağmurluydu; on-

lar da, tam yağmur mevsimin başlayacağı günlerde gelmişlerdi.

İri damlaların ardından bardaktan boşanırcasına bir yağmur başladı. O ılık hava birden değişmiş, soğuk bir rüzgâr çıkmıştı. Ağaçlar uğulduyor, yağmur köşkün tahta duvarlarını kamçılayıp duruyordu.

Yağmur geçici değildi. Ertesi gün hiç dinmedi. Üşümeye başlamışlardı. Evde ocak da yoktu. Yalnız, içinde odun yakılan maltız gibi bir şey vardı. Onu yakıp ısınmaya çalıştılar.

Evin içi duman dolmuştu. Chopin boğulur gibi oluyor, öksürüğünü tutamıyordu. Gözleri yaşarıyor, burnu akıyordu. Hastalığı depreşmişti.

Bunu belli etmemeye çalışıyor, «Biraz nezle oldum da ondan. Yağmur dinip hava açınca geçer» diyordu.

Daha Paris'teyken de, kendini aldatmaya çalışarak, hastalığı için hep «nezle» demeyi huy edinmişti.

George Sand durumu anlamıştı. Hekim getirdi. Gelen hekim, Chopin'i uzun uzun muayene ettikten sonra, hiçbir şey söylemedi, gitti iki arkadaşını daha alıp geldi. Onlar da hastanın göğsünü dinlediler. Üçü de aynı teşhise vardılar: «İnce hastalık.»

George Sand inanmak istemiyordu.

— «Acaba sadece bir soğuk algınlığı değil mi?» diye sordu.

Chopin ise anlamıştı. Zaten ne zamandan beri kuşkulanıyordu. Ailenin hastalığıydı bu.

Emilia ablası da bundan ölmüştü. Acı acı gülümsüyor, sevgilisini avutmaya çalışıyordu. Paris'teki bir arkadaşına yazdığı mektupta ise o günleri şöyle anlatıyordu :

Başımda hekimler toplanıyor, konuşuyorlar, birbirlerine danışıyorlar. İkisine göre yakında öleceğim; üçüncüsü için ise, çoktan ölmüşüm!

Yağmurun dineceği, havanın açacağı yoktu. George Sand baktı ki bu evde barınamayacaklar, Chopin büsbütün hastalanacak, başka bir ev aramaya başladı. Bulamadı. Adadaki evlerin hiçbiri onun istediği gibi pencereleri camlı, kepenkli, duvarları kalın kunt yapılar değildi.

En sonunda, Palma'daki Fransız konsolosuna başvurdu, kendini tanıttı, Chopin'in adını verdi. Konsolos onları tanıyormuş; Chopin'in bestelerini dinlemiş, George Sand'ın romanlarını okumuş. Uzun uzun düşündü.

— «Size yardım etmek isterdim...» dedi. «Ne yazık ki buranın bütün evleri böyle.» Birden aklına gelmiş gibi sesini yükseltti. «Manastırda kalır mısınız?» diye sordu.

George Sand pek anlayamamıştı. Konsolos anlattı :

— «Valdemosa Manastırı... daha doğrusu, eskiden manastır olan sağlam, taş bir yapı. Şimdi orada manastırın eski kayyumu yaşlı bir adamla bir eczacı, bir de Maria - Antonina adın-

da bir kadıncağız kalıyor. Valdemosa buradan on kilometre kadar ötede bir dağ köyüdür. Dağlarda hava biraz daha serinse de sağlamdır. Manastır yaz aylarında turistlere oda oda kiraya veriliyor. Geçenlerde bir siyasî sığıntı oradan ayrıldı, ondan boşalan odacıkları siz tutabilirsiniz. Eşyanızı da oraya götürebilirsiniz.»

George Sand kirasını sordu. Çok ucuzdu Bir yıllığı köşkün bir aylık kirasından daha aşağı idi. Yine de Chopin'e sormadan bir karar veremiyordu.

Eve dönünce, bir araba tuttu, Chopin'i, çocukları alıp manastıra bakmaya gittiler. Dönümlerce toprağı kaplayan dağ zambaklarının arasından kıvrıla kıvrıla çıkan, tekerlek izlerinden oyuk oyuk olmuş dar yollardan geçiyorlardı. Chopin'in gözleri zambaklara dikilmişti.

— «Ölülerin çiçeği olarak tanınmıştır bu zambaklar...» diyordu.

Yol dağlara doğru daha da yükseldikçe biraz neşelenmeye başladı. Yağmurlu şehri çoktan arakda bırakmışlar, güneşli, ılık bir havaya kavuşmuşlardı.

Valdemosa Manastırı bir avlu ortasında üç bölüktü. Duvarları sarmaşıklar sarmış, bu soğuk taş yapıya cana yakın bir hava vermişti. Misafirlere o boşalan üç odayı Maria - Antonina gösterdi. Kemerli kapılar kalın, sağlam tahtadandı, esintiye yer vermediği belliydi.

Odalar onların ihtiyaçlarını yeterince karşılayacak durumdaydı. Keşişlerin gününde odalardan biri yatak odasıymış, biri yemek odası,

biri de ibadet yeri. George Sand hemen odaları paylaştı : Birinde yine Chopin'le Maurice yatacak, birinde kızıyla kendisi; üçüncü odayı da çalışma odası yapacaklar, piyanoyu, yazıhaneyi buraya kuracaklardı. Bunu söylerken, Chopin'e çoktandır beklediği müjdeyi de verdi : Piyanosu gelmiş, gümrükteymiş. Taşınırlarken onu da buraya getireceklerdi.

Genç hasta yine birdenbire canlanmıştı. Yeni yuvayı pek beğenmişti. Gitti, pencereden dışarı baktı. Aşağıdaki bahçede nar ağaçları, portakal ağaçları vradı. Uzakta koyu mavi bir deniz görünüyor, onun üzerini mora yakın bir gökyüzü kaplıyordu.

Chopin derin derin bir iç çekerek gülümsedi :

— «Cennet gibi bir yer!» diyordu. «Ben burada yaşayacağım, hulyalara dalacağım, eserler yaratacağım!»

Şehirdeki evden taşınıp buraya yerleşince Chopin hemen piyanosunun başına geçti. Bir «Ballade», bir «Scherzo», bir de «Prelude» besteledi.

Taşındıkları gün, yolda gelirken, dağ başlarını kaplayan kara bulutları görmüşlerdi ama, içleri neşe doluydu, buna hiçbiri aldırmamıştı. Yeni yuvalarına yerleştikleri ilk gece ise havanın gerçekten soğuduğunu hissetmişlerdi. Ertesi sabah Chopin penceresinden dışarı bakın-

ca şehirdeki o yağmurlu, fırtınalı havanın peşlerinden oraya da gelmiş olduğunu gördü.

Kaderin bir cilvesi diyebiliriz: Chopin o sonbahar Mallorca adasında, o güneşli İspanya'nın bir köşesinde tabiatın zulmüne kendisinin karlı anayurdunda görmediği derecede büyük bir şiddetle uğramıştı. Fırtına, yağmur, soğuk...

Yine de yılmadı. Bu da onun acıların üstüne üstüne gitmeyi seven ruhunun bir özelliğiydi. Denebilir ki ona sanat gücü veren şey, neşeden, sevinçten çok, karamsarlık, umutsuzluk olmuştur. O sıkıntılı günlerde de yaratıcılığı olanca gücüyle üzerindeydi. Hekimler onu — kendi deyimiyle — «ölmüş» sayarlarken o ölüme meydan okuyor, dinlenmeyi düşünecek yerde, piyanosunun başından kalkmıyordu.

«Prelude»ler böyle yazıldı. Bunlar romantik müziğin şaheserleri sayılır. Liszt şöyle demiştir: «Bir çırpıda yazıldığı belli olan bu parçalar dehanın çevik, kanatlı eserleridir.»

Kısalık içinde kusursuzluk: Chopin'in sanatının özelliklerinden biri de buydu. Ölüme, hastalığa meydan okuduğu gibi, içli duygularını da belli etmekten kaçınır, eserlerini uzun konuşturmamaya çalışırdı. Kendini ele vermekten, iç dünyasını büyük ölçüde dışarı vurmaktan çekinirdi. Bunun için, onun eserlerinde, kısa bir «Ah!» çektikten sonra derdini içine gömen bir mutsuz kişi gibi, sesten çok sessizlik konuşur. Schumann bunu çok iyi anlamıştı, Cohpin'in iç dünyasını — kişiliğinde gizli olan

ikinci benliği — eserlerindeki «durgulardan, susuşlardan anlayabileceğimizi» söylerdi.

İki aydan beri Valdemosa'daydılar. Yağmurlardan sonra kar başlamıştı. Chopin yine hastaydı. Soğuk, yağış, rüzgâr, arkasından gelmiş, onu burada, ilk gün ona cennet gibi görünen bu güzel yuvada da bulmuştu.

Çok tedirgindi. Yerinde duramıyor, piyanosunda çalışamıyor, çılgınlık nöbetleri geçirir gibi oluyordu. Hayaller görüyor, bunları gerçek sanıyordu. Pencereden dışarı bakıyor, gördüğü soğuk manzaradan ürkerek geri geri kaçıyordu. Daha birkaç hafta önce birer yıldız gibi ışık saçan çiçekler şimdi kar altında kalmış, bakışları sönmüştü. Tabiatta ne varsa, otlar, ağaçlar, yapraklar, kuşlar sanki büyük bir şaşkınlığa uğramış da donakalmış gibiydi. Pencereden dışarısını seyreden bu genç sanatkârın bakışlarında da böyle bir şaşkınlık vardı. Başına bir felâket gelmiş de bunun karşısında dehşetten donakalmıştı sanki.

Evin en neşelisi Maurice'ti. O burada aradığını bulmuştu. Resim yapıyordu. Paris'teyken, çok daha küçük yaşlarda, kendini büyük istidat sahibi bir ressam olarak tanıtmıştı. Manzara resimleri için İspanya'da çok değişik konular bulmuştu. İşte dışarıdaki kış manzaraları da kendisi için çok yeni, değişik konular oluyordu. Çizdiği karakalem portreler için de Chopin iyi, ilginç bir konu idi.

Yalnız, Maurice'in Chopin'i küçük görür, içinden alay eder gibi bir hali vardı. Onaltısındaydı, delikanlılığın en mağrur çağında bulunuyordu. Kendisi gürbüz yapılı, sağlıklı bir gençti; Chopin ise zayıf, hastalıklıydı. Gençliğin güçsüzlere karşı duyduğu insafsız küçümseme duygusu onda da vardı.

Bir akşamüstü Chopin'in odasında ikisi yalnız kalmışlardı. Chopin piyano çalıyor, Maurice resim yapıyordu. O gün çok kar yağmış, yerler pamuk gibi olmuştu. George Sand' la kızı, bir hevese kapılmışlar, ellerine bir fener alarak, yürüyüşe çıkmışlardı.

Chopin birden durdu. Başını piyanosundan kaldırmış, gözlerini pencereden dışarı, beyaz pırıltılı karanlığa dikmişti. Korkuyla, ürküntüyle bakıyordu.

Maurice de, başını tablosundan ayırmış, gözlerini Chopin'e dikmişti. Bakışında yine alay eder gibi bir hal vardı. Genç adamın böyle sık sık hayallere daldığını, hortlak görmüş gibi korkuya kapıldığını daha önce de çok görmüştü. Manastır için «tekin değil» demişlerdi. Ancak Chopin'in görebildiği bir hortlak mı dolaşıyordu yoksa? Maurice bunu annesine de söylemiş, George Sand : «Hasta da ondan» demişti. Yeni bir nöbet mi geliyordu acaba? Maurice onun hastalığıyla da için için alay eder, kendisinin güçlü, onun güçsüz oluşundan zalimce bir zevk duyardı. Gerçekten, Chopin çok zayıf düşmüştü. Otuzuna yaklaşmıştı, 40 kilo ancak geliyordu.

Chopin birden arkasına döndü.

— «Annenle kardeşin çok geciktiler...» dedi. «Karda yollarını kaybetmiş olmasınlar sakın?»

Maurice, onu üzmek için: «Herhalde!» dedi. «Yollarını kaybetmişlerdir. Yoksa, şimdiye kadar çoktan döner gelirlerdi. Bu karda nereye gidecekler!»

Sonra, buna hiç önem vermiyormuş gibi bir halle, defterini aldı, yerinden kalktı, piyanoya doğru geldi.

— «Bak, yaptığım resmi göstereyim sana, Fritz. Çok benzedi, değil mi?»

Resmi piyanonun nota rafına koydu.

Chopin: «Kim bu?» diye sordu.

— «Sen, Fritz'çiğim.»

Maurice de, Solange da ona «Fritz» derlerdi. Maurice bunu alayla, küçümser gibi söylerdi. Solange ise, annesiyle aşık atar gibi, kadınca bir cilveyle, yapmacık bir şefkatle. Daha onbir yaşındaydı ama, yetişkin bir genç kız hali vardı.

Chopin karşısındaki karakalem resme uzun uzun, dalgın dalgın baktı.

— «Kendimi tanıyamadım...» diye mırıldandı.

Resim, gerçekten, Chopin'e pek benzemiyordu. Karikatürdü bu. Onun bütün çirkin yanlarını abartmış, hoş yanlarını silik geçmişti. Her çizgisi Maurice'in gittikçe artan kıskançlığını, öfkesini açığa vuruyordu.

Maurice bunu genç adama belli etmekten artık çekinmiyordu da. Başlangıçta kıskançlı-

ğını ancak küçümseme ile belirtmekle kalmıştı; son zamanlarda ise açıktan açığa düşmanca bir tavır almıştı. Annesiyle arasına kimsenin girmesine meydan vermeyecekti.

Annesinin hayatında başka erkekler de olmuştu ama, Maurice bunları pek görmemişti. Hepsi de çok geçmeden uzaklaşıp gitmişlerdi. Bu öyle değildi. Annesiyle Fritz'in birlikte geçen hayatları temelli sürüp gideceğe benziyordu.

Chopin hortlak görmüyordu belki ama, korkunç hayaller gördüğü belliydi. Sık sık tepelerinde uçuşan kartallara bakar, onları birer hayalet gibi görürdü.

Şimdi de, resme bakıp başını çevirdikten sonra, gözlerini pencereden dışarı dikmiş, düşüncelere dalmıştı.

— «Kartalları gördün mü bugün?» diye fısıldadı.

Maurice, hınzırca bir zevkle: «Ya!» diye haykırdı. «Gördüm. Hele bir tanesi ne kocamandı!»

Chopin, ellerini piyanoya doğru uzatırken «A, evet, evet... Azrail o!» dedi.

Sonra, parmakları sinirli sinirli tuşların üzerinde gidip gelmeye başladı. Aklındaki korkunç düşünceleri dile getiriyordu: George Sand' la kızı karda kaybolmuşlar, donup kalmışlardı. Ölmüşlerdi. İşte o koca kartal onun canını da almaya gelmişti. Sırtından aşağı bir ürperti geçti, boğazından boğuk bir çığlık koptu. Bunların hepsini piyanoda dile getiriyordu.

Maurice : «Anne!» diye haykırdı.

Gelmişlerdi. Chopin bunu duymadı bile. Piyanosunun üzerine kapanmış, çılgın gibi çalıyor, bütün ruhunu tuşlara döküyordu.

George Sand'ın sesini de öbür dünyadan gelir gibi işitti. Dönüp bakmadı.

— «Dinle bak!» dedi.

Daha büyük bir güçle, kendinden geçmişçesine çalmaya başladı. Parmakları değil, ruhu konuşuyordu sanki.

Yavaş yavaş ağırlaştı, elleri piyanodan aşağı sarktı, arkasına yaslandı. Birden, hayallerden kurtulmuş, kendine gelmişti.

George Sand : «Ne şahane bir parça besteledin, Frédéric!» diyordu. «Şimdiye kadar yazdığın Prelüd'lerin en güzeli. Nereden geldi bu ilham sana?»

Chopin geçirdiği bunalımı anlattı. Geçmişti belki ama, yine gelecekti, George Sand bunu iyi biliyordu. Son günlerde Chopin'in çok rahatsız, tedirgin bir hali vardı. Hastalığı artmış, bunun etkisiyle ruh hali birden daha da şahlanmıştı.

Adaya gelmeleri belki Chopin'in iyileşmesi bakımından işe yaramamıştı ama, sanatı bakımından çok verimli olmuştu. Herbiri birer şaheser olan prelüdler, balladlar, impromptüler, polonezler, mazurkalar bestelemişti. Hele bir si bemol minör sonat yazmıştı ki hepsinden üstündü. George Sand bu parçanın yaratılmasında kendisinin dolayısıyla payı bulunmasıyla övünüyordu.

Chopin'i tedirgen eden şeylerden biri de ada halkının kendisine karşı takındıkları düşmanca haldi. Palma'da olduğu gibi bu köyde de ahali onu önce «büyük bir sanatkâr» olarak, sevgiyle, saygıyla karşılamıştı ama, «hasta» olduğu haberi çok geçmeden ortalığa yayılmış, ondan sonra da herkes ona düşman gibi bakmaya başlamıştı.

Fransa'da, büyük şehirlerde bu «ince hastalık» pek kötü bir şey sayılmazdı; hattâ, günün romantiklik havası içinde, bir bakıma, acımayla karışık bir yakınlık uyandırırdı. Adanın, dağların bu sağlıklı insanları ise veremden şeytan görmüş gibi korkuyorlardı.

Chopin, daha iyi günlerinde, köye indiği vakit, onun durumunu bilenler, ya da yüzünden okuyanlar ondan bucak bucak kaçmışlar, alışverişe yanaşmamışlar, onu lânetleme etmişlerdi. Bir gün de köylüler manastıra kadar gelmişler, hep bir ağzıdan : «Veremli, cehenneme!» diye bağırmışlardı.

Bunlar Chopin'i çok üzüyordu ama, ruhundaki her bunalımda olduğu gibi, bunda da tek tepkisi sanatına yeni bir güç kaynağı kazandırıyordu. Onun inatçı, isyancı bir ruhu vardı; baskı altında ezilmiyor, daha büyük bir güçle canlanıyordu.

George Sand bunu görüyor, biliyordu ama, acı acı da düşünüyordu : Genç adam buna daha ne kadar dayanabilirdi ki? Ruhu sarsılmıyordu ama, muhakkak ki sağlığı sarsılıyordu.

Manevi hayatında büyük bir ölmezlik vardı; maddi hayatı ise çoktan ağır yaralıydı.

— «Fransa'ya dönelim mi, ne dersin?» diye sordu. «İster misin?»

Chopin, hiç duralamadan: «Hayır!» dedi. «Sen?»

Her şeyde, her zaman olduğu gibi kararı yine ona bırakmıştı. George Sand kendi kendine gülümsedi. İçinden: «Ne çocuk!» diyordu. «Maurice'ten daha çocuk. Çok daha bana bağlı.»

Onu bundan dolayı daha çok seviyordu. Kadının erkek gibi güçlü olmasını isteyen bu genç kadın karşısında kendinden zayıf bir erkek görmekten dolayı memnun gibiydi. Onun zayıflığından, güçsüzlüğünden, hastalığından hiçbir şekilde rahatsız olmuyor, bundan dolayı ona karşı hiçbir soğukluk duymuyordu.

Yalnız, yine ancak onun iyiliği bakımından, son zamanlarda yakın ilişkiyi kesmişti. Buna karşılık, sevgisi azalmış değildi; şefkati ise belki daha da artmıştı. Biliyordu ki onun bu hali — bunalımlı bir ruhu, duygulu bir kalbi, bunların çatışmasından doğan çelişkili davranışları — olmasa kendisini böyle sevmezdi. Gerçekten, çocuğu gibi seviyordu; onun bütün kusurlarını hoşgörerek.

Sonra, o güzel geçmiş günlerin de hâtırası vardı ki bir türlü silinemiyordu; silinemezdi. Paris'teki ilk günlerde, sağlığı daha yerindeyken, Chopin çok neşeli, canlı bir delikanlıydı; iyi bir arkadaştı; herkesçe aranan bir insandı.

George Sand onu bir erkek olarak sevdiği

günlerde de ona karşı başka erkeklere karşı göstermediği bir yakınlık, içten bir sevgi duymuştu. Başka bütün erkeklere tahakküm etmek istemiş, birçoğuna etmiş, birçoğunu da bu yüzden kaybetmişti. Chopin'e karşı hiçbir zaman böyle bir üstünlük sevdasına kapılmamıştı. Belki de bu, delikanlının yumuşakbaşlı oluşundan, kadına tahakküm etmek düşüncesini aklından hiçbir zaman geçirememesinden, yaradılışındaki geniş hoşgörüden ileri geliyordu.

Gerçekten, George Sand aralarında en büyük anlaşmazlık kaynağı olabilecek bir konuda bile onun ne kadar yumuşak, hoşgörülü davrandığını görmüş, bundan dolayı ona karşı âdeta minnettarlık duymuştu.

Siyasal görüşleri konusuydu bu. Chopin krallıktan, saltanattan yanaydı; George Sand ise cumhuriyetçiydi, hattâ bir dereceye kadar sosyalist eğilimliydi. O sıralarda Saint - Simon'cu sosyalizm Paris fikir çevrelerinde pek büyük bir ilgi uyandırmış bulunuyordu. Saint - Simon'un gerek ekonomik, gerek politik fikirleri devrin romantik görüşüne çok uyuyordu : Bu ekonomist - filozof «insanın insanı sömürmesine» karşıydı; çünkü, Rousseau'nun dediği gibi, «insan hür doğar, hür ölür»dü. Saint - Simon'a göre, toplumda kollektif bir düzen kurulmalıydı; bu düzende «herkes yeteneğine göre bir iş yapacak, herkes yaptığı işe göre bir kazanç» sağlayacaktı.

Çağın birçok yazarı, fikir adamı gibi, George Sand da bu görüşü benimsemiş, ondan son-

ra da bu düşünceleri işleyen romanlar yazmaya başlamıştı. «İndiana», «Lélia» gibi ilk eserleri romantik, duygusal romanlardı; 1843'te çıkan «Consuelo» ise toplumsal içerikli bir romandı.

Chopin, onun sosyalist eğilimli düşüncelerine hiçbir şekilde katılmamakla birlikte, karşı da çıkmıyor, aralarında bu gibi konular üzerinde bir tartışma başlayınca hemen gülümseyip susuyordu.

Kış hem çok şiddetliydi, hem de uzun sürdü. İspanya'da, hele Mallorca'da hiç görülmemiş bir şeydi bu. Valdemosa'lılar bunda bir uğursuzluk görüyorlar, bunu da «Paris'li kadınla dostunun» adada bulunmalarına veriyorlardı. Manastır onlar için bir uğursuzluk timsali olmuştu artık.

Palma yolu kardan kapanıp da köye başkentten yiyecek gelmez olunca manastırda da sıkıntı başladı. Ellerinde tavuk etiyle domuz etinden başka bir şey kalmamıştı. Tavuk eti artık yumurtlamaz oldukları için kesilen kart tavukların etiydi; saman gibi tatsız, meşin gibi sert. Domuz eti ise Chopin'in gönlünü bulandırıyordu. George Sand karda, yağmurda köye iniyor, sevgilisine yiyebileceği bir şeyler arıyordu. Kuru yemişten başka bir şey yoktu. Ondan sonra günlerce Chopin'in bütün yediği ceviz - ekmek, fındık - ekmek oldu. Bunlar besleyici şeylerdi ama, sağlığını koruyabilmek için

et, yumurta, şeker de isterdi. Adada kalamazlardı artık. Havalar düzelir düzelmez döneceklerdi.

Bir akşam Chopin piyanoda yeni bir parça besteliyordu. George Sand içeriden duymuş, pek hoşuna gitmişti. Bambaşka havada, olağanüstü bir parçaydı bu. Acı, ürkütücü, esrar dolu bir şey. Yanına geldi.

— «Nedir bu?» diye sordu.

Chopin: «Marş.» dedi. «Daha önce yazdığım sonat pek hoşuma gitmedi. Ona bir son ekliyorum.»

George Sand, boş bulundu:

— «Cenaze marşı gibi geliyor bana!» dedi.

— «Tamam! Cenaze marşı.»

George Sand bir ürperti geçirdi. Bunu söylediğine pişman olmuştu. Chopin'e baktı. Acaba Azrail'i yine yakınlarında görmüş de onun için mi bu marşı bestelemişti?

Hayır, Chopin pek sakin, hattâ memnun görünüyordu. Bu esrar dolu parça her türlü yoruma gelebilirdi. Onda ölümün dehşetini, haşmetini de bulabilirdiniz; sakin bir sevincin, gizli bir mutluluğun keyifli mırıltısını da.

Gerçekte Chopin o günlerde büyük aşkının ilk günlerindekinden daha da mutluydu. Çünkü ilk günlerde — neşeli gençlik günlerinde — George Sand'ı ancak bir sevgili olarak görüyordu. Şimdi ise, bu sıkıntılı, gamlı, hastalıklı günlerde bu genç kadın onun koruyucu meleği olmuştu. Onu en iyi anlayan, onu sadece aşk yoldaşı olarak görmeyen, güçlü yanlarıyla bir-

likte güçsüzlüklerini de kabul eden, buna tam bir anlayış, hoşgörü gösteren bir kadın, bir dost, bir arkadaş. O neşeli günlerde aşkını her kadın paylaşabilirdi; sıkıntılı, bunalımlı, kara günlerini paylaşacak kadın ise kolay kolay bulunmazdı.

Daha yağmurların başladığı ilk günlerde George Sand Fransa'ya dönmeyi düşünmüş, Chopin'e teklif etmişti. Chopin buna yanaşmamış, başka durumlarda olduğu gibi yumuşakbaşlılıkla «Sen bilirsin» dememişti.

Ondan sonra George Sand aynı teklifi, açık ya da üstü - kapalı, birkaç kere daha yapmış, Chopin'i razı edememişti. Görülüyordu ki herşeye, bütün sıkıntılara rağmen, besteci, vücuduna değilse de, ruhuna canlılık veren, gözleri önüne yeni ufuklar açan, böylece de sanatına yeni şeyler kazandıran bu yabancı topraklardan ayrılmak istemiyordu.

Belki de koruyucu meleğinin Paris'te başka âlemlere dalıp kendisinden uzaklaşmasından korkuyordu. Aklından böyle bir kuşku geçmese bile, bu çerçeve içinde doğan mutluluğunun başka bir ortamda sönüvereceğinden korkuyor olabilirdi.

En sonunda artık yenemeyecekleri bir güçlükle karşılaştılar: Paraları bitmek üzereydi.

Paris'ten ayrılırlarken Chopin yeni bestelerini satmış, George Sand da yeni romanı için kitapçısından avans almıştı. Bu paraları ikisi

de çok tutumlu harcamışlar, gerekli olmayan hiçbir şey almamışlardı. Öyleyken, yine de paralar gittikçe suyunu çekmiş, ellerinde pek az bir şey kalmıştı. Masrafı George Sand görüyor, evi o çekip çeviriyordu.

Bir gün durumu anlattı : Fransa'ya dönmek zorundaydılar. Bunun üzerine, Chopin adada kalmakta artık ayak direyemedi, dönmeye razı oldu.

Havalar da düzelmeye başlamıştı. Kar dinmiş, birkaç gün yağmur yağdıktan sonra o da kesilmişti. Belki ılık, güneşli günler yeniden başlayacaktı ama, parasızlığa nasıl çare bulacaklardı? Yeni eserlere karşılık Paris'ten isteyebilirlerdi ama, yazmak, çizmek hayli vakit alırdı.

O haftanın sonunda, eşyalarını denk yaptılar, piyanoyu yeniden o koca sandığına yerleştirdiler. Şimdi iş araba bulmaya kalmıştı. Palma'ya kadar gidecekler, oradan vapura bineceklerdi. Gelgelelim, köyde araba bulmak mesele oldu. Köylüler eskiden onları orada istemezlerken, şimdi gitmelerini engellemek için söz birliği etmiş gibiydiler. Köyde onların eşyasını alabilecek büyüklükte araba yoktu; belliydi ki olsa bile vermezlerdi.

En sonunda, Maria Antonina şehre inen bir köylüyü arabasına George Sand'ı almaya, bir hayli para karşılığında, razı etti. George Sand arabaya domuzların yanına bindi. Palma'ya gitti.

Orada da büyük zorluklarla karşılaştı. Yi-

ne Fransız konsolosuna başvurdu. Konsolosun yardımıyla kırık - dökük bir araba buldu, «çocuklarını» almaya onunla köye döndü. Piyanoyu manastırda barakacaklardı, çünkü piyano bu arabaya da sığmıyordu.

Valdemosa'dan Palma'ya kadar yolculuk çok sıkıntılı geçti. Kışın yğmurundan, karından, selinden büsbütün oyuk oyuk olan yolda araba devrilecekmiş gibi iki yana savrula savrula gidiyor, Chopin'in içi dışına çıkıyordu. Bu sarsıntı onu mahvetti.

Palma'da konsolosun misafiri oldular. Limanda Barcelona'ya gidecek bir yük gemisi vardı ama, ne zaman kalkacağı belli değildi; yükünü aldıktan sonra kalkacaktı ancak. En sonunda geminin kalkacağı gün belli oldu ama, bu arada kaptan yolculardan birinin hasta olduğunu öğrenmişti. Onu almak istemiyordu. Konsolos ayrı, George Sand ayrı rica etti. Adamın maksadının fazla para koparmak olduğu belliydi.

— «Hastanın yattığı yatağı sonra yakmak zorunda kalacağım» diyordu.

George Sand «Zararınızı öderim.» dedi.

Kaptan «Peşin isterim.» diye dayattı.

Bir kamaraya yerleştiler. O gün çok rahatsız geçti. Güvertede domuzlar itişip kakışıyor, homurdanıp duruyorlardı. Deniz de hayli dalgalıydı. Gemi sulara bir gömülüp bir çıkıyordu. Chopin'in sinirleri üzerindeydi. Öksürüğü yeniden tutmuştu. Ağzından kan geldi. Bar-

celona'ya gelir gelmez, Marsilya'ya giden bir gemiye geçtiler.

Bir süre Marsilya'da kaldılar. Chopin son eserlerini Paris'e arkadaşı Jules Fontana'ya gönderdi. Jules onun yayınevleriyle alışverişini düzenler, bu işlerde onun adına pazarlık ederdi. Bu seferki temasları iyi sonuç vermemiş olmalı ki Chopin, onun mektubuna verdiği karşılıkta (12 mart 1839) şöyle diyordu:

Pleyel pahalı buldu, öyle mi? Daha ucuza verecek olsam Schlesinger'e satarım. O da bana hayran, çünkü hakkımı yiyor. Probst da bir mazurkaya 300 frank vermek istiyor, demek? Bu sersemlere minnet etmektense, eserlerimi başlangıçta olduğu gibi gene bedava veririm daha iyi. Çorapçılığa başlarsan ikisine de çorap satma, çorapsız gezsinler!

Marsilya'dan Nohant'a, George Sand'ın şatosuna gittiler. George Sand hemen Dr. Papet'yi çağırttı. Doktor, muayeneden sonra, hastaya çok iyi bir haber verdi.

— «Korkulacak hiçbir şey yok. Ciğerleriniz sağlam. Yalnız, boğazda bir iltihap var» diyordu.

Chopin'in neşesi yerine gelmişti. Mallorca'da kaybettiğini çiftlikte yeniden bulmuş gibiydi.

Bu seferki neşesi ayrıca pek de verimli oldu. Si minör «Sonate»nı tamamladı, üçüncü

«Scherzo»sunu, fa diyez majör «Impromptu» sünü yazdı. Bir yandan da Bach'ın Paris'te basılacak bestelerinin baskı yanlışlarını düzeltiyordu.

— «Bach'ı başkalarından daha iyi anladığımı ileri sürecek değilim ama, onu keşfedebileceğime inanıyorum» diyordu.

Ayrıca, saray tiyatrosu için pandomimalar hazırlıyor, Solange'a piyano dersi veriyordu.

George Sand'ın Paris'teki salonu gibi köşkte de misafir eksik olmuyordu. Bu arada Comédie Française artisti Marie Dorval köşkün gediklisiydi. Bu kadının George Sand'dan hiç ayrılmayışından dolayı erkek kıyafetli kadın romancıya Safo adını takmışlardı.

Chopin gene eski hareketli hayatı bulmuştu. Eskiden bu yaşayıştan pek hoşlanmazken şimdi, İspanya'daki sıkıntılı, sessiz günlerden sonra, canlı bir hayat daha çok hoşuna gidiyordu.

En büyük neşeyi de eser yarattıkça buluyordu. Her akşam o gün yazdıklarını George Sand'a dinletiyor, ne düşündüğünü soruyordu. George Sand sonradan: «Molière'in hizmetçisine sorması gibi o da hep bana sorar, düşüncemi öğrenmek isterdi» diye yazmıştır.

Chopin gerçekten verimli çalışıyordu ama, bestelerini hiç de kolay yazmıyordu. Gece yazdığını ertesi sabah siliyor, gündüz yazdığını gece yeni baştan ele alıyordu. Bu titizlik, sinirlilik içinde piyanosunun başında saatlerce, belki bütün bir gün ağladığı oluyordu.

George Sand büyük besteciyi artık üçüncü çocuğu gibi görüyordu. Onu bir ana sabrıyla dinliyor, cesaret vermeye, avutmaya, teşvik etmeye çalışıyordu. Ateşli aşk küllenmeye başlamıştı. Onun yerine bu şefkat geçmemiş olsaydı belki çoktan ayrılırlardı.

Ateşin küllenmesi daha çok George Sand'dan gelmişti. Chopin onu kıskandırmak için bir köylü kızıyla ilgi kurmayı bile denedi. Umduğu sonucu alamadı.

En sonunda, ne yapacaklarını uzun uzun konuştular, şu karara vardılar: Paris'e dönecekler, ayrı evlerde oturacaklardı. Bunun üzerine, Jules Fontana'ya gene iş düştü. Chopin arkadaşına yazdığı mektupta şöyle diyordu

Birbirine yakın iki daire ara. Döşenmesiyle de sen uğraşıver. Koltuklar, perdeler parlak renkli olmasın. Koyu renkler istiyorum.

1839 ekiminde Chopin'le George Sand gene Paris'teydiler. Besteci Trouchet Caddesi 5 numarada, yazar Pigalle Caddesi 16 numarada oturuyordu.

Hayat yeniden başladı. «Ciğerlerinden rahatsız olmak» o sırada Paris'te moda gibiydi. Kimse bunun üzerinde pek durmuyor, bu yüzden kaygıya kapılmıyordu. Chopin de, Nohant'daki doktorun söylediklerinden sonra, hastalığını vereme yormaz olmuş, derdini unutmaya çalışmıştı.

29 ekimde Saint - Cloud Sarayı'nda Louis - Philippe şerefine bir konser verdi. Kral, konserden sonra: «Chopin piyanistler arasında dünyada bir tanedir» diyordu.

Büyük başarı, büyük hayranlıklar... Evet ama, Chopin gene de bir eksiklik duyuyordu. Yalnızlığı gene üzerine çökmüştü. Ne aradığını, nesi eksik olduğunu pek iyi bilmiyorsa da, bir aile havasına ihtiyaç duyduğu belliydi. George Sand'la geçen günlerinde, mutlu aşkın yanı - sıra, bir aile havasına da alışmıştı. Sevgilisinin çocukları ona yeni sevgiler ilham ediyor, karamsar ruhunu tatlı ışıltılarla aydınlatıyordu.

Chopin, ilk önce, Maurice'e yakın olmak amacıyla, Pigalle Caddesi'nde bir yer tuttu, orayı ressam atelyesi haline getirdi. George Sand'ın oğlu şimdi Delacroix'dan resim dersi alıyordu. Annesinin dairesi de yandaki evdeydi. İki delikanlı atelyede buluşuyorlar, Maurice resim çalışırken konuşup hoş vakit geçiriyorlardı.

Çok geçmeden, Chopin asıl aradığı eski havayı ancak George Sand'ın yanında bulabileceğini anladı. Atelyeye uğradıktan sonra yandaki eve geçiyor, eski sevgilisinin toplantılarına katılıyordu.

Ne var ki George Sand şimdi işi, edebiyatın yanı - sıra, siyasete de dökmüştü. Toplum sorunlarıyla yakından ilgileniyor, bu konudaki tartışmalara katılıyordu. Sosyal - demokrat Louis Blanc, cumhuriyetçi Cavaignac, hıristiyan - sos-

yalist Pierre Leroux şimdi George Sand'ın salonunda sık sık görülen fikir adamlarının başında geliyorlardı. Kendisi de, Byron'la Goethe üzerinde birer inceleme yazdıktan sonra, şimdi Polonya'lı şair Mickiewicz üzerine bir kitap hazırlıyordu. Balzac'a göre, onun da «içine Polonya işlemişti.»

Chopin, eski dostunda kendisini kanatları altına alacak bir sevgi bulamayınca yeniden kedere kapıldı. Ona çocuğu gibi şefkat gösteren George Sand artık yoktu. Bu koruyucu melek şimdi, siyasetçiler arasında, daha geniş ufuklara doğru kanat açmıştı.

George Sand Chopin'den yüz çevirdiyse talih de ondan yüz çevirmekte gecikmedi. 1840'ta büyük besteci, yeni eserleriyle, başarıdan başarıya koşup daha geniş ölçüde hayranlıklar toplarken, kadın yazar meslek hayatında ilk acı yenilgisine uğradı, «Cosima» adındaki oyunu tiyatroda tam bir fiyasko oldu.

George Sand bu eserinin kahramanına Liszt'le Marie d'Agoult'nun kızının adını vermiş, bu iki yakın arkadaşının aşklarından doğan çocuğu böylece sanat tarihine mal etmek istemişti. Bunda başarı sağlayamadıysa da Cosima kendisi ileride adını sanat tarihine Wagner'in karısı olarak bırakacaktı.

Cosima, Wagner'le tanıştığı sırada, otuz yaşlarındaydı, ünlü Alman orkestra şefi Baron

Hans von Bülow'la evliydi. Wagner onu ilk görüşte sevmişti. Bu aşk karşılıklı oldu; Cosima kocasından boşanarak, 1870'te Wagner'le evlendi.

Wagner'in sanat hayatında karısının büyük etkisi, payı olmuştur. Cosima, Wagner'in ölümünden sonra (1883) onun eserini daha büyük bir canlılıkla yaşatmış, Bayreuth müzik şenliklerini yıllarca sürdürmüştür. Cosima 1930'da doksanüç yaşında öldü.

George Sand arkadaşı Marie d'Agoult'ya karşı hiçbir zaman sevgi, saygı göstermekten geri kalmadığı halde, Kontes sonraları ona karşı cephe almaya başlamıştı. Başlangıçta onun, Chopin'le birlikte, Paris sanat çevrelerinde kendisiyle Liszt'i gölgede bırakmış olmasını çekememişti. Daha sonra da onun kendisinden daha ünlü bir yazar olması kıskançlığını büsbütün artırmıştı. «Cosima»nın uğradığı başarısızlık, bu bakımdan, Kontes'i pek sevindirdi.

Marie d'Agoult, George Sand'a karşı duyduğu kıskançlıktan dolayı, Chopin'e karşı da cephe almıştı. Onunla «üzerine toz şeker ekilmiş istiridye» diye alay ederdi. Liszt ise, sevgilisinin bütün kışkırtmasına rağmen, hiçbir zaman Chopin'in aleyhine dönmemiş, ona daima eski arkadaşlık, hayranlık sevgisiyle bağlı kalmıştır.

1841'de, Liszt'in onu göklere çıkaran bir yazısı üzerine Chopin bir konserinden altı bin frank kazandı. Bu da, bir başkasını kıskandırdı! Polonya'lı şair Witwicki : «Kırk dakika şiir oku-

yun, bakalım böyle bir kazanç elde edebilir misiniz?» diyordu. On yıl önce Chopin'e, Polonya'ya dönüp silâha sarılmadan da, sanatıyla, anayurdunun şerefi için çalışabileceğini söyleyenin kendisi olduğunu unutmuştu.

Bir başka Polonya'lı şair — Mickiewicz de Chopin'i kıskananların başında geliyordu. Onu «şatafatlı bir hayata kapılıp sürüklenmiş» olmakla, Polonya'nın bağımsızlık davasına katılmamakla suçluyordu. Chopin ise bu memleketlisine karşı yakınlık duymaktan gene de geri kalmıyordu. Bu arada, onun bir şiiri üzerine bir «Ballade» yazmıştı.

1841'de Chopin'i gene Nohant'da görüyoruz. George Sand'ın acımayla karışık sevgi duyguları üstün gelmiş, yazlığa şatosuna giderken onu da çağırmıştı.

Chopin bu sefer Nohant'da «Tarantella» ile, 3'üncü «Ballade» üzerine çalıştı. Hasret duygularını en iyi dile getirdiği birer şaheser olarak kabul edilen op. 44 «Polonaise»i ile fa minör «Fantaisie»sini de o günlerde besteledi.

Keyfinin oldukça yerinde olduğu anlaşılıyordu. Şatonun gedikli misafirlerini o ince alaycılığı ile hiciv aynasından geçirmekten geri kalmıyordu. Bu arada, George Sand'ın yakın arkadaşlarından biri için şöyle diyordu

— «Şu çekilmez Rozière'i hangi rüzgâr attı benim bahçeme? Homurdanıp duruyor, güller arasında mantar arıyor.»

Bu kadını ne kadar iğnelese azdı; çünkü hınzır kadın, o sırada evlenen Maria Wodzinska'ya, düğün hediyesi olarak, Üstad'ın bir portresini göndermişti. İşin tuhafı da Chopin'in eski sevgilisi — hattâ bir bakıma sözlüsü, nişanlısı — onun doğduğu evin oğullarından, Zelazowa Wola'lı Skarbek'lerden bir kontla evlenmişti. Bu tesadüfün Chopin'i ne kadar duygulandıracağı belliyken, Rozière'in, onun duygularıyla alay edercesine, yaptığı iş besteciyi elbette ki sinirlendirmişti.

George Sand gibi Chopin de 1841 kışında Paris'e döndü, Pleyel Salonu'nda gene hayranlıklar yaratan bir konser verdi. Bu konserde Paulina Viardot Garcia da şarkı söyledi. Paulina ünlü soprano Malibran'ın kardeşiydi. Chopin onunla Nohant'da daha yakından tanışmış, böyle bir konseri tasarlamıştı. Paulina sonradan ünlü Rus romancısı Turgenyev'le evlenmiştir.

O kış Chopin için, sanat başarılarının dışında, çok acı oldu. Önce ilk piyano öğretmeni Zywny'nin ölüm haberini aldı. Yaşlı öğretmen Chopin'in Paulina ile birlikte konser verdiği o soğuk şubat gecesi ölmüştü. Nisanda da genç bestecinin Paris'e ilk geldiği zaman birlikte oturduğu yakın arkadaşı Jan Matuszynski veremin kurbanı oldu.

Chopin, aynı hastalığın kendisini de pençesine geçirmiş olduğunu zaman zaman unutuyorsa da bu gibi olaylar dolayısıyla hatırlıyor, o zaman derin bir keder içine gömülüyor-

du. George Sand gene yardımına koştu, onu alıp yeniden Nohant'a götürdü.

O unutmak istiyorsa da hastalık kendini artık inatçı bir şekilde hatırlatmaya başlamıştı. Tehlike o kadar yaklaşmış görünüyordu ki George Sand sevgili arkadaşının başı - ucundan hemen hemen hiç ayrılmıyordu. Kışa gene Paris'e döndüler, Orléans Meydanı'nda biri 5, öbürü 9 numaralı apartmanlara yerleştiler.

1844 baharında Chopin'in babası öldü. George Sand «mahzun meleği»nin üzüntüsünü avutmak için, o yaz Nohant'a Chopin'in ablası Luisa ile kocasını da çağırdı. Chopin böylece ablasıyla eniştesini ondört yıllık bir ayrılıktan sonra ilk defa görüyordu. Luisa onun için bir yandan çocukluk günlerinin tatlı bir hatırası, bir yandan da anayurdunun canlı bir örneğiydi. Çocukluk günlerini yeniden bulmuş, özlemini çektiği toprakların havasına yeniden kavuşmuş gibi, birden canlandı. Yakınlarıyla görüşmesi ona bütün ilâçlardan daha yararlı olmuştu.

Şimdi daha büyük bir şevkle çalışıyordu. Üçüncü bir sonata başladı, daha önce başlamış olduğu birkaç parçayı tamamladı. İki ailesini bir arada bulmuş, son yıllarda özlemini çektiği yuva havası içine yeniden dalmıştı.

Gerçekten, George Sand'ın oğluyla kızını kendi çocukları gibi görüyor, onları, anneleriyle birlikte, kendisinin ailesi sayıyordu. Ablasıy-

la enişte sinin de oraya gelmiş olması aile mutluluğunu tamamlamıştı.

Ne yazık ki bu tatlı hava uzun sürmedi. Birçok ailelerde sık sık görüldüğü gibi kavga da gene çocuklar yüzünden çıktı. Solange'a kimsenin bir diyeceği yoktu. Huzursuz, sinirli — annesinin dediği gibi — belki biraz da «hınzır» bir kızdı ama, Chopin'le araları çok iyiydi.

Maurice ise, Chopin'i küçükken bir ağabey gibi severken, büyüdükçe yavaş yavaş kıskanmaya başlamıştı. Onu ailenin arasına sokulmuş bir sığıntı gibi görüyor, bundan dolayı da sözlerine, davranışlarına sık sık sinirleniyordu. Bunun sonucunda doğan ufak ağız kavgalarında, acı tartışmalarda George Sand da, nedense, oğlundan yana çıkıyordu.

Gittikçe artan gergin hava en sonunda bir gün büsbütün patlak verdi. Chopin yeni bir uşak tutmuştu. Jean adındaki bu adam Maurice'le teyzesinin kızı Augustine'in alaylarından kurtulamıyordu. İki çocuk — Maurice'e artık çocuk denemezdi ya, yirmibir yaşındaydı — zavallı adama her fırsatta hakaret ediyorlardı. Bir gün, onlar mutfakta gene Jean'la alay ederlerken, söylediklerini Chopin salondan işitti. Bu sözleri, dolayısıyla, kendine söylenmiş gibi kabul etti, sesini yükseltti, oldukça sert bir çatışma oldu.

Chopin bu gibi çatışmaları önlemek üzere, Jean'a yol vermek zorunda kaldı. Ne çare ki araya bir kere soğukluk girmişti. Paris'e döndükten sonra da huzursuzluk sürdü gitti. Üs-

telik, Chopin'in şimdi Solange'a daha bir yakınlık göstermesini George Sand kötü gözle görmeye başlamıştı.

25 haziran 1846'da Paris'te «Le Courier Français» (Fransız Postası) adında yeni bir gazete çıkmaya başlamıştı. Gazetenin ilk sayısında George Sand'ın yeni bir romanı da tefrika edilmeye başlanıyordu «Lucrezia Floriani». Kadın yazar bütün romanlarında kahramanlarını hayattan almış, yakından bildiği kişilerin maceralarını işlemişti.

Biliniyordu ki «Elle et Lui» adındaki romanını kendisinn Alfred de Musset ile olan macerası üzerine kurmuştu. «Consuelo»nun başkahramanı ünlü soprano Viardot Garcia'dan başkası değildi. Yazarın bu sefer de kendisiyle Chopin'i ele almış olduğunu görüyorlardı.

Romanın erkek kahramanı «yeri görmeyen, yalnız gökyüzünü gören» zayıf, hastalıklı prens belliydi ki Chopin'di; ondan altı yaş büyük, «birçok sevgilisi bulunan genç dul» da kendisi. Romanın konusunu gerçeğe aktarınca, herkes Chopin'i «George Sand'ın kurbanı» gibi gördü.

Bu, bir dereceye kadar, doğru olmakla birlikte, roman daha dikkatli okununca yazarın Chopin yerine ele aldığı Karol'u gizliden gizliye suçladığı da görülüyordu: Karol (ya da Chopin) hırçın yaradılışlı bir gençti. Görünüşte tatlı sözlerden, şefkatten başka bir şey iste-

miyorsa da, gerçekte, o da sevdiği kadına karşı hiç de bekleneceği gibi davranmıyordu.

Kısacası, George Sand, ele aldığı kahramanın ruh tahlilini yaparken, Chopin'de bulduğu en büyük kusuru belirtmeye, böylece de bir gün ayrılacak olurlarsa kabahatin hiç de kendisinde olmadığını açıklamaya çalışıyordu.

Onun Chopin'e bulduğu suç şuydu Genç adam, sevgilisinin gösterdiği bütün yakınlığa rağmen, ona hiçbir zaman ruhunu olduğu gibi açmamış, hattâ ruhunun içine girmesine imkân vermemiştir. Onun iç dünyası sevgilisi için bir «yasak dünya»dır. Hayatının da, sanatının da iç dünyasını kıskanırcasına kendine saklamış, sevdiği kadının oraya girmesine izin vermemiştir. Bunda niçin bu kadar ayak diremiştir? Bu ne demektir? Yoksa, Chopin onu hiç mi sevmemiştir? Kendisi onun için yalnızca Maria' dan ayrılışının bir avuntusu mu olmuştur?

George Sand bu son hükmünde elbette ki yanılıyordu. Daha önceki bölümlerde de gördüğümüz gibi, iki sevgili arasındaki «ateşin küllenmesi», daha çok, George Sand'dan gelmiştir. Yazar genç adamın ruhunu kendisine onun istediği kadar açmamış olmasını bir suç gibi görebilirse de, onu samimiyetsizlikle suçlamaya hiçbir şekilde hakkı olmasa gerektir.

Romanda, Karol'un «iç dünyasını kapamasından dolayı» Lucrezia ölür. Romanla gerçek şu noktada ayrılıyor: Gerçekte roller değişecek, hayat sahnesinden ilk önce Chopin çekilecektir.

George Sand'ın «L'Histoire de ma Vie» (Hayatımın Hikâyesi) adlı eserinde anlattığına göre, Chopin «Lucrezia Floriani»nin konusunu roman daha çıkmadan biliyordu. Gerçekten, sevgilisinin yazdıklarını karıştırmak onun huyuydu. Anlaşıldığına göre, bu işte Solange'ın da parmağı vardı.

George Sand'ın kızı bir gün Chopin'e «Annem yeni romanına seni de koymuş, biliyor musun?» diye haber vermişti.

Roman çıkıp da dedikodular başlayınca, yazar eserinde hiçbir gizli maksat gütmediğini, Chopin'in hiçbir zaman romanın kahramanı Karol'a benzetilemeyeceğini ileri sürdü. Arada böyle bir benzerlik bulunduğu sanılmasının birtakım «zehirli dillerin» eseri olduğunu da eklemekten geri kalmıyordu. Bununla kızını suçlamış oluyordu.

Bunlar kimseyi inandıracak sözler değildi. Chopin de inanmamıştı elbette ama, sesini çıkarmadı. Roman üzerinde hiç konuşmuyor, «hasmın sitemini anlamamak hasma sitemdir» sözüne uymayı daha doğru buluyordu. George Sand da bu romanında, Lucrezia'nın ağzından, «Kötü bir davranışa karşı gösterilecek tepkilerin en amansızı soğuk bir nezakettir» demiyor muydu?

Romanın kadın kahramanı Lucrezia sevgilisini ruhunu kendisine açmamakla suçluyorsa, George Sand Chopin'e karşı daha da insafsız davranmıştır. «Onun arkadaşlığı bana hiçbir za-

man bir sığınak olmamıştır. Ben bütün gücümü oğlumdan alıyordum» diyor.

Chopin işte buna inanabilirdi, çünkü Maurice'in şimdi Nohant Şatosu'nun beyi durumuna geçtiğini biliyor, görüyordu.

1846 yazı Chopin için hiç de rahat geçmedi. İyi çalışamıyor, istediği gibi eserler yaratamıyordu. Op. 60 «Barcarolle»e başlamışsa da pek hevesli, şevkli bir çalışma hızı içine giremişti. Viyolonsel için yazdığı sonat da bir türlü bitmiyordu. Chopin bu eser üzerindeki sıkıntılı çalışmalarını şöyle anlatır:

Bir beyeniyorum, bir beyenmiyorum. Bir köşeye atıyorum, sonra yeniden ele alıyorum. Doğru hüküm verebilmek için aradan zaman geçmesi gerek. Zaman en iyi yargıç, sabır eşsiz bir öğretmendir...

Bu gergin günlerin sonunda büyük kavga patlak verdi. Bir akşam sofrada Maurice tavuğun en iyi yerini kendine alınca, Chopin öyle kızdı ki artık kendini tutamadı.

— «Hakarete gelemem!» diye haykırdı.

Bunun üzerine Maurice: «Burada ikimize birden yer yok!» deyince, Chopin'e Paris'e dönmekten başka yapacak bir şey kalmadı. İşin daha acısı, bu sefer yalnız döndü.

George Sand kışı Nohant'da geçireceğini

söylemişti. Paris'e ancak 1847 baharında döndü. Pek mutluydu. Çünkü kızına en sonunda «iyi» bir koca bulmuştu.

Solange yirmi yaşına geliyordu, gelinlik kız olmuştu. Annesi ona çoktandır iyi bir kısmet aramaya başlamıştı. Bu arada, arkadaşı siyaset adamı Louis Blanc'ı bile düşünmüştü. En sonunda, yaşlı ama, zengin bir adam ortaya çıkıp da Solange'ı isteyince, George Sand hemen kabul etti.

Yalnız, bu sırada sahneye başka biri çıktı. Jean Clésinger, otuzüç yaşında, eserlerinden çok, yakışıklılığıyla göze çarpan bir heykeltıraştı. Resim de yapıyordu. Solange'ın portresini yapmaya eve gelip giderken, kızı kendisiyle evlenmek zorunda bırakan bir duruma sürükledi. Solange'ın geniş toprak sahibi zenginle evlenmesi böylece suya düştü. Ana - kız bir ara şatolarına çekilmek zorunda kaldılar. Paris'ten Chopin'in arabasıyla ayrıldılar ki bu da kaderin acı bir cilvesiydi.

Clésinger'i Chopin'in gözü hiç tutmamıştı. Onu bir maceracı olarak görüyor, sevgili Solange'ına hiç de lâyık bulmuyordu. Kızın annesi ise bir romanı andıran bu maceradan pek duygulanmıştı: Bir Michelangelo çıkagelmiş, genç kızı toprak ağasının elinden kurtarmıştı.

Düğün Nohant'da yapıldı. Chopin'i çağırmamışlardı. Üzgün besteci o sırada hastalığının artması üzerine buhranlı günler geçiriyordu. Buna rağmen, Solange'a içten tebriklerini gönderdi.

Chopin aldanmamıştı. Clésinger ne kötü bir adam olduğunu çok geçmeden ortaya koydu. Pek müsrif davranıyor, aile adına borçlara giriyordu. Bu duruma elbette ki herkesten çok şatonun beyi Maurice sinirleniyordu. Bir gün delikanlıyla eniştesi arasında çok sert bir kavga oldu. Heykeltıraş elindeki keskiyle Maurice'in üzerine yürüdü. Araya kaynana girince ona vurdu. George Sand kızıyla damadına kapının yolunu gösterdi. Solange yakında çocuk bekliyordu. Bu güç durumda kocasıyla birlikte yola çıkmak zorunda kaldı.

Clésinger'ler Nohant'dan Paris'e gene Chopin'in arabasıyla döneceklerdi. George Sand arabayı geri göndermemişti. Yalnız, onların bu arabayı kullanmalarına da izin vermiyordu. Solange Chopin'e yazdı. Chopin izin verdi.

George Sand bunu bahane etti, Chopin'e acı bir mektup yazdı Onu Clésinger'le suç ortağı gibi görüyor, Paris'te damadıyla, kızıyla görüşmemesini istiyordu. Chopin bu konuda hiçbir söz vermedi. George Sand buna kızmış, ateş püskürüyor, bir arkadaşına şöyle diyordu :

— «Chopin'e bak hele! Bana en bağlı arkadaşım sanırdım. Şimdi Clésinger'den yana çıkıyor. Güzel şey doğrusu! İnsana azap vermede o ufacık beynin neler yapabileceğini bilirim. Ama, gözüm açıldı. Bu nanköre artık tırnağımı bile koklatacak değilim!»

Bu sabah arkadaşlar geldiler, haber ver-

diler: Konser biletleri bir hafta içinde tükenmiş. «Hiçbir şey düşünme, piyanona otur, konser ver» diyorlar. Dinleyiciler bir konser daha istiyorlarmış. Ben bunu daha düşünmüyorum. Saray'dan da istiyorlar. Benden bu kadar şey beklemeleri beni şaşırtıyor. İçimin rahat etmesi için, çalacağım parçalar üzerinde biraz çalışmam gerek. Çünkü şu sıralardaki kadar kötü çaldığımı hiç hatırlamıyorum.

Chopin'in bu satırları o sıralarda nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu gösteriyor. George Sand'la ilgisini kestikten sonra (1847 ağustosu) hayatına yeni bir düzen vermek için her fırsattan yararlanmaya bakıyordu. Kendini pek hazırlıklı — daha doğrusu, ruh bakımından hazır — görmediği halde, konser vermekten kaçınmıyor, istekleri yerine getirmek için kendini zorluyordu.

Bu arada, Rothschild'lerin yazlık köşklerinde bir süre kalmış, sonra — kendisinin «korkunç bir soğuk algınlığı» dediği — bir hastalık geçirmişti. Her şeye rağmen, oyalanmaya, kendine umut vermeye çalışıyordu. Ne var ki çevresinde ölüm dolaştıkça yeniden karamsarlığa kapılmaktan kendini alamıyordu.

Arkadaş çevresi de gittikçe seyreliyordu. Polonya'lı arkadaşı şair Witwicki de ölmüştü. Hele, o günlerin yeni harika çocuğu Filchst ölünce Chopin, acı bir alayla: «Ya ben? Yoksa ölümsüz olduğuma mı inanmaya başladım?» demekten kendini alamamıştı. Filchst onbeş ya-

şındaydı, Chopin'den ders alıyordu. Liszt onun ileride büyük bir piyanist olacağını söylüyordu.

George Sand'a gelince, gittikçe sinirli, hırçın bir kadın olmaya başlamıştı. Chopin — Paris'e döndükten sonra da onunla — mektuplaşmaya, George Sand'ın deyimiyle o «soğuk nezaketini» göstermeye devam etmişti. «Aziz dostu» Barones ise mektuplarında zehirli oklarını fırlatmaktan geri kalmıyor, bu arada öbür arkadaşları için de yaralayıcı bir dil kullanıyordu. Delacroix da çok geçmeden onunla ilgiyi kesti. George Sand'ın Chopin'e gönderdiği son mektubu Delacroix «Hatıralar»mda şöyle anlatır :

Korkunç bir mektuptu bu. Acı tutkular, uzun süre bastırılmış bir sabırsızlık, birbiriyle çelişen duygular hep birden ortaya dökülüyordu. Üzerinde durulacak, ilgi verici bir durumdu bu ama, Chopin'le ilgili oluşu insana acı veriyordu.

George Sand'la Chopin en son olarak, 1848 martında, Paris'te, Madame Marliani'nin kapısında karşılaştılar. Konuşmaları birer kelimeyi geçmedi :

— «Nasılsınız?»

— «İyiyim.»

Ondan sonra birbirlerini bir daha görmediler. Büyük Aşk sona ermişti.

12 şubat 1848 akşamı Pleyel konser salonu gene baştan başa alkıştan inledi. Dinleyiciler bunun Chopin'in Paris'te son konseri olacağını sanki biliyorlardı da bir daha sunamayacakları hayranlıklarını avuç avuç boşaltıyorlardı.

Büyük besteci de, acı sonu biliyormuş gibi, o gece sanatının doruğunda kanat açtı, başarılarının en büyüğüne ulaştı. Dinleyici coşmuş, o da besteci gibi havalarda uçuyordu. Doyamamışlardı. Herkesin ortak isteği, eleştirmecilerin anlatmak için kelime bulamadıkları hayranlıkları karşısında, programın 12 martta tekrarlanmasına karar verildi.

Kısmet olmadı. 12 şubat 1848 konseri Chopin'in son Paris konseri olarak kalacaktı. Gerçekten, Paris gene karışmış, yeniden devrim havasına bürünmüştü. 22 şubatta sokaklarda «Marseillaise» marşı dalgalanıyordu. Kral Louis-Philippe'le saray ilerigelenleri Manş'ı aşarak İngiltere'ye sığındılar, Fransa'da George Sand'ın sosyalist arkadaşlarının kurdukları yeni hükümet iş başına geçti, II. Cumhuriyet kuruldu.

Yeni hükümetin bakanlarından şair Lamartine'in dediği gibi, bu devrim havası çok geçmeden bütün Avrupa'yı kaplayacaktı. Nitekim öyle oldu. Şimdi kralların istibdadı, ya da yabancı orduların işgali altında bulunan birçok memleketlerde de ayaklanmalar başlamıştı.

Bu arada, Polonya da Ruslara karşı yeniden savaşa geçmişti. Fransa'da Polonya'nın millî bağımsızlık davasını desteklemek üzere geniş kampanya açılmıştı. Gençler gönüllü yazılıyor-

lar, Fransız demiryolları da onları Poznan'a parasız taşıyordu. Şair Mickiewicz de İtalya'da gönüllülerden bir Polonya alayı kurmaya başlamıştı.

Memleketin ufukları üzerinde parlamaya başlayan kurtuluş güneşi Chopin'e yurdu için umut, kendisi için de canlılık getirmişti. Hastalığın en tehlikeli günlerinde bulunmasına rağmen, her zamankinden daha neşeliydi. Sevinçli duygular ona yaşama şevki veriyor, anayurdu yeniden doğmak üzereyken kendisi için ölüm düşüncesini aklına bile getirmiyordu.

21 nisan 1848'de Chopin Londra'daydı. Büyük bestecinin Paris'te müzik dünyasını yerinden oynatan son konseri üzerine, başta sanatsever zengin kızı Jane Stirling olmak üzere, Chopin'in İngiliz hayranları onu İngiltere'de konserler vermeye çağırmışlardı.

Bentick Caddesi'nde pek özenle döşenmiş bir daireye buyur ettiler. Chopin'in hayatında ikinci bir George Sand olmak sevdasına kapılmış olan Jane ona markalı mektup kâğıtları bile bastırmıştı. Bu ilgi karşısında, Chopin'in onunla evleneceği bile söyleniyordu.

Jane bunu belki düşünmüştü ama, Chopin muhakkak ki böyle bir şeyi aklından bile geçirmemişti. Gerçek şuydu ki besteci, ciğerlerinden rahatsız bulunduğu için, Manş'ın sert rüzgârlarına, Londra'nın sisli havasına bile gelemezdi; böyle bir yolculuğu göze almak delilik-

ti. Londra'dan gelen çağrıyı kendisi için George Sand yüzünden artık çekiciliğini kaybetmiş olan Paris'ten uzaklaşmak isteğine konser vererek para kazanmak ihtiyacı da eklendiği için kabul etmişti.

Orada yalnızlık, yabancılık çekmedi. Kalkbrenner, Thalberg, Viardot Garcia gibi tanınmış müzik sanatkârları da oradaydılar. Chopin bu arada İsveçli soprano Jenny Lind'le de ahbap olmuş, onu bir akşam yemeğe götürmüştü. «Slavlarla Skandinavlar arasında büyük bir yakınlık» olduğunu söylüyordu.

İlk konserini İngiliz muhafazakârlarının tapınağı demek olan Stafford Konağı'nda, Kraliçe Victoria'nın karşısında verdi. Özel çağrılar üzerine dört konser daha vermeyi kabul etti. Yalnız, Londra Philharmony orkestrasıyla konser vermeye yanaşmadı, çünkü bu orkestrayı «İngilizlerin kaplumbağa çorbaları gibi» pek yavan buluyordu. Ayrıca, «vaktin nakit olduğu bu memlekette» orkestranın ancak bir kere prova yapmasını da hiç beğenmemişti. Buna karşılık, saati bir altına, dersler vermeye başladı.

Jane Stirling ikinci bir George Sand olamamışsa da James Broadwood, bestecinin İngiltere'yle olan işlerinde en yakın arkadaşı, yardımcısı olarak, Fontana'nın yerini almıştı. Chopin şöyle anlatıyor:

Bir akşam eve gelince yumuşacık bir şilteyle yastıklar buldum. Uşağımı hayli sıkıştırdık-

tan sonra, en sonunda söyletebildim: Beni geceleri uyku tutmadığını bildiği için, bunları James getirmiş, uşağa da «Sakın benim getirdiğimi söyleme!» diye sıkı sıkı tembih etmiş.

Chopin Londra'nın sanat çevresinde yeni dostlar edinmişti. Kadınlardan da büyük hayranlık görüyorsa da pek beğendiği yoktu. Byron' un karısı için: «Kocasının niçin İngiltere'den uzaklarda yaşadığını anladım!» diyordu.

O günlerde, dışarıdan bakılınca Chopin başarılarından haklı olarak sevinç duyan mutlu bir sanatkâr gibi görülebilirdi. Chopin ise İngilizler arasında ilgi bulmuştu ama, duygulu iç dünyasına bir yakınlıkla karşılaşamamıştı.

İçinde fırtınalar koparan derdini de elbette ki başkalarına açamazdı. Paris'teki bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle diyordu:

Bir süre daha ağzımdan kan gelmese, içimde özlem uyanmasa... Şimdiki halde, ot gibi yaşıyorum, bütün bunların sona ermesini bekliyorum.

İngiltere'nin her yanından çağrılar alıyordu. Bu arada, Stirling'lerin yakınlarından biri, Lord Thorpichen, besteciyi Iskoçya'daki şatosuna çağırdı. Bütün Iskoçya şatoları gibi burada da periler varsa da Lord'un şeref misafirine bir şey yapmayacaklarını söylüyorlardı.

Jane Stirling oraya bir Pleyel piyanosu da getirmişti ama, Chopin gene beklediği huzuru

bulamamıştı. Şairin dediği gibi «bıldır yağan karlar nerdeydi?» Chopin bir arkadaşına şöyle yazıyordu :

Aklıma bir tek melodi gelmiyor. Maskeli baloda bir eşek gibiyim...

Fontana'ya yazdığı mektupta daha karamsardı :

Eski, yıpranmış bir zil gibiyim. Zaman, şartlar üzerine vurdukça birtakım cılız sesler çıkarıyor. Artık kimse benden hoş sesler çıkaramayacak.

Londra'dayken içinde uyanmasından korktuğu özlem Iskoçya'da, Edinburgh'den onbeş kilometre ötedeki bu Calder Şatosu'nda Chopin'i pençesine geçirmişti. Yanındaki yeni koruyucu meleği — Jane Stirling — ona şevk, cesaret, huzur değil, birazcık neşe bile verebilecek bir kadın değildi. Bu yoksunluk içinde Chopin'in George Sand'ı hatırlamamasına, Paris'teki günlerini özlememesine olanak var mıydı?

Chopin orada ancak üç hafta kalabildi, bu sıkıcı günleri tez elden sona erdirebilmek için, başka şehirlerde, Manchester'de, Glasgow'da konserler vermeyi kabul etti. En sonunda, sonbaharda Londra'ya döndü, yatağa düştü. Ancak bir kere, Polonya göçmenleri yararına düzenlenen baloda bulunmak üzere yataktan çıktı.

Jane'in ablası Mrs. Erskine, onun başı-

ucunda «Mezamir»den parçalar okuyor, «Öbür Dünya elbette ki Bu Dünya'dan daha iyidir...» diyordu. Chopin buna ağlasın mı, gülsün mü, bilemiyordu. Arkadaşı Grzymala'ya yazdığı mektupta şöyle diyordu :

Burada bir gün daha kalırsam çıldıracağım. Benim Iskoçya'lı dostlar böylesine cansıkıcı.

Şimdi kraliçenin doktoru Dr. Clark da yatağın başından ayrılmıyordu. Chopin, en sonunda, ne olursa olsun Paris'e dönmeye karar verdi. Grzymala'ya yazdığı mektupta : «*Cumaya bir demet menekşe ısmarla. Geldiğimde hiç olmazsa biraz şiir bulayım...*» diyordu.

Görmeye gittim. «Uyuyor» dediler. Dönüyordum, hizmetçi kadın merdivenden arkamdan koştu. Chopin, gelenin ben olduğumu öğrenince, yanına çağırtmış...

Yatağın bulunduğu köşenin loşluğu içinde, her zamanki gibi güzeldi... Bir heykeli andırıyordu.

Beni görünce : «Gidiyorum...» dedi, öksürmeye başladı.

— «Her yıl böyle dersin, Tanrı'ya çok şükür, seni gene sağ buluruz!» dedim.

Bir yandan öksürürken, bir yandan da bana karşılık verdi :

— «Yanlış anladın. Buradan çıkıyorum de-

mek istedim. Vendôme Meydanı'na taşınacağım...

Bunları ressam Norwid anlatıyor. Chopin dediği gibi yaptı, o hasta haliyle ev değiştirdi, 1 ekim 1849'dan ölünceye kadar onyedi gün Vendôme Meydanı'ndaki 12 numaralı evde yaşadı.

Son ayları, bir yolculuk hazırlığı gibi, pek hareketli, pek telâşlı geçmişti. Kışın çok sıkıntılı günler yaşamış, mayısta yeniden canlanır gibi olmuştu. «Barcarolle»ü, «Berceuse»ü bitirdi. İngiltere'nin sisli havasını, perili şatolarını, kara ufuklarını olduğu gibi unutmuştu. Yüzü gülüyor, arkadaşlarıyla şakalaşıyordu.

1848 haziranında İngiltere dönüşü, Paris'in yüksek yerlerinden biri olan Chaillot'da bir eve taşınmıştı. Çevrenin ağaçları, yeşilliği Nohant'ı andırıyordu. Bütün Paris ayaklarının altındaydı. Bahçelerin üzerinden Tuileries Sarayı'na, Notre - Dame Kilisesi'ne kadar her yer görünüyordu. Yirmi yıl öncesi gibi, Chopin için Paris gene bir sığınak olmuştu. İngiltere'deki sıkıntılı günlerinden sonra, orada yeni bir hava bulmuştu.

Dar bir çerçeve içinde de olsa, besteciye eski günlerini hatırlatan, ruhundaki köklü bağları güçlendirerek yaşama isteği aşılayan arkadaşları ne yazık ki yakında onu büsbütün yalnız bırakacaklardı : Słowacki kısa bir hastalıktan sonra öldü; o sırada çıkan bir kolera salgını da Kalkbrenner'i götürdü.

Chopin, hastalığı onu gittikçe daha zayıf düşürmekle birlikte, gene de kendinde güç buldukça dışarı çıkıyor, toplantılarda, temsillerde görünüyordu. Bu arada, Mayerbeer'in «Peygamber» operasının ilk temsilinde bulundu. Başka zamanlar, yatağına uzanıyor, bir arkadaşına Voltaire'nin «Dictionnaire Philosophique» (Felsefe Sözlüğü)nden parçalar okutuyor, dikkatle dinliyordu.

O günlerde bir de «para meselesi» olmuştu ki Chopin'i pek güldürmüştü: Jane Stirling, adını vermeden, ona bir miktar para göndermiş, kapıcıya bıraktırmıştı.

Chopin'i yakın arkadaşları sık sık görmeye geliyorlardı. Pleyel, soprano Delfina, son öğrencisi Bn. Kalergi bunlar arasındaydı. En son, ablası Luisa da, onun ölüm döşeğinde olduğunu haber alır almaz, Varşova'dan koşup geldi.

Chopin'i görmeye gelenler, ister istemez, onun «Cenaze Marşı»nın hüzünlü havası içine giriyorlar, bestecinin bu eserini evin içinde derinden derine yankılanır buluyorlardı.

Chopin'in ünlü «Marche Funèbre» (Cenaze Marşı) op. 35 «Sonate»ının üçüncü bölümüdür. Büyük besteci bunu, yanlış bir düşünceyle sanılabileceği gibi, hastalığının son devresinde, öleceğini aklına getirerek, kendisi için yazmış değildir. Bu sonat onun en parlak günlerinde tasarladığı eserlerinden biridir.

Gerçekten, 1840 - 45 arası Chopin'in en yüksek sanat değeri taşıyan bestelerini yazdığı dönemdir. George Sand'la birlikte en mutlu gün-

lerini yaşamakta, yaratıcılığı sanat ufuklarında alabildiğine kanat açmaktadır. Bu si bemol minör «Sonate» gibi, op. 36 do diyez majör «Impromptu», op. 39 «Scherzo», la majör, do minör, fa diyez minör «Polonaise»ler, op. 49 «Fantaisie», sol minör «Nocturne» hep o günlerin eserlerindendir.

Op. 35 «Sonate» ilk çalındığı günden beri büyük ilgi, hattâ şaşkınlık yaratmıştı. Chopin, bu eseriyle, «aşılamaz» sayılan Beethoven'vari sonat tarzını gerilerde bırakmış, çok daha ilerilere at koşturmuştu.

Bu, müzik kurallarına karşı bir başkaldırma mıydı, yoksa sanata yenilik getiren bir atılım mı? Müzik eleştirmecileri arasında bu düşünce çevresinde düğümlenen soruya Schumann «Sfinks'in gülümsemesi» etiketini yapıştırıyordu, arkasından da şöyle diyordu :

Buna «sonat» diyebilmek için insanın hayale kapılması gerek. Yalnız, en çılgınca dört eserini bir araya toplayabilmesi besteci için övünülecek bir şey.

Schumann bu «çılgınca» sözünü, daha çok, sonatın son iki parçası için kullanıyordu. Bunlardan biri «Cenaze Marşı», öbürü de o pek gürültülü «finale»dir. Burada gözü açık görülen bir rüya, bilinçli bir sayıklama sezilebilir; romantik bir ruhun Ölüm'e karşı alaylı bir meydan okuyuşudur bu. Yalnız, bütün bu alaya rağmen, gene de bir korku vardı. Ünlü Fransız yazarlarından Ernest Legouvé şöyle diyor :

Chopin, ne zaman istesek, «Marche Funèbre»i çalardı bize. Yalnız, çalmasını bitirir bitirmez, şapkasını alır giderdi.

Bu bir korku muydu; yoksa, üzerinde konuşulmasını mı istemiyordu, bilinemez. Schumann'ın dediği gibi, bu parça, gerçekten, yolculara içinden çıkılmaz sorular sorarak onları ölüm azabı içinde bırakan Korku Babası'nın (Sfinks'in) acı alaylı gülümseyişini andırıyordu.

Chopin hastalığının bu sefer ağır olduğunu ilk günler bilmiyordu. Hastalığın ilerlediğini, onu son günlerine doğru hızla sürüklediğini ancak arkadaşları biliyorlar, bunu her gün biraz daha kesinlikle görüyorlardı. Acı gerçeği kendisine belli etmemeye çalışıyorlar, onunla sanki ortada bir şey yokmuş gibi konuşmaya gayret ediyorlardı.

Chopin öteden beri bir piyano dersleri kitabı yazmak isterdi. Bunu son zamanlarda yeniden tasarlamıştı. Bu kitapta piyano sanatının kuramlarıyla birlikte tekniğini de anlatacak, bunları kendi zengin deneyimleriyle açıklayacaktı. O güne kadar vakit bulamamıştı. Şimdi evden dışarı çıkmadığına göre, kitabı yazmaya başlayabilirdi. Birkaç sayfa yazdı, takati kesildi. Yeniden ele alamadı, vazgeçti.

O kışı Güney Fransa'da güneşli bir yerde geçirmeyi de tasarlamıştı. Kendinde yerinden

kalkacak gücü bulamayınca, bundan da vazgeçti. Kendisini görmeye gelenlerin, başı ucundan ayrılmayan ablasının yüzlerindeki kaygıyı, korkuyu en sonunda sezmeye başlamıştı.

Sonunun yaklaştığını biliyordu artık. Gene de kendini umutsuzluğa, telâşa kaptırmamıştı. Kendine ölümü kondurmazsa ondan kurtulabileceğini düşünür gibi bir hali vardı.

Chopin'in bu son günlerini Franz Liszt şöyle anlatıyor:

Öleceğini biliyor, bunu da dindarca bir teslimiyetle kabul etmiş gibiydi ama, gene de hiç bir zaman yarından umudunu kesmiş gibi görünmüyordu... Gelip geçen hastalık nöbetlerinin dışında, sonuna kadar zihin canlılığını, yaşama isteğini kaybetmedi. Daima aklı başında konuşuyor, yapmayı tasarladıklarını hiçbir umutsuzluğa kapılmadan anlatıyordu.

Yalnız, ara sıra, gene kendini acıya kaptırmadan, birtakım dileklerde bulunuyordu. Bu arada, Bellini'nin yanına gömülmek istediğini söyledi («Norma» operasının bestecisi Vicenzo Bellini Paris'te kaldığı sürece aralarında çok yakın bir arkadaşlık kurulmuştu.)

Ekim ayının ilk günlerinde artık hiçbir kuşku, hiçbir umut kalmamıştı. Hastayı görmeye gelenler, başı ucunda bekleyenler onun bu ulu anda bir kat daha güzelleşmiş, yüce bir anlam almış yüzü karşısında, acıma değil, ancak derin bir saygı duyuyorlardı.

Ölümün yaklaştığını artık iyice anlamıştı. Boğucu öksürük nöbetlerinden, baygınlık hallerinden kurtulup ayıldıkça, birkaç kelime ancak konuşabiliyor, son isteklerini söylüyordu. Bu arada, cenaze töreninde Mozart'ın «Ölüm Duası»nın çalınmasını, yarım kalan eserlerinin yakılmasını istedi.

— «Ancak değeri olanlar yayınlansın, ötekiler yakılıp ortadan kaldırılsın» diyordu. «Gerek kendime karşı, gerek dinleyicilerime karşı bunu bir ödev bildiyorum.»

Chopin'in bu vasiyetine rağmen, sonradan, ailesinin verdiği müsaade ile, bestecinin o güne kadar basılmamış eserleri de yayınlanmıştır ki bunların arasında bugün hayranlıkla dinlediğimiz birçok parçalar da vardır.

Chopin'i sık sık görmeye gelenlerden, başında bekleyenlerden biri de Solange'di. George Sand'ın kızı ona annesinden hiç söz etmiyordu. Yalnız, bir gün, annesiyle barıştığını söyledi.

Chopin buna pek sevindiğini belli etti ama, bir şey söylemedi. Belki George Sand'ı son bir defa görmek istediğini söyleyecekti, kendinde konuşacak gücü bulamadı.

O gün 14 ekimdi. Chopin ertesi gün de konuşamadı. Ancak, elini, kolunu oynatabildiği kadar işaretler yaparak, son isteklerini güçlükle anlatabildi.

George Sand çiftliğindeydi. Chopin'in hastalığının ağırlaştığını haber alınca, Luisa'ya mektup yazmış, gelip görmek istediğini bildirmişti. Chopin'in ablası bu mektuba çok soğuk

bir karşılık vermiş, bunun üzerine George Sand gelmeye cesaret edememişti.

Solange annesine yazdığı son mektuplarından birinde şöyle diyordu :

Ayın 15'nci günü, akşamüstü, sesi biraz yerine geldi; zorlukla, alçak sesle konuştu. Ölmek üzere olduğunu kimseye söylemememizi tembih etti. Sonra, eski öğrencilerinden Kontes Potocka'yı çağırttı, ona piyano çaldırttı. Piyanoyu yanı başına çekmiştik.

Ayın 16'sında son duası okundu. Dua bitince «Amin!» dediğini duyduk.

Liszt de Chopin'in son dakikalarını şöyle anlatıyor :

16 - 17 ekim 1849 gecesi, yarı uyku, yarı uyanıklık halinde, kıvrandı durdu. Saat 2'ye doğru cançekişme başladı. Alnından oluk gibi soğuk terler boşanıyordu. Bir ara kendine gelir gibi oldu. İşitilir - işitilmez bir sesle : «Yanımda kim var?» diye sordu.

Sonra başını eğdi, kendisine destek olan Gutmann'ın elini öptü. Dostluk, minnettarlık belirten bu hareketiyle, son nefesini verdi. Bütün ömrünce sevgi duyguları içinde yaşamıştı; gene sevgi duyguları içinde öldü.

Odanın kapıları açılınca, dışarıda bekleşenler içeri doldular, çevresinde toplandılar. Uzun uzun, hıçkıra hıçkıra ağladılar.

Çiçeği ne kadar sevdiğini herkes bilirdi.

Ertesi gün o kadar çok çiçek geldi ki yatağın üstü, odanın her yanı renk renk bezendi. Çiçekli bir bahçede yatıyordu sanki. Yüzüne gençlik, saflık, görülmemiş bir sükûnet gelmişti. Çektiği acılar yüzünden uzun zamandır kaybolmuş olan gençlik güzelliği yeniden belirmişti.

Chopin, Mozart'a olan hayranlığı dolayısıyla, cenaze töreninde onun «Requiemi»nin (ölüm duasının) çalınmasını istemişti. Bu vasiyeti yerine getirildi. Cenaze töreni 30 ekimde Madeleine kilisesinde yapıldı. Paris'in başta gelen bütün sanat adamları gelmişti. Duanın giriş bölümünde orkestra hafiften Chopin'in Cenaze Marşı'nı çalıyordu. Sonra, Lefebure Vely orgda si ve mi bemol Prelüdleri çaldı. «Requiem»in solo parçalarını soprano Pauline Viardot ile basbariton Lablache okudular. Aynı parçayı 1827'de Beethoven'in cenazesinde de Lablache okumuştu.

Kiliseden sonra, Père-Lachaise mezarlığına gidilirken, üçbin kişilik bir kalabalık vardı. Sanki bütün Paris büyük besteciyi uğurlamak için sokağa dökülmüştü. Tabut toprağa verilirken üzerine Chopin'in 1830'da Varşova'dan gelirken kendisine armağan edilen gümüş kupa içindeki Polonya toprağı da serpildi. Ertesi gün «Dziennik Polski» gazetesinde Cyprien Norwid şöyle yazıyordu

Varşova doğumlu, kalben Polonyalı, sanat bakımından dünya yurttaşı Frédéric Chopin bu dünyadan ayrıldı.

Chopin, öldükten sonra, kalbinin çıkarılarak Polonya'ya gönderilmesini vasiyet etmiş, bu vasiyet de yerine getirilmişti. Ne acı bir kaderdir ki İkinci Dünya Savaşı'nda Varşova'nın bombardımanı sırasında kalbin bulunduğu müze yandı, yıkıldı; büyük bestecinin kalbi kül olup yine anayurdunun toprağına karıştı.

III

SANATI, ESERLERİ

Chopin'in sanatı müzik tarihinde birçok bakımlardan bir istisna teşkil eder. Bir kere, daha ilk eserlerinden beri o kadar büyük bir mükemmeliyete erişmişti ki sanatı ömrünün sonuna kadar hiçbir evrim göstermemiştir denilebilir. Yirmi yaşındayken yazdığı mazurkaları, noktürnleri çok daha ileri yaşlarda yarattığı bestelerinden hiç de zayıf değildir. Çünkü o daha o yaşlarda sanatının doruğuna ulaşmıştı; ondan sonraki eserleri için ulaşılacak bir aşama kalmamıştı.

Denebilir ki Chopin topraktan daha ilk fışkırdığı anda bütün gürlüğüyle boşanan bir kaynaktı. Bu kaynak hiçbir zaman ne daha güçlendi, ne de zayıfladı. Böylesine gür bir yaratma yeteneği, yalnız müzikte değil, sanatın hiçbir dalında, hiçbir sanatçıda görülmemiştir, diyebiliriz.

Chopin'in ikinci özelliği hem büyük bir besteci, hem de büyük bir piyanist oluşudur. Beste yaratmaktaki yüceliğini piyano çalışında da aynı güçlülükte göstermiş, her ikisinde de o güne kadar görülmemiş bir ses zenginliği yaratmıştır.

André Gide büyük bestecinin sanatını şöyle anlatıyor :

Chopin'de ışık oyunları, su şırıltıları, rüzgâr esintileri, yaprak hışırtıları vardır. Yüksek sesle konuşmaz; iddialı bir şey söylemez. Hafifçe değinir geçer. Bu kadarıyla içinize işler, mest eder, kandırır. Ne kadar alçak sesle, çekinerek, sıkılarak konuşursa biz onun ne demek istediğini o kadar daha iyi anlarız.

Ünlü müzik eleştirmeni James Huneker de şöyle diyor :

Chopin hafif dokunuşlardan güçlü tınlayışlar çıkarırdı. Piyano çalışı eşsizdi; eşsiz de kalmıştır. Sevgi nağmeleri, marş heybeti, ince alaylar, içten neşe... en hafifinden en ağırına kadar bütün sesleri, bütün notaları usta parmaklarıyla en derin içtenlikle dile getirirdi. Bestelerinde de öyledir : Havada bir meltem esintisi dolaşıyor, biri nükteli bir laf etmiş, bir başkası ateşli bir haykırış koparmış sanırsınız. Ne ondan önce, ne de ondan sonra kimse piyanodan bu kadar zengin bir ses kaynağı yaratamamıştır.

Chopin'in eserlerinde iki ayrı kutup görülebilir : Bir yanda şiddet, coşkunluk, haykırış vardır; bir yanda da bir yumuşaklık, çekingenlik, tatlılık. Schumann bunu «çiçekler arasına saklanmış top namluları» diye anlatır. Bu iki

kutbu aynı eserde bulabilirsiniz. Yalnız, aşırı uçlar birbiriyle çatışmaz; ikisini bir arada bağdaştıran, birleştiren bir melodi birliği vardır. Aynı dilin ayrı ayrı ses tonları gibi bir şey. Bu da, Chopin'in, gerek çalarken, gerek yazarken, piyanodan kimsenin başaramadığı sayıda çok çeşitli sesler çıkarmasını bilmesinden ileri gelir. İçin için ağlarken birdenbire bir kahkaha atar. Bunu yadırgamazsınız; çünkü bu değişik nağmelerin her ikisinde de aynı yücelikte bir anlam vardır.

Chopin bir şairdi; müzik şairi. Şüphesiz ki hayatının, dış olayların, çeşitli ruh hallerinin etkisi altındaydı. Yalnız, bunları hiçbir zaman günlük dille anlatmamış, içinde kalbinin derinliklerinden geçirdikten sonra, bambaşka, güzel, çekici seslerle dile getirmiştir. Bulduğu değişik sesler bunlara her seferinde bir yenilik, bir tazelik, tatlı bir güzellik, ılık bir hava verir. Yer yer romantik, aşırı duygusal, biraz hastalıklı görülebilir; yalnız, hepsinde öyle içten, öyle derinden bir anlatış vardır ki bunun güzelliği karşısında başka duygulara yer kalmaz. Berlioz'un dediği gibi «o kadar severiz ki üzerinde düşünmeyiz.»

Chopin orkestra için hemen hemen hiç yazmamıştır; eserleri arasında ne senfoni vardır, ne kantata, ne de opera. Kendisi gibi sanatında da bir çekingenlik, bir alçakgönüllülük vardır. Fakat, bu dar çerçeve içinde her eserinde bir orkestra zenginliği bulunur. Onda müzik en saf kişiliğine bürünmüş, bundan dolayı da küçük

bir çember içinde, yoğunlaşmıştır. Kendine piyanoyu seçmiş, bütün sanatını, ruhunu, kalbini bunun üzerinde toplamıştır.

Kimsenin tavsiyesini dinlememiştir. Daha sonra Debussy'nin söyleyeceğini o kendi kendine söylemişti: «Esen rüzgârdan başka bir şey dinlemeyin!» Kendi eliyle açtığı yolda, büyük bir özgürlük içinde, istediği gibi gitmiş, istediği havayı çalmıştır.

Bu özgürlüğü — onunla birlikte kişiliğini — daha çocuk denecek yaşta, ilk Etüd'ünü yazdığı gün elde etmişti. Ondan sonra da, çok erken yaşta olgunluğa ulaşan ömrü boyunca ancak kendi diliyle konuşmuş, bir bütünün parçaları olan eserlerini böyle yaratmıştır.

Chopin hayatı derinlemesine yaşamış, eserlerini de derin duygularla vermiştir. Anayurt özlemi, vatanının düşman işgaline uğramış olmasının verdiği acı, hüsranla sonuçlanmış aşkların ıstırabı, sonra büyük aşkının yarattığı neşe, sevinç, mutluluk duygulu yaradılışının her telini ayrı ayrı titretmiş, bütün bunlar piyanosunun binlerce renk çeşidi içinde yarattığı nağmelerle eserlerinde dile gelmiştir. Yalnız, çok geniş ufuklu bir ruhu, çok derin duygulu bir kalbi olduğu içindir ki acı içinde yılgınlığa, sevinç içinde çılgınlığa kapılmamış, en karanlık renkler arasında ışıltılar, parıltılar görebilmiştir. Ne koyu romantik bir besteci olmuş, ne de hep şen, şuh havalar çalmıştır. Eserlerinin çeşitli seslerle, çeşitli renklerle örülmüş olması

bundandır. Hayatın, tabiatın herhangi bir köşesinden bir manzara durgun bir suda nasıl bütün ince noktalarıyla yansırsa, onun duyguları, düşünceleri de sanatında öyle yansımıştır.

Ondaki bu çeşitliliği yakın arkadaşı Liszt şöyle anlatıyor :

Yaradılışında binbir ayrı renkte çizgiler vardı; bu çizgiler de, birbiriyle çatışır, kesişirdi. Yine bu çizgiler birbiriyle çatıştığı, kesiştiği içindir ki hep bir arada toplanır, birbiriyle kaynaşır, böylece teker teker görünmez, bir bütün olarak ortaya çıkardı.

Chopin seçtiği çalgının — piyanonun — verebileceği bütün sesleri kullanmış, fakat onu veremeyeceği hiçbir sesi vermeye zorlamamıştır. Kendi ruhunun yeteneklerini bildiği, bunun sınırları içinde kaldığı gibi piyanonun da sınırlarını zorlamamış, öyleyken yine de bu sınrlar içinde kendisinden öncekilerin düşünemeyecekleri yeni ufuklar, yeni güzellik kaynaklar keşfetmiştir.

Sanatının güçlülüğü de buradan geliyor.

Chopin'in son derece ateşli, aynı ölçüde de sinirli bir yaradılışı vardı. Ateşlendiği, sinirlendiği zamanlar kendini tutmak, sakinleşmek için büyük çaba harcardı; yine de bunu tamamiyle başaramaz, ancak biraz yatışırdı. İçin için kaynar, bu ateşi ancak eser yaratmakta kullanmaya çalışırdı.

Bir yandan vatanının yabancı işgali altında oluşu ona düşmandan hınç almak isteğini veriyordu; öte yandan içinde vatan hasreti vardı. Bütün bunlardan başka kalbinde tüm varlığını saran, onu yakıp tutuşturan bir aşk.

Chopin bütün bunları bastırmak için kendini bir tür sarhoşluğa kapıp koyuverirdi. Bu bir ruh sarhoşluğuydu. Hulyalara dalar, kendine büyülü bir dünya, bir masal âlemi yaratırdı. Ancak orada yaşayabilirdi. Sanatının büyüsüyle orada acı bir mutluluk bulurdu.

Böylece, tam bir kişisel dünya içine çekilir, oradan hiçbir şeyi nesnel olarak göremezdi. Duygularını, düşüncelerini açıktan açığa belirtemediği için de daima sanatının hayal dünyasında yaşardı. Hiçbir zaman gerçek bir sükûnete kavuşamadığı, boyuna ateşli duygulara, acılara karşı savaştığı için hiçbir zaman uzun boyutlu, geniş ölçüde eserler yaratacak vakit bulamazdı.

Savaştığı duygular, düşünceler çok zorluydu: onlara karşı verdiği savaş da o ölçüde zorlu oluyordu. Bu arada, büyük çabalarla elde ettiği kısa yatışma anlarında, duygularını, düşüncelerini, içine akıttığı gözyaşlarını, ruhunda

yarattığı hulyaları kısa ama yoğun eserler halinde dile getiriyordu.

Chopin'in eserlerinde çok yüksek düzeyde bir güzellik, yepyeni bir ifade tarzı, bilinçli olduğu kadar yine yepyeni bir harmoni örgüsü görülür. Başkalarında yadırganacak bir aşırı yenilik onda hoşgörülür, bağışlanır; çünkü cesurca attığı bu adımla yeni bir güzelliğe, yeni bir zenginliğe ulaşmıştır; o zor işi öylesine mükemmel başarmıştır ki ortaya çıkan pürüzsüz, berrak, aydınlık melodiye hayran olmamak elde değildir. Başkasında olsa acayiplik sayılabilecek bir yenilik onda hiçbir zaman itici, yadırgatıcı bir şekil almaz. Keskin çizgiler öyle ahenklidir ki kulağı tırmalamaz; süsler öyle ölçülüdür ki esas gövdenin zarafetini bozmaz. O ince güzelliğin altında ne büyük bir derinlik, o iddiasız hoş nağmelerin altında ne büyük bir ustalık vardır!

Chopin'in daha ilk eserlerinden beri müzik dünaysını şaşırtan özelliklerinden biri kendine hiçbir ustayı örnek almadan bu kadar mükemmel eserler yaratması, müziğe tek başına yenilikler getirmesi olmuştur. Bu başarıyı sırf içinden gelen duygulara, hayat karşısında edindiği izlenimlere kendini olduğu gibi kapıp koyuvermek sonunda elde etmiştir. Onun için eserleri, bütün yeniliklerine rağmen, çok tabiîdir, saftır, derindir.

Chopin'in Polonez'lerinden herhangi birini dinlerken kaderin son derece büyük haksızlıklarını yiğitliğin bütün cesaretiyle karşılayan, onlara göğüs geren kimselerin tok, ağır, güçlü ayak seslerini duyar gibi oluyoruz.

Chopin'in kendinden sonra yetişen besteciler üzerinde çok büyük etkileri olmuştur. Bu etkilerin başında içtenlik, liriklik, tabiîlik gelir. Onun yetiştiği çağ gerek bestecilerden, gerekse icracılardan birtakım hünerler beklenen bir çağdı. İnsanlar nasıl salonlarda süslü, şatafatlı elbiselerle dolaşıyor, nasıl yapmacık konuşup sahte kahkahalar atıyorlarsa, sanatçılardan da birtakım cambazlıklar, şaşırtıcı marifetler, ince hünerler bekliyorlardı. Güzeli acayipliklerde arıyorlardı. Chopin, ilk defa olarak, hünerbazlığa kaçmadan da, çok tabiî, içten gelme davranılarak da — daha doğrusu, ancak böyle davranılarak — yeni güzelliklere varılabileceğini göstermiştir.

Öte yandan, Chopin müziğe milliyetçilik duygularını getirmiştir. Onun bestelerinde anayurdunun millî davasını yansıtan sesler — Schumann'ın dediği gibi, çiçekler arasına gizlenmiş top namluları — sonra daha başka bestecilere de ilham vermiş, onlar da eserlerinde milliyetçilik duygularını yansıtmaya başlamışlardır.

Bu konuda Chopin'i ilk izleyenler Skandinav bestecileri olmuştur. Bunlar arasında Danimarka'yı Niels Gade, daha sonra Carl Nielsen, Norveç'i Edvard Grieg, Finlandiya'yı Sibelius temsil eder.

Chopin'in memleketinin halk havalarından esinlenerek yarattığı yeni melodiler de başka bestecileri etkilemiş, bu çığırı Rusya'da ilk defa Glinka açmıştır. Millî havalardan ilham olarak büyük eserler yaratan sanatkârlar arasında Çek bestecileri Smetana ile Dvorak'ı da sayabiliriz. Daha geniş ölçüde düşünürsek, Liszt'ten Schumann'a, Wagner'den Çaykovskiy'e, Hugo Wolf'tan Scriabin'e, Delius'tan Debussy'ye kadar daha birçok bestecinin sanatında Chopin'in etkisini görürüz.

Chopin'in istidadı daha ilk çalışmalarında belli oluyordu. Piyano gibi org çalmasını da daha çocuk yaşında öğrenmişti. Varşova'da Visitandine kilisesinde org çalarken, koronun söylediği ayin havasının bir parçasını alır, çeşitli armonilerle bunun çeşitlemelerini yapardı. Büyük bir adam gibi davet edildiği salon toplantılarında da piyanoda mazurkalar çalarken, birini bitirip öbürüne geçerken, kendiliğinden, doğaçtan bir parça çalar, dans edenler durup hayranlıkla dinlerlerdi.

Chopin bir ara çeşitlemeleri bırakmış, bu türe ancak çok daha sonraları dönmüştür. Genç besteci bu arada doğrudan doğruya kendi yaratısı olan eserler vermiştir. Sonradan ele aldığı yeni çeşitlemeler arasında *Grandes Variations de Bravoure* (Yiğitlik üzerine Büyük Çeşitlemeler) başta gelir. Chopin bu eserinde öteden beri pek sevdiği, yakın arkadaş olduğu, ünlü «Norma» operasının bestecisi Vincenzo Bellini'den esinlenmiştir.

Chopin'in daha birçok çeşitlemeleri vardır ki büyük besteci bunların hepsinde ele aldığı ünlü melodileri kendi sanatının özellikleriyle işlemiş, bunlara kendisinin damgasını vurmuştur.

SONATLAR

Chopin geleneksel müzik türlerine geçmekte güçlük çekmiştir, diyebiliriz. Sonatlar bunun bir örneğidir. Bu konuda Liszt şöyle yazıyor

O ancak özgür davranabilirdi. Bunun için, bence, kurallara bağlı kalmak istediği zamanlar kendini, gönlünü, dehasını zorlamıştır. Türlerin dar çerçeveleri içine sıkışıp kalmak, sıkı bir düzen içine girmek onun harcı değildi.

Bununla birlikte, kurallara, alışılmış şekillere karşı inatçı bir ısrar göstermez, ne kadar

zor gelirse gelsin, gene de onlara uymak isterdi. Bu konuda çoğu zaman büyük bir alçakgönüllülük gösterir, yeni bir eseri için hemen daima hocalarına nasıl bulduklarını sorardı. Bunu sorarken belki gerçekten merak duyuyordu; belki de sırf bir nezaket gereği soruyordu. Yalnız, her zaman da içinden bir ses ona: «Ne derlerse desinler, sen kendine güven» derdi. Bunu açıkça şöyle belirtmiştir:

Kendim hakkında çok iyi bir fikrim var, güvenim var. Kendime yeni bir dünya yaratmak için duyduğum büyük isteği kimse yok edemez. Böyle bir istek pek aşırı bir şey; bunu biliyorum ama, bence pek de yüce bir istek.

Chopin ilk sonatını, *Sonate en do mineur*'ü 1828'de, onsekiz yaşındayken yazdı. Bunda da çok güzel melodiler, ustaca bir işleniş varsa da dinleyenlerde pek o kadar ilgi uyandırmadı, piyanistler programlarına pek almadılar. Chopin'in bu sonatı öğretmeni Elsner için yazdığı, ondan öğrendiklerini toplu bir halde kâğıt üzerine geçirmek istediği belli oluyordu.

Buna karşılık, ikinci sonatı, *Sonate en si bemol mineur*, gerek seyircilerce, gerekse piyanistlerce daha büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Ünlü *Marche funèbre* (Cenaze Marşı) bu sonatın son parçasıdır.

KONÇERTOLAR

Chopin, gençliğinin ilk yıllarında, en canlı şekilleri denerken, orkestraya da yönelmiş, piyanosunun derin seslerine ondan bir karşılık aramıştır. Orkestranın çeşitli çalgıları piyanonun seslerine gür bir yankı verecek, böylece eser daha bir derinlik kazanacaktı. Yalnız, bildiğimiz gibi, büyük besteci orkestra için çok az eser yazmış, bunlar birkaç taneden ibaret kalmıştır.

• *Concerto no. 2, en fa mineur* (opus 21) gerçekte ilk konçertodur, ikincisinden daha son-

ra yayınladığı için 2 sayısını almıştır; *Concerto no. 1, en mi mineur* (opus 11) ise, aslında, bestecinin ikinci olarak yazdığı konçertodur.

Bunların ikisi de çok tartışılmıştır. Daha Chopin'in sağlığında bile, orkestra şefleri her iki eserin de orkestrasyonunu zayıf bulmuşlar, üzerinde değişiklik yapılmasını istemişlerdir. Bunun için, piyano ile orkestra arasındaki diyaloglar dengeli değildir.

Chopin bu konçertoları ondokuz yaşındayken yazmıştır. O sıralarda Paris'e yeni gelmişti; yurdundan ayrılmıştı, bu yeni ülkede yeni sesler arıyordu. Daha büyük çapta eserler verebilmek için konçertoya yönelmek istemişti.

Her iki konçerto da pek romantik bir melodiyle başlar, oldukça geniş bir hacim kazanarak gelişir. Genç bestecinin ilk eserlerini çok sevenler işte bunu hoş karşılamamışlardır. Onlara göre, Chopin yurdunun sevimli havalarından uzaklaşıyor, İtalyan müziğinin bir heceye birçok ses yükleyen katmerli havasına doğru gidiyordu.

Chopin, bu eleştirmenlere önem vererek, eserini yeniden yazabilir, daha güzele doğru değişiklikler yapabilirdi belki ama, âdeti değildi, eserlerini yeni baştan ele alıp kesip budamayı, değiştirip eklemeyi hiç sevmedi. Bir bestesini yazarken değiştirdiği, daha iyiye, daha mükemmele erişebilmek için ona yeni melodiler kattığı, yeni melodilerle zenginleştirdiği olurdu; ama, olmuş bitmiş, son şeklini almış

bir eserinin üzerinde çalışmak istemezdi. Onu değiştireceğine, başka bir beste yapardı.

Öte yandan, dediğimiz gibi, çok gençti. Anayurdunda bıraktığı sevgilisi aklından, kalbinden hiç çıkmıyordu; daha umutsuzluğa düşmemiş, hayallerle mutluluk rüyaları görüyordu. Ruhunda büyük bir coşkunluk vardı. Daima içinden geldiği gibi yazmak, duygularını bütün tazeliğiyle piyanoya aktarmak istiyordu.

Chopin'in konçertoları, belirtilen bu özelliklerine, belki de kusurlarına rağmen, yine de güçlü eserlerdir. Bunlar Mozart'ın, Beethoven'in, Brahms'ın, Ravel'in konçertolarıyla elbette ki mukayese edilemez; bestecinin öbür eserleri yanında da sönük kalır. Öyleyken, yine de onları çok beğenenler olmuştur. Bu arada, Ravel bu konçertoların «içten gelme heyecanlarla dolu» olduğunu söylemiştir.

O yaştaki bir genç besteciye elbette ki aşırı duygusal olduğundan dolayı kabahat bulunamaz. Kaldı ki duygusallık Chopin'in başlıca özelliğidir. O, daha ileride, bu duygusallığından saf, temiz, pürüzsüz bir lirikliğe ulaşacaktır. Şimdiki halde, o konçertolarda, içini kavuran bir duyguyu taşkınlıkla dile getirmekte, sevincin verdiği huzuru da tatlı bir *larghetto* ile ifade etmektedir.

Chopin o günlerde Varşova'daki arkadaşı Titus'a yazdığı mektuplarından birinde konçertolarından söz ederken şöyle diyordu: «Bir bahar gecesi ay aydınlığında hülyalara dalmak gibi bir şey bu.»

İlk konçerto (no. 2, fa minör) üç bölümdür. İlk bölüm, *maestoso* (görkemli), bir orkestra girişiyle başlar. Bu girişte eserin başlıca temaları belirtilir. Birinci tema sakindir, huzur havası taşır. İkincisi daha hareketli, akıcıdır; obuanın seslendirdiği *dolce legato* olarak işaret edilmiş bir melodiyle başlar. Biraz sonra orkestra canlanarak bu ikinci temayı bastırır. Ondan sonra dramatik bir *fortissimo* (çok güçlü) ile piyano diyaloğa girer; sözü o alır, bu ilk bölümü sürüp götürür. Bu arada, ilk temayı tekrar eder, sonra ikinci temaya geçer. Bu tema fa minör üzerinden gelişir, bir solo kadansa kadar devam eder.

Ana melodinin içinde Chopin'in daha sonraları yazacağı noktürnlerin yer yer esintileri vardır. Konçertonun ortasında, bir tremolo ile birlikte acı nağmeler belirir ki bunlar ağır tempoyla giden *larghetto* (genişçe) ile bir tezat meydana getirir. Üçüncü tema *allegro vivace* (canlı neşeli) dir. Bir *rondo* gibi işlenmiştir. Buradaki ritmler bestecinin daha sonraları yeniden canlandıracağı bir türün, mazurkanın habercileridir.

İkinci konçerto (no. 1, mi minör) bir bütün olarak daha pürüzsüz bir parçadır. Fa minör Konçerto'nun sonundaki «finale»yi nasıl bir *allegro vivace* canandırıyorsa, mi minör Konçerto'nun sonundaki *rondo vivace* de buna parlak, renkli bir hava verir.

Bu konçertonun ana melodisi harikulâde bir akıcılıktadır; arpejlerle, kromatik perdeler-

le örülmüştür. Her üç bölümde büyük bir modülasyon esnekliği, ritm canlılığı görülür. Bestecinin ilk gençlik eserlerinden biri olduğu halde, bu konçertoda göze çarpıcı, çok değişik bir hava vardır.

Chopin 1842'de bir *Allegro de concert* bestelemiştir ki bunu yazmayı düşündüğü bir üçüncü konçertonun taslağı sayanlar vardır. Acaba gerçekten böyle bir niyeti var mıydı? Cortot bu soru üzerine eğilmiş, şu sonuca varmıştır: Bu parçanın bir konçertodan piyano için yapılmış bir özetleme olduğu açıkça bellidir. Demek oluyor ki Chopin öyle bir konçertoyu kafasında tasarlamış, önce bunun piyanoya bir uyarlanmasını yapmış. Gerçekten, ilk seksenüç mezür geleneksel bir *tutti* (bütün çalgıların bir arada çalacakları parça) niteliğindedir, piyano ile orkestra arasında bir diyalog olduğu bellidir.

Anlaşıldığına göre, Chopin böyle bir üçüncü konçerto yazmayı düşünmüş, sonra bundan vazgeçmiştir. Böylece, büyük çapta eserler bestelemek hevesi de sona ermiştir. André Gide şöyle diyor:

Sınırlarının nerede sona erdiğinin bilincine daha başlangıçta varmış sanat eseri, ancak böyle bir sanat eseri mükemmelliğe erişmiş demektir.

POLONEZLER

Polonez, bildiğimiz gibi, Polonyalıların bir dans havasıdır. Bir baloda ilk önce bu hava çalınır, evsahibi bey de, salonda bulunan hanımların en güzeliyle, en genciyle değil, en saygıdeğer, çoğunlukla da en yaşlı olanıyla dansı açardı. Ondan sonra öbür çiftler de dansa kalkarlar, onun arkasında yer alırlardı. Evsahibi dans ede ede önden gider, zikzaklar çizerek evin bütün odalarını, salonlarını, sofalarını dolaşırdı. Sonra, davetlilerden bir bey onun yerini alır, evsahibi ise ikinci çiftteki hanımın elini tutardı. Böylece, hanımlar yerlerinde kalmak üzere, erkekler birer geriye geçerlerdi. Evsahibinin yerine geçip şimdi başı çekmekte olan bey, alayı arkasından sürükleyerek, onları birincisinden daha dolaşık yollardan geçirmeye, bunu yaparken de oyuncular zincirine birtakım rakamlar, ya da harfler çizdirmeye çalışırdı.

Chopin'in ilk eserleri polonezler olmuştur. Daha sekiz yaşındayken bir polonez yazmış, bunu kendisine annelik eden Kontes Skarbek'e armağan etmişti. İkinci polonezini oniki, üçüncüsünü de onaltı yaşında yazdı. Bu üçüncü polonezini Rossini'nin *La Gazza ladra* (Hırsız Saksağan)ının bir tema'sı üzerine bestelemişti. Ondan sonra Varşova'dan ayrılıncaya kadar ortalama her yıl bir polonez besteledi.

Liszt «Polonya müziğinin pek sanat değeri olmadığını» söylerdi. Birçok besteciler ise hiç

de bu görüşte değillerdir. Bu arada, Kolberg yirmiiki yıl süren bir araştırma sonunda onbini aşkın Polonya halk havasını notaya geçirmiş, bunları Krakow Bilim Akademisi yirmiiki cilt halinde yayınlamıştır.

Polonya halk sanatının zenginliği daha XVII. yüzyılda bile biliniyordu. Couperin, Rameau, Bach, Wilhelm Friedmann da Polonya halk havalarından esinlenerek birçok parçalar bestelemişlerdir. Bu arada, ünlü Alman bestecisi Georg Philipp Telemann şöyle demiştir «Bu havaları notayla tespit eden bir kimse, bir hafta çalışmanın sonunda, ömür boyu yetecek bir melodi kaynağı elde edebilir.»

Choipn de Polonyalı ruhunun örneğini en iyi olarak sanatının bu bölümünde vermiştir. Doğup büyüdüğü yerin melodilerini içinde derin bir coşkuyla yaşamış, bunlara kendi kişiliğinin sesini de katmıştır.

Chopin'in anayurdunun ruhuna bağlı kalmak istemesinde gerek dış, gerek iç birçok etkenlerin payı olmuştur. Dış etkenlerin başında Polonya'nın 1831'de bulunduğu durum geliyordu : Ülke tamamiyle Rusya'nın işgali altına girmişti, halk sıkı bir istibdat altında kıvranıyordu. Bütün Avrupa Polonya milletine karşı bir yandan sevgi, bir yandan da gösterdiği yiğitlikten dolayı hayranlık duyuyordu.

Chopin gibi duygulu bir genç elbette ki anayurdunun ıstırabını bütün kalbiyle duyacaktı. Öte yandan, genç besteci arkada bıraktığı

sevgilisini (Kostanza'yı) daha unutmamıştı. Yurdundan aldığı acı haberler üzerine onu sık sık anıyor, bu duygularına memleketinin halk havalarındaki tatlı, üzgün nağmeleri de karışıyordu. Polonez bu halk havaları içinde milletin ruhunu en iyi belirten bir şekil olduğuna göre de, delikanlı iki bakımdan sızlayan kalbinin duygularını bu melodilere döküyordu.

Bir ülkenin düşman işgali, bir milletin yabancı baskısı altında bulunduğu yıllarda besteciler halkın ıstırabını dile getirirken daima halk havalarından esinlenmişlerdir. Bunu, Chopin' den sonra da, Macar bestecisi Bela Bartok'ta, İspanyol bestecisi Manuel de Falla'da da görürüz.

İtalyan bestecisi Busoni'nin dediği gibi, «müzik özgür doğar, kaderi de daima özgürlüğe ulaşmaktır». O sırada, Polonya yabancı baskısı altındaydı ama, ülkenin millî müziği halkın gönlünde bütün özgürlüğüyle yaşıyordu. İşte, Chopin bu halk havalarını, millî melodileri kendinden birçok nağmeler katarak zenginleştirmiş, klasik müziğin malı yapmıştır.

Büyük bestecinin eserlerinde Polonya folklorunun halk havaları ancak şekil değiştirmiş, böylece tam bir gelişmeye ulaşmıştır. Bu değişme melodinin bazan bir destan havası alması, bazan derin, yüce bir şiir güzelliğine bürünmesi şeklinde görülür. Herbiri bir yeniden yaratma eseridir.

Chopin memleketindeyken bu kaynağa hiç el atmamıştı. Paris'e gelip Varşova'dan, orada-

ki sevdiklerinden uzak kalınca, onları özlemle anmaya başlayınca, içinde anayurdunun havası yeni bir duygu kaynağı olarak canlanmış, bundan esinlenerek Polonez'lerini yazmış, o halk havalarına millî duyguların da eklenmesiyle, müzik yoluyla, kahramanlık destanları, yiğitlik anıtları niteliğinde eserler yaratmıştır. Polonez'ler genç besteci için milletinin düşmana direnişinin bir simgesi olmuştur.

1836'da yazdığı ilk Polonez (do diyez) Chopin'in sanatında yeni bir gelişmenin başlangıcı olmuştur. Besteci ilk defa olarak derin bir kaynağa iniyor, içindeki heyecana yeni bir coşma alanı bulmuş oluyordu. Ondan sonra başlıca onbeş polonez yazmıştır. Bunlardan ikincisi (mi bemol minör) *La Sibérienne* (Sibirya Polonezi) olarak bilinir. Polonyalı'larm düşmana karşı ayaklanmalarını, yenilginin yarattığı hınç duygusunu dile getirir.

1846'da yazılan la bemol majör Polonez ise *L'Héroique* (Kahramanlık Polonez'i) olarak tanınmıştır. Bir destan havası taşır. Chopin bu eser hakkında «ne ad vereceğimi bilemiyorum» demiştir. Gerçekte, bu Polonez bestecinin en çok acı dolu eserlerindn biridir. Ana tema önce hasta bir hâfızanın sisleri arasında unutulmuş bir anı gibi belirir, yavaş yavaş gelişir. Bir ara noktürn havasına bürünür, sonra destan - vari bir balladı andırır. Birçokları bu eserde Chopin'in anayurt özlemini bulurlar; kimileri de George Sand'ın sevgisini kaybetmenin acısını dile getirdiğine inanırlar.

La Militaire (Askerî Polonez) adını taşıyan la majör Polonez Chopin'in bu türdeki eserlerinin en güzellerinden biridir. Bunda hem hırslı, hem sinirli bir hava sezilir. Bu Polonez'in bir hikâyesi vardır:

Chopin, onu yazdıktan sonra, bir gece uykusundan sıçrayarak uyanıyor. Kapı açılmış, içeri tabur halinde Polonyalı prensler, prensesler girmiştir. Hepsi tören elbiseleri giymişlerdir. Sarayda kralın karşısında oynanan dansların o ağır, görkemli havasıyla dans etmeye başlıyorlar. Chopin dehşet içinde kalmıştır, odadan dışarı fırlar.

Olay Mallorca'da geçmiş olsa gerek; çünkü bu Polonez bestecinin Opus 40 sayısını taşıyan eserinin bir parçasıdır ki bunun büyük bir kısmını orada tamamlamıştır.

Yine Opus 40'ın bir parçası olan do minör no. 2 Polonez'de de Polonya'nın ıstırabını buluyoruz. Eserde baştan başa çaresiz bir üzgünlüğün acı havası sezilir.

Chopin her notasında bir damla gözyaşı bulunan millî havalarından bir ara uzaklaşarak fa diyez minör Polonez'i yazmıştır. Liszt'e göre bu «fırtınadan önce ortaya basan sıkıntılı dakikaları» andıran bir hulya eseriydi. Gerçekten, Chopin bu Polonez'inde piyanoyu çok üzgün bir dille konuşturur, kaybolan umutları dile getirir. Başlangıçta tatlı, hoş bir mazurka havası vardır ki bu sonraki bölümlerle bir tezat teşkil eder. Bu da, bestecinin o sıralarda içinde bulunduğu hasta bir ruh halinin ifadesi

sayılabilir. Yer yer acı dalga sesleri, gece sessizliğinde çınlayan haykırışlar ortaya bir dehşet havası saçar. Belki de Chopin o günlerde bir ölüm korkusuna kapılmıştı; bu acı düşünceler içinde gençliğinin sevinçli günlerini özlüyor, kaybolan anayurdunu, orada dans eden genç kızları anıyordu.

Polonez'ler Chopin'in içinde kaynayan güçlülüğü, şiddeti gösteren parçalardır. Daha o yaşta, vaktinden önce olgunlaşmış, bir dava adamı olmuştur. Dış görünüşüyle tatlı, sevimli, çekingen bir delikanlıdır; içinde ise şiddetli duygular, fırtınalar koparmaktadır. Zaman zaman hırslanır, şiddete başvurmak isteğini duyar. Varşova düştüğü zaman, oradaki arkadaşı Titus'a yazdığı mektupta: «Ah! adam öldürebilsem!» diyordu.

Tanınmış onbeş Polonez'den ancak birkaçını burada kısaca gözden geçirdik. Hepsini anlatmaya gerek kalmadan şu kadarını söyleyebiliriz ki Chopin'in bütün Polonez'leri bir insanın doğup büyüdüğü yerlere karşı duyduğu özleme yakılmış türküler, düşman baskısı altına girmiş mazlum bir ülke adına yazılmış destanlar, acıya karşı ruhun isyanını dile getiren haykırışlar olarak, yalnız Chopin'in müziğinde değil, aynı zamanda bütün dünya müziğinde büyük bir yer kaplar.

Bestecinin ölümünden sonra, arkadaşı Fontana onun üç Polonez'ini daha ortaya çıkarmıştır. Bunlar re minör, si bemol majör, fa minör Polonez'lerdir.

BALLADLAR

Chopin'in Ballad'ları, gerek melodilerindeki çeşitlilik, gerekse işlenişindeki zenginlik bakımından, en olgun eserleri arasında yer alır. Birçok müzik eleştirmeni bunları bestecinin en güçlü, en mükemmel eserleri olarak kabul ederler. Gerçekten, Ballad'larda pürüzsüz bir üslûp, derin bir güzellik görülür. Denebilir ki besteci bu eserlerinde kalbinin sesini en güçlü bir ifadeyle dile getirmiş, bunu yaparken de sanatının en olgun üslûbunu kullanmıştır. Konuları değişik olmakla birlikte, hepsinde aynı düşünce bütünlüğü, aynı ruh, aynı hava görülür. Hepsinde ortak olan özellik temaların yüce, ifadenin romantik oluşudur.

Chopin ilk Ballad'ının taslağını 1830'da çizmişse de hepsini 1835 - 1842 yıllar ıarasında bestelemiştir.

• *Ballade no. 1, sol mineur* (opus 23) sıkıntılı bir aşkın hikâyesidir. Chopin o sırada (1835) Maria Wodzinska'nın yarı umutlu, yarı mahzun aşkını yaşıyordu. Kendisi de durumunu «seçilip seçilmemenin heyecanı, dehşeti» diye adlandırır. Yalnızlık içindeydi, tutunabileceği tek dal sanatıydı.

Ballad iki elin birden çaldığı bir giriş parçasıyla başlar. Bu 7 mezürlük uzun, ağır cümle havayı yaratır. Bunda Chopin'in ruhundaki Slav havasını buluruz, bir rapsodinin yankısını du-

yar gibi oluruz. Bu girişin tümünde derin bir duygusallık vardır. Sekizinci mezürün sonunda bu duygusallık birbirine aykırı seslerle daha da belirlenir. André Gide bu ses aykırılığına hayrandır :

Büyüleyici cesur bir davranıştır bu. Bir tek nota, büyücünün sihirli değneği gibi, manzarayı birdenbire nasıl değiştiriyor!

Birinci temanın özlem dolu havası, kısa bir *agitato* (hareketli) tempodan sonra, yüksek perdeden bir temaya dönüşür. Sonra birinci tema biraz daha ağırlaşmış olarak yeniden gelir. Temaların kısa susuşlardan sonra soluk soluğa birbirini izlemesi bestecinin içindeki çatışmaları yansıtır. Yirmibeş yıl sonra Richard Wagner de bu usulü kullanmıştır. Ballad *presto con fuoco* (ateşli çabuk) ile sona erer.

Chopin bu Ballad'ını 1836'da, Leipzig'den ikinci geçişinde, ilk defa kendisi seslendirmiştir. Eser o sırada yeni yayınlanmıştı. Schumann, arkadaşının bütün eserleri gibi, buna da hayran kalmış, onu hararetle alkışlamıştı.

• *Ballade no. 2, fa majeur* (opus 38) 1838'de bestelenmiştir. Chopin'in balladlarının birçoğu gibi bunun da Polonyalı şair Adam Mickiewicz'in şiirlerinden esinlendiği söylenir, başlıca temanın «Willis'lerin Gölü» adındaki dramatik şiiri dile getirdiği ileri sürülür.

Chopin'in kuzey efsanelerini sevdiği, bu

arada Goethe'nin, Heine'nin ballad tarzı şiirlerini derin bir zevkle okuduğu bir gerçekse de hiçbir zaman bunlar üzerine beste yapmak yoluna gitmemiştir. Liszt'ten ayrıldığı noktalardan biri de budur. Liszt bir edebiyat, ya da resim konusundan daima yararlanmak istemiştir. Chopin ise bundan kaçınır, eserlerine tema olarak hep kendi bulduğu konuları alırdı.

Miskiewicz'in hikâyesine göre, balıkçılar bir gün göl kıyısına bir kız getirirler. Denizden çıkardıkları bu kız onlara deniz dibinde bir şehir bulunduğunu, bu şehrin kızlarının düşman ordusundan kaçmak için sualtı çiçekleri biçimine girdiklerini anlatır. Chopin'in balladında bu hikâyeyi düşündürecek dalga sesleri, su şırıltıları bulunabilir.

Ballad no. 1 gibi bu da uzun bir çalışmanın eseridir. Çok zıt seslerle örülmüş bir parçadır. Sakin bir melodinin ninni gibi havasıyla başlar, bir kâbus ağırlığına bürünür. Sonra ilk tema biraz daha zayıf olarak yeniden başlar, tatlı bir sususla sona erer. Kâbusu dile getiren esintiler gittikçe yükselir, bütün öbür melodileri bastırır. Yeni bir *agitato* ile ilk temaya dönüldükten sonra efsane havasını andıran bir sükûnetle sona erer.

Chopin bu Ballad'ını Schumann'a armağan etmişti. Schumann ise, dinledikten sonra, birincisi kadar mükemmel bulmadığını söylemekten çeknimedi. Müzik eleştirmenleri, Chopin'cilerin çoğu hiç de bu görüşte değillerdir.

Gerçekten, 2. Ballad dramatik hava bakı-

mından çok üstündür. Chopin'in eserlerini «şairce» çalmakla ünlü Anton Rubinstein bu eser için şöyle der:

Bu ballad insana rüzgârda sallanan bir kır çiçeğini düşündürüyor. Rüzgâr önce hafif bir meltem gibi esiyor, sonra şiddetleniyor. Çiçek direniyor. Rüzgâr azıtıyor, fırtına oluyor. Çiçek yalvarmaya başlıyor, sonunda kırılıyor.

• *Ballade no. 3, la bemol* (opus 47) Chopin'in anlatımcı *(expressioniste)* sanatının en güçlü eserlerinden biridir. Baştan başa aydınlık bir hava içinde gelişir; umutlarla, akıcı, büyüleyici hulyalarla doludur. Besteci yalnız kendisinin değil, bütün insanların sıkıntılarının üzerine çıkar, Beethoven'in 7. Senfoni'sinde olduğu gibi.

İlk tema *mezza voce* (alçak sesle) başlar. sorar gibi bir edası vardır. Her iki el bas notların belirttiği gölün derinlikleri üzerinde karşılıklı konuşmaya girerler. Bu göl havasından dolayı bu balladı da Miskiewicz'in «Su Perisi» şiiriyle ilgili görenler olmuştur. Sonra ritm canlanır, melodi yükselir, sıçrar, ileri doğru atılır, billûr seslerle sona erer. Sağ elin dolaşık nağmesi parlak bir serap yaratır.

Bu parçayı çalarken — Cortot'nun çok güzel belirttiği gibi — hüner göstermekten, hızlı gitmekten sakınmalıdır; bestecinin sözlerini aynen tekrarlamalıdır. Gerçekten, Chopin'de hiçbir zaman acele yoktur. Onun hızlı tempoları çabukluk değil, çeviklik ifade eder.

Chopin'in bu balladda bütün derinliğiyle görülen anlatım gücünü, şiir havasını George Sand şöyle belirtiyor:

Chopin'in dehası görülmemiş derecede derindir; duygularla, heyecanlarla doludur. Bir tek çalgıyı sonsuzluğun diliyle konuşturmasını bilmiştir. Çok yüksek anlamlı şiirler, çok güçlü dramlar yaratmıştır. Anlatmak istediklerini ortaya dökebilmek için geniş malzemeye hiçbir zaman ihtiyaç duymamıştır. Bir gün gelecek, herkes anlayacak ki benimsediği en büyük ustalarınki kadar geniş, tam, derin olan bu deha Bach'tan daha ince, Beethoven'den daha güçlü, Weber'den daha dramatik bir kişilik göstermiştir. Chopin'de bunların üçü birden vardır; öyleyken yine de kendisi olarak kalmıştır. Zevki daha ince, yüceliği daha serttir; belirttiği acılar insanın kalbini daha derinden sızlatır... Bir gün gelecek Chopin, piyano parçalarında hiçbir değişiklik yapmadan, orkestraya alınacaktır.

• *Ballade no. 4, fa mineur* (opus 52) Chopin'in bazan çoksesliye yöneldiğine güzel bir örnektir. Bunda fanteziye yakın bir şekil seçilmiştir. Temalar arasındaki zıtlık 3. Ballad'daki kadar belirli değildir. Belki bundan dolayı virtuozlar bu balladı uzun zaman ihmal etmişlerdir. Buna karşılık, birçok müzik eleştirmeni bu eseri daha yoğun, daha zengin bulurlar, çağdaş müzik anlayışına daha uygun görürler. Ayrıca bu ballad, *Barcarolle, Berceuse,* son *Mazurka'*

lar, son *Nocturne*'ler ile, bestecinin en olgun çağının ürünlerindendir. Baştan sona aşkı dile getirir. Cortot bu ballad için «empresyonizmin ilk izlerini taşıyan, çok ince işlenmş, dâhiyane bir eser» diyor.

Bu balladın son bölümündeki dalgalı, gürültülü moledi öyle karmaşıktır ki çalan için son derece çetin güçlükler doğurur.

Yine Gide'in «Chopin daima düşüncesini arar, yavaş yavaş bulup ortaya serer gibidir» diye belirttiği özellik de bu balladda açıkça görülür.

Bu konuda Marcel Proust da şöyle diyor

Chopin'in kuğu boynu gibi büklüm büklüm uzanan melodilerinde serbest, esnek bir akış, yoklaya yoklaya bir gidiş vardır. Melodiler basacakları yeri arar gibidir. Böylece, çıktıkları noktadan çok uzaklara, tahmin edilenden çok daha ilerilere uzanırlar. Bu dolaşmalar, uzaklaşmalar başlangıç noktasına daha büyük bir kararlılıkla dönebilmek içindir. Bu dönüş daha bir kararlı düşünülmüş, hazırlanmıştır. Sonunda billûru haykırırcasına tınlatan bir vuruş gibi bir ses yükselir, gelir yüreğinizi sızlatır.

PRELÜDLER

Yukarıda belirttiğimiz özellikler Chopin'in bütün temalarında bulunmaz. Prelüdler, bu bakımdan, Ballad'lardan ayrılır. Onlarda daha özlü, daha derli - toplu bir tema vardır. Melodiler kesin bir ritm içinde gelişir; tempo hızlı, sesler kesindir.

Chopin Prelüd'lerini Mallorca'da yazmıştır. Paris'ten ayrılmadan önce Pleyel'le bir anlaşma yapmış, ona 24 prelüd göndereceğine söz vermişti. Yayınlanmaya daha önce başlanmış «bütün eserleri» dizisi bunlarla tamamlanacaktı.

Chopin'in bir cennet hayatı olacağını tahayyül ettiği o günlerin sonradan nasıl bir ıstırap kaynağı olduğunu biliyoruz. Genç besteci adaya ilk ayak bastığı zaman «Yanımda Bach'm eserlerinden, benim de biriki karalamamdan başka bir şey yok! Bir de derin bir sessizlik!» diye yazmıştı. Bu huzur çok geçmeden bozuldu, besteci tasarladıklarını yazmakta büyük bir zorluk çekti.

George Sand «Mallorca'da bir Kış» adındaki kitabında Chopin'in Prelüd'leri yazmak için nasıl çırpındığını, nasıl umutsuzluklara kapıldığını, nasıl bunalıp kendinden geçtiğini anlatır. Yine George Sand'ın anlattığına göre, Chopin en sonunda, yağmurlu bir akşam, *Prélude en si mineur*'ü bestelemiştir. Bunda yağmur damlalarının dama çarpıp çıkardığı sesleri açıkça duyabiliriz.

Chopin 24 prelüdden meydana gelen bir dizi bestelemeye daha 1831'de karar vermişti. Bunlarm herbiri, 12'si majör, 12'si minör olmak üzere, kromatik gamın bütün tonlarını kapsayacaktı. Oldukça kısa olan bu parçaları bestelemeye, kendisinin dediği gibi, «taslak halinde» Paris'teyken, Maria'ya armağan ettiği «Veda Valsi»nden sonra aşk rüyaları sona erdiği sırada başlamıştı.

Prelüd'ler 1839 eylülünde yayınlandı. Schumann yine arkadaşının başarısına hayran kalmıştı. Şöyle diyordu :

Her parçada aynı ince üslûp, inci gibi parlak bir berraklık. Frédéric Chopin'in ta kendisi. O kendini susuşlarında, ateşli soluk alışlarında bile belli ediyor. Çağımızın en cesaretli, en vakarlı şiir dehası olarak kaldı. Bu deste içinde aşırı duygulu, ateşli, haşin parçalar da var. Herkes aradığını bulsun. Yalnız, basmakalıp kimseler hiçbir şey bulamazlar.

Schumann bu sözleriyle Chopin'in nasıl bir ifade serbestliği içinde yazdığını, derin bir iç yaşayışın dışında hiçbir şeye nasıl değer vermediğini bir kere daha belirtmek istemişti.

Gerçekten, Prelüd'ler Chopin'in ta kendisi, gerçek kişiliğini en çok belli eden, aynı zamanda teknik ustalığını da en iyi ortaya koyan eserleridir.

Chopin pek sevdiği Bach'a da en çok bu kısa eserlerinde yaklaşmıştır. Bach gibi o da

şiirin coşkunluğu ile sıkı bir kural düşüncesi, içten gelmelikle kesin noktalamalar, az şeyle çok şey ifade etmek gibi birbirine zıt görünen birçok unsuru bir araya toplamış, birbiriyle kusursuz, pürüzsüz bir şekilde bağdaştırmıştır. Bunların herbiri yoğun birer duygu özetidir. Bir çırpınıştan sonra bir kendini - bırakma, taşkınlıktan sonra bir ağırbaşlılık, hayallerin sisinden sonra berrak bir aydınlık birbirini kovalar.

Chopin büyük ustasına hayranlığını şöyle belirtmiştir :

Bach yaşlanmaz, eskimez. Eserinin yapısı, örgüsü tam bir kusursuzlukla çizilmiş geometri şekillerine benzer. Bunların herbiri tam yerindedir, bir tek çizgisi fazla değildir.

Prelüd'ler üzerine birtakım efsaneler uydurulmuş, bunların baştan başa Chopin'in Mallorca'da çektiklerini yansıttığı söylenmiştir. Hepsi doğru değildir; çünkü, daha önce de belirttiğimiz gibi, Chopin bu parçaları daha George Sand'ı tanımadan, hastalığının etkilerini daha görmeden çok önce tasarlamış, birçoğunu da taslak halinde yazmıştı. Öte yandan, yine bu parçaların Mallorca'daki günlerin duygularına hiçbir şekilde bağlı olmadığını iddia etmek de yanlıştır.

Gerçek şu ki, Chopin hiçbir zaman birçoklarının sandığı gibi içindeki acıyı büyük bir coşkunlukla piyanosuna aktarmış değildir. O her zaman duygularına, düşüncelerine, acılarına

gem vurmaya çalışmıştır. Bunların doğurduğu heyecanı dile getirirken de ölçüyü daima gözetmiş, bundan dolayıdır ki hiçbir zaman taşkın bir romantik olmamış, herşeyden önce müzikal değere önem vermiştir. Onun eserlerinde hiçbir zaman keskin bir çığlık, acı bir haykırış duymayız; daima ancak üzüntülü bir anma, içten içe bir titreme, tatlı bir kendinden - geçme buluruz.

Prelüd'lerin hiçbiri hayatla bağlantının kopuşunu ifade etmez; herbiri hayatla bağlantı halindedir. Besteci bir yandan duygularının en derin etkileri altında bulunurken bir yandan da bunlara karşı koymak, bunları kusursuz birer sanat eseri halinde belirtebilmek için kudretinin bütün gücünü gösterebilmiştir.

Liszt Prelüd'ler için şöyle der :

Çeşitlilik bakımından olduğu kadar gerek işlenme, gerekse teknik bakımından hayran olmamak elde değil. Bunların sanat değerini, içlerinde gizli güzellikleri gereğince anlayabilmek için ince bir tahlilden geçirmek ister. O zaman görürüz ki hepsi birdenbire hızla fışkıran duru bir kaynak suyunu, bir sıçrayışı, ileri atılışı andırır. Hepsinde deha eserlerinin başlıca özelliği olan hem özgür, hem de ölçülü bir gidiş vardır.

• *Prélude no. 1 en ut* (do) *majeur* coşkun bir liriklik havası içinde gelişir. Bu liriklik Schumann'ı andırmakla birlikte romantik

havadan uzaktır. Çalanların da buna dikkat etmeleri, romantikliğe kaçmamaları gerekir. Eserin görünüşte ateşli bir havası vardır ki icrada bunu gözetmelidir, ki bu da ancak ölçüyü sıkı sıkıya kollamakla mümkün olur.

• *Prélude no. 2 en la mineur* bestecinin ilk eserlerinden biri olarak kabul edilir. Bu ilk taslak sonradan öbür Prelüd'lerle birlikte yeniden bestelenmiş, son şeklini almıştır. Bas seslerin tekdüze bir çizgi çekmesiyle başlar. Sonra, sade olmakla birlikte, özlem duyguları taşıyan bir melodi gelir.

Başlangıçta çok kişi bunu «garip» «çalınamaz, kaba, aykırı» bulmuşlardı. Huneker bu ses çapraşıklığını bestecinin hasta haline yormuştu. Daha sonra gelen melodinin majörle minör arasında karar kılamayan havası da Chopin'in o sıralardaki ruh halinin bir belirtisi olarak yorumlanmıştır.

• *Prélude no. 3 en sol majeur* sol elin hafif, akıcı, esnek hareketiyle başlar. Bu fısıltının üzerine çok zarif, şaşılacak derecede ritmli bir melodi gelir, kendi kendine oynaşan bir melodi gibi gelişir. Sonra her iki el eşit bir ritmle birleşir. Bu bize bir suyun yumuşacık akışını hatırlatır.

• *Prélude no. 4 en mi mineur* birçoklarınca bu dizinin en başarılı eseri olarak kabul edilir, değerli bir taşa benzetilir. Sol el tekrarla-

nan bir akorla sabit kalır, sağ elin çaldığı melodi tatlı bir konuşma gibi gelişir, derin anlamlar belirtir. Sonunda umutsuz bir duygu halini alır. Bu prelüdün trajik havası Cenaze Marşı'nı hatırlatır. Nitekim bestecinin ölümünde Madeleine kilisesinde orgla bu parça da çalınmıştır.

• *Prélude no. 5 en ré majeur* Bach'ın ruhunu dile getirir gibidir. Büyük bestecinin Chopin üzerindeki etkisi bu parçada çok iyi belli olur. Eserdeki *allegro molto* ortaya iki mesele çıkarmak, sonra bunu halletmek için konulmuştur: Emin, kararlı bir mekanizma ile, bunun yanı başında, yalnız ellerin değil, aynı zamanda parmakların da bağımsızlığı, gerçekten, halli zor bir sorundur. Bu zorluğu yenince apayrı bir ritmin yanında yadırganacak kısalıkta, şaşılacak değişiklikte bir melodi ortaya çıkar. Bunu sağlayabilmek için icracının büyük ustalık göstermesi gerekir.

• *Prélude no. 6 en si mineur* derin bir karamsarlığın ifadesi olarak kabul edilir. George Sand bu prelüdün insanı «korkunç bir çöküntünün içine attığını» söylemiş, *L'Histoire de ma Vie* (Hayatımın Hikâyesi) adlı kitabında «Su Damlası» adını verdiği bu parça için şöyle yazmıştır:

Bizim sağ - salim içeri girdiğimizi görünce bir çığlık atarak ayağa kalktı, şaşkın bir halle,

garip bir sesle : «A! ben sizi öldü biliyordum!» dedi. Kendisini de gölde boğulmuş, göğsünün üzerine ağır, buz gibi soğuk damlalar düşer bir halde görüyordu.

Prelüd *lento assai* (oldukça ağır) bir barkarolle başlar. Sol el *sotto voce* (alçak sesle) damlalar döktürürken sağ el inatçı bir devamlılık gösteren notayı tekrar eder. Anlamlı, acıklı, karanlık, melankolik bir prelüddür bu ama, umutsuzluk ifade etmez. Bu prelüd de Chopin' in cenaze töreninde kilisede orgla çalınmıştır.

- *Prélude no. 7 en la majeur,* Henri Sauguet'nin deyimiyle, «memleket hasretine uğramış Polonyalı bir kızın albümü için yazılmış birkaç hoş satır» gibidir. *Andantino* (yürür gibi) tempo ile birkaç mezür mazurka havası vardır ki bir an için dansı düşündürür. Yine Henri Sauguet'nin dediğine göre, herkes kendine göre kullanarak, bununla mazurka oynayanlar olmuştur.

- *Prélude no. 8 en fa dièse mineur* bu dizinin çalınması büyük incelik isteyen parçalarından biridir. *Molto agitato* (çok hareketli) bir temposu vardır. Liszt'e göre, «Su Damlası Prelüdü» budur. Sağ el derin ifadeli bir melodiyi çalarken aynı zamanda ince, süslü bir yazıyı andıran bir başka melodiyi de belirtecektir. Parça insanda bir kararsızlık izlenimi bırakır. Liszt'in su damlalarına benzetmesine rağmen, parçada hafif bir esinti havası vardır.

• *Prélude no. 9 en mi mineur* Wagner'i hatırlatır. Temposu *larga* (geniş) tir. Bu yiğitlik havasında üstün melodi gittikçe gelişir, ağır, güçlü akorlarla yavaş yavaş kaybolur. Bas sesler ölçülüdür, arada - bir yükselir. Bütün olarak, eserde dramatik bir hava vardır.

• *Prélude no. 10 en ut* (do) *mineur* ince bir örgüyle işlenmiştir, *allegro molto* (çok şen) bir temposu vardır. Ağır bir akorla başlar, mazurka ritmini andıran kısa bir geçişle devam eder. Bestecinin pek sevdiği bu dans havası bütün esere garip bir güzellik verir. Bu büyülü güzellik yalnız Chopin'e özgüdür, başka kimse taklit edemez; sırrı büyük bestecide kalmıştır.

Bu prelüdü dinlerken Chopin'in çocukluğunu, prenslere piyano çalarken notaları «tavanda» arayan genç besteciyi hatırlamamak elde değildir. Kont Wodzinski «Frédéric Chopin'in Üç Romanı» adındaki kitabında onun daha sekiz yaşındayken Büyükdük'e armağan etmek üzere nasıl mazurkalar yarattığını, böylece daha o günlerde ne erişilemez bir sanat gücü gösterdiğini anlatır. Denebilir ki Chopin o yaşlarda bile dehasının bilincindeydi, güçlülüğünü anlamış bulunuyordu. Bu prelüdde çocuğa ilham veren o saf ruh bütün büyüsüyle yeniden ortaya çıkar.

• *Prélude no. 11 en si majeur* çok kısa bir parçadır. Bir rüya gibi gelip geçer. Chopin içinde yaşadığı bir anlık bir hayali canlı bir

hava ile besteye aktararak tespit etmek istemiştir diyebiliriz. Her iki el ayrı yönlerde uçar gibi olurken havada hafif bir melodinin süzüldüğünü duyarsınız. Bu prelüdün çalınması çok zordur; yalnız, bütün dizinin en berrak parçalarından biridir.

• *Prélude no. 12 en sol dièse mineur* Polonez'lerdeki kahramanlık, yiğitlik havasını andırır. Karanlık bir gökyüzüne doğru yakıcı bir ateşin, zorlu bir başkaldırışın yükseldiğini hissederiz. Eser piyano sanatı bakımından da büyük değer taşır. Melodinin kromatik yükselişini sıçrayışlarla ilerleyen bir bas destekler. Arkadan, bir atın nal seslerini andıran bir yankı duyulur. Prelüdün taşkın, soluk soluğa dramatik bir havası vardır ki eserin *presto* (çabuk) temposu bu etkiyi daha da artırır.

• *Prélude no. 13 en fa dièse mineur* dizinin en iyi işlenmiş beş parçasından biridir. 4. Prelüd'de olduğu gibi bunda da bir noktürn havası vardır. Bunu yaratan yalnız tatlı, melankolik melodi değildir; aynı zamanda eserin yazılışı, şekli de bu havadadır. İkiz bir düşünce her iki yüzüyle görünür: Önce sol el bütün arabeskleri çizer; bu sırada sağ el de şarkısını dile getirir. Sonra tam Chopin'vari bir melodi, *piu lento* (daha ağır) olmasına rağmen, daha lirik bir şekilde, akorlarla yükselir. Daha sonra ilk bölüm yeniden gelir. En sonunda da melodinin çok kısa bir parçası yankı gibi duyulur.

• *Prélude no 14 en mi bémol mineur* «Cenaze Marşı»nın son bölümünün bir taslağı gibidir. Hem ritmik, hem gürültülü bir melodisi vardır ki özellikle bu, esere iç sızlatıcı bir hava verir. Hatırlanacağı gibi, Schumann «Cenaze Marşı» olarak tanınan sonatın bu son bölümü için «müzik değil bu» demişti. Bu prelüd de aynı tempoyla yazılmıştır. Her iki el bir *allegro* üzerinde birleşir. Yalnız, *pesante* (ağırlıklı) olarak çalınacağı işaret edilmiştir ki bu ona bambaşka bir hava verir.

• *Prélude no. 15 en ré bémol majeur,* 13. Prelüd gibi, dizinin en güzel parçalarından biridir. Bu da Noktürn'leri hatırlatır, bunda da aynı konu üzerinde çeşitlemeler bulunur. Bir *cantilene* ile başlar, sonra ağır bir melodi gelir. Bunun ardından yükselen sesler dramatik bir hava yaratır. Eser *cantilene* parçasının yeniden duyulmasıyla sona erer.

«Su Damlası» adı verilen parçanın çeşitli hikâyeleri arasında bu prelüdün de adı geçer. Gerçekte ise, bu yorum yanlıştır; çünkü 15. Prelüd olsa olsa Valdemosa manastırındaki o fırtınalı gecenin sıkıntısını, bekleyişini dile getirmiştir.

• *Prélude no. 16 en si bémol mineur* Chopin'in özelliklerini en iyi ortaya koyan eserlerinden biridir: Bir ses tufanıdır gider ama, bu boşanışta ince ince aranmış, derin anlamlarla işlenmiş bir düzen vardır. Hacim zengin-

dir ama, içindeki her şey büyük bir özenle seçilmiştir. Temposu *presto con fuoco* (ateşli çabuk)tur. Çok geniş akorlarla bir girişten sonra zengin ritmli bir melodi gelir. Kadansın zayıflamaması parçaya pek sarıcı bir güç verir. İki elin birlikte çaldığı bir bölüm en pes seslerden en tiz seslere kadar yükselir. Prelüd bir esintiyle sona erer.

• *Prélude no. 17 en la bémol majeur* bir sözsüz romansı andırır. Bu parça için Mendelssohn şöyle demiştir :

Ne kadar hoşuma gittiğini de anlatamam, neden hoşuma gittiğini de. Kısacası, benim hiç bir zaman yazamayacağım bir şey.

Prelüd *allegretto* tempodadır. Dizinin en sakin, en huzurlu parçasıdır. Bütün öbürlerinde çoğunlukla melankolik, rahatsız bir hava sezilirken bunda, *allegretto* işaretinin de belirttiği gibi, neşeli bir hava vardır.

• *Prélude no. 18 en fa mineur* Skerzo'lar tonunda yazılmış *allegro molto* bir parçadır. Burada Chopin'i hem bir şiddet, hem de bir yücelik içinde görüyoruz. Böylece, vakur bir halle, yiğitçe konuşuyor, kahramanlık havası yaratıyor, bir destan yazıyor. Parça, kısa akorlarla, hikâye anlatır tondadır; güçlü, ateşli çalınmalıdır.

• *Prélude no. 19 en mi bémol majeur* ic-

rası çok zor bir parçadır. İyi çalabilmek için, Cortot'nun dediği gibi, «son derece duyarlı bir incelik» gerekir. Öte yandan, dinleyenin üzerindeki büyülü etkisinin sonuna kadar devam edebilmesi için bu çalışın sonuna kadar gücünü kaybetmemesine dikkat etmelidir.

Her iki el, bütün parça boyunca triyolar halinde kroşlar çizer. Bunlar, *vivace* (canlı) bir tempo içinde, birbiriyle çok güzel örülmüştür. Chopin burada baskı altına alabildiği acılarını anlatmak istemiştir. Belki de hayalî bir görünüm karşısındadır; çevresinde bütün tabiat titremektedir.

• *Prélude no. 20 en ut* (do) *mineur,* George Sand'ın dediğine göre, «günahkâr keşişlerin şarkısı»dır. «Cenaze Marşı»nı andırır bir havası vardır. İlk oniki mezür, gerçekten, o sonatın taslağı gibidir.

Bu da, büyük bestecinin eserlerini, en son kesin şeklini alıncaya kadar, tekrar tekrar kalbinde yaşattığını, üzerinde uzun zaman düşündüğünü, çalıştığını gösterir. Prelüdün onüçüncü mezürü daha sakin bir tondadır. Chopin daima bir yandan hayatı, bir yandan ölümü düşünürdü. Bu prelüd de, «günahkâr keşişlerin» değil, kendisinin şarkısıdır diyebiliriz.

• *Prélude no. 21 en si bémol majeur* de, 5'incisi gibi, Chopin'in Bach'a karşı duyduğu büyük hayranlığı hatırlatır. Yine de, büyük klasik ustayı andıran her parçasında olduğu gibi,

bunda da Chopin'in kişiliği kendini derhal hissettirir. Duygu o kadar belirlidir, çalanla dinleyen arasındaki yakınlık, anlaşma, içtenlik o kadar güçlüdür ki Chopin bütün kişiliğiyle karşımıza çıkar.

Prelüdün çok ince armonileri, beklenmedik modülasyonları vardır. Yine de romantık bir hava yaratır.

• *Prélude no. 22 en sol mineur* de Polonez'leri andıran bir parçadır. Chopin memleketinin uğradığı acıları, kendisinin bundan dolayı duyduğu üzüntüleri, anayurduna karşı içinde beliren özlemi dile getirmek istediği zaman hep polonez havalarını işlemiş, duygularını böylece zorlu bir güçlülükle belirtmiştir. Bu prelüdün içinde bas sesler *molto agitato* (çok hareketli) bir tempoyla uğuldar durur.

• *Prélude no. 23 en fa majeur* baştan başa bir şiirdir. Billûr sesler yeni doğan güneşin ışıltılarını canlandırır. George Sand bu eserin güzelliğini «güneşli, sağlıklı saatler», «pencerelerin altında çocuk kahkahaları, ıslak çayırlarda kuş cıvıltıları» sözleriyle belirtmiştir. Kaygılar silinmiş, huzursuzluklar dinmiştir. Sağ el rahat bir akıcılıkla arabeskler çizer, sol el büyük bir anlatım gücüyle melodiler şakır. Titreşimler gün doğarken tabiatta duyulan ürpertileri anlatır.

• *Prélude no. 24 en ré mineur* büyük bir virtüozluk eseridir. Bütün dizi içinde çalınması

en güç olanıdır. *Allegro appassionato* (hırslı neşeli) bir temposu vardır. Sonuna kadar bu tempoda çalınmalıdır, çünkü soluk soluğa bir heyecanla yazılmış gibidir. Melodi ateşli bir hava içinde gelişir. Henri Sauguet şöyle diyor:

Vahşi güzellik deyimini yirmidört Prelüd içinde ilk defa bunun için kullanamaz mıyız? Chopin duysa bunu hiç de yadırgamazdı.

Bu 24 parçalık diziye, genellikle, bir Prelüd daha eklenir: *Prélude en ut dièse mineur* (opus 45). Chopin bunu üç yıl sonra yazmıştır, bunun için, ötekilerden ayrılır. Bestecinin kendisi, arkadaşı Jules Fontana'ya yazdığı bir mektupta, eserin modülasyonunu gurur duyarak anlatmıştır. Prelüd yer yer Brahms'ın intermozzolarını an hatırlatır. Cortot bu eseri tonlar arasındaki bağlantıların hareketliliğinden doğan zengin ses kaynaklarına güzel bir örnek olarak gösterir. Parçayı dinlerken kesme billûr ayna üzerinde ışıkların oynaşması gözler önünde canlanır gibi olur.

MAZURKALAR

Chopin mazurkayı çok severdi. Bütün eserleri içinde 50 mazurka vardır. Hepsini, Prelüd'lerde olduğu gibi kısa bir sür eiçinde art arda değil, bütün ömrü boyunca ayrı ayrı zamanlar-

da bestelemiştir. Mazurka onun hayatının laytmotividir, diyebiliriz.

Nitekim, son günlerinde iki mazurka daha yazmıştır. Fontana'nın anlattığına göre, öyle ağır hastaydı ki piyanoya geçip çalamamıştır.

Chopin sık sık: «Çalışmalıyım, şu yaralı gönülden mazurkalar çıkarmalıyım» derdi. Memleketinin dans havalarını, ilk aşklarını daima hatırlar, bu duygularının ifadesini daha çok Polonez'lerle Mazurka'larda bulurdu. Robert Schumann bunlar için «ufak sanat çalışmaları» der. Camille Bourniquel ise «günü gününe tutulmuş hatıra defterinden birer yaprağa» benzetir.

Chopin'in Mazurka'larında çağdaş müziği andıran bir hava vardır. Bunlarda klasik müziğin bilmediği temalar kullanılmıştır.

Mazurka, Polonya'nın Mazovya ovalarında doğmuş bir oyun havasıdır. Üç zamanlıdır, ikinci zaman üzerinde vurgu vardır. Chopin kendisi çalarken bazan bu vurguyu öyle belirtirdi ki dört zamanlıymış sanılırdı. Polonez nasıl bir erkek dansıysa, mazurka da kadın dansıdır. Oyunun figürleri kadını ön plana çıkarır.

Mazurkanın başlıca üç özelliği vardır: Ritm, melodi, armoni. Bu parçalar Chopin'in Slav ruhunu yansıttığı gibi onun ses değişimlerine olan merakını da gösterir. Bu kıvrak, hoş dans havalarını dinlerken gözümüzün önünde bayram havasına kapılmış oynayan kadınlar canlanır.

Mazurka'ları burada birer birer inceleme-

mize imkân yoksa da genel olarak şunları belirtebiliriz: Çoğunda halk havaları bulunur ki bu bakımdan en güzellerinden biri opus 33, no. 4'tür. Bazısında köy havası çok daha bellidir. Bunlarda ritm daha ağır basar (28. Mazurka gibi). Kimisinde dans hareketleri daha belirgin bir hal alır (opus 56, no. 2 gibi). Bunlarda çalgıcılar, ayaklarını vurarak dans edenler gözler önünde canlanır gibi olur. Paderewski bunları çok severdi.

Prelüd'ler gibi Mazurka'lar da şiir doludur, Chopin'in bu halk havalarına kattığı en büyük özellik de buradan gelir. Bu konuda Liszt şöyle diyor:

Polonya mazurkalarının ana temalarında gizli olan, ancak hafifçe değinilen şiir unsurunu Chopin büyük bir güçlülükle belirtmiş, birçok bilinmezlikleri ortaya koymuştur... Mazurka'ların herbiri birer tablo gibiydi. Chopin de, tablolarını gösteren bir ressam gibi, bunları bize dinletmekten büyük zevk alırdı.

Gerçekten, Mazurka'ların birçoğu birer tablo gibidir; bazıları da portre. Bu sonuncular a örnek olarak, «Le Petit Jiuf» (Küçük Yahudi) başlığını taşıyan 13. Mazurka'yı gösterebiliriz. Bunda Chopin tipik bir portre çizmiş, çocukken pek meraklı olduğu karikatürü seslerle yeniden denemek istemiştir, diyebiliriz.

Mazurka'ların birçoğunda «güzeli basitte aramak» gibi bir eğilim görülür. Bu basitlik,

sadelik malzemenin ham kalışından değil, tam tersi, çok ince bir zevkle işlenmiş olmasından ileri gelir. Gerçekten, bunlarda, görünüşteki basitlik altında, çok güçlü bir armoni örgüsü vardır. Yalnız, ince çizgilerle örülü işleme birden göze çarpmayacak, kulağı zorlamayacak sihirli bir güzelliğe bürünmüştür. Keskin değil, yaygın bir ışık altında işlenmiş bir tabloyu andırır. Mazurka'ların çağdaş müzik anlayışına yakın olması da büyük ölçüde bundan ileri gelir. Bu güç elde edilir ince güzelliğe örnek olarak, özellikle, 10. Mazurka ile 17. yi gösterebiliriz.

Chopin'in Mazurka'ları da kısa parçalardır. Buna rağmen, içlerinde ateşlilik, rahatlık, sinirlilik, şefkat gibi çok çeşitli duygular, ruh halleri, düşünceler gizlidir. Bu arada, 5. Mazurka'da bir Çigan havasını, Palma'da bestelenen 26. Mazurka'da İlkçağ müziğini, 47. Mazurka'da ise Çek halk havalarını andıran özellikler bulunur.

Mazurka'lar, toplu olarak, bir yandan huzur verici, bir yandan da tedirgin esici tonlarla işlenmiştir ki bu da Chopni'in ta kendisi, ruhu, kalbidir.

VALSLER

Valsler, Chopin'in hem romantik, hem ışıltılı bir hava taşıyan büyüleyici eserleridir. Ber-

lioz bunlara «meleklerin nazlanmaları» adını takmıştı. Buna karşılık, Mendelsshon hiç sevmez, «Chopin'den beklenmeyecek kadar ucuz eğlenceler» sayardı.

Gerçekte, Vals'ler oynanmak üzere yazılmış dans havaları değil, hoş, sevimli, belki de alaylı birer sanat gösterisidir. Çok çeşitli temaları işlemeleri, doğaçtan yazılmış olmaları bakımından da İmpromptü'leri andırırlar.

Chopin insana özgü bütün, acıları tattığı, bunları içinde bütün derinliğiyle duyduğu gibi, hayatın neşeli yanlarına, yaşamak, sevmek zevkine de yabancı kalmış değildir. Özellikle Paris'teki ilk yıllarında zarif, kibar, görgülü bir salon adamı olarak tanınmıştı. Vals'ler işte onun bu neşeli, munis, canayakın tarafını yansıtan eserlerdir. Arpejlerdeki incelik, ritmlerdeki tatlılık Chopin'i bu eserlerinde Mozart'tan, Weber'den çok, Ravel'e yaklaştırır.

Melankoli 1830'larda duygululuğun ilk şartı sayılırdı. Chopin'in yerinde bir başkası olsa bu kısa «kroki»lerde, melankoliye kendini ölçüsüz kaptırabilirdi. Genç besteci kendini bundan uzak tutmayı başarmış, eserlerinin üstün karakterini de böylece sağlamıştır.

Vals'lerin herbirini burada teker teker anlatamayacağız. Yalnız en önemlilerini, en tanınmışlarını, aynı zamanda bütün dizinin en karakteristik olanlarını ksaca gözden geçirebiliriz.

• *Valse en la bémol* en ince örgülü dans havalarından biridir. Schumann bu eser için

«konteslerin dans edebilecekleri bir parça» demiştir. Ritm kadar melodi, tempo da çok belirgindir. Armoni çok ışıltılı bir hava içinde işlenmiştir.

• *Valse en la bémol majeur* (opus 69) «Veda Valsi» olarak bilinir. Bir yandan çok tatlı bir sevgi havasını, bir yandan da utangaç bir geri çekilmeyi dile getirir. Gerçekten, Maria Wodzinska'dan ayrıldığı sırada Chopin kederini dışarı vurmak istemiyordu; duygularını ancak üstü kapalı olarak dile getirmeye dikkat ediyordu. Bu Vals'te acısını hafife alan bir sevdalının umursamaz halini sezer gibi oluruz : Gençtir, biliyor ki acıları zamanla geçecek, hepsini unutacaktır. Besteci, böyle görünmek istemekle, bizi buna inandırmakla birlikte, yine de temanın dönüp dolaşıp yeniden sesini duyurması heyecanla çarpan kalbi belli etmektedir.

«Pişmanlık Valsi» diye tanınanı ile birlikte opus 18 ile opus 34 de en sevilen Vals'lerdendir. Gerçekten de Chopin'in bu alandaki eserlerinin en üstün özellikleri bunlarda açıkça göze çarpar.

İMPROMPTÜLER

Doğaçtan (irticalen) yazılmış olan bu parçalar da, Vals'ler gibi, görünüşteki sadelik içinde ince bir armoni örgüsü gizler. Bu bakımdan,

Chopin'in ciddi konuşmakla birlikte, şaka eder gibi görünmekteki ustalığını bir kere daha be lirten eserlerdir.

Alfred Cortot : «Müzik çalgıcının parmakları altında doğuyormuş gibi görünmelidir» der. Chopin'in İmpromptü'leri bu sözün en güzel örneklerinden biridir. Kendisi bunları doğaçtan yazdığı gibi, çalan da o anda kendisi yaratıyormuş gibi hisseder, dinleyende de öyle bir izlenim bırakır.

Bu eserlerin dördü de bestecinin olgunluk döneminde yazılmıştır. Chopin o sıralarda otuz yaşındaydı. Her nota derin duygularla yüklüdür. Yine de anlatım birinci plana çıkmaz, ancak bir perde altından belli olur.

André Gide : «İmpromptü'lerin müziği gizli anlamlarla doludur; bunları ortaya koymak gerekir» diyor. Bu da, onları piyanoda çalana düşer. Bu kimse Chopin'i iyi anladıysa, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu paraçları o anda kendisi yaratıyormuş izlenimi vermeyi başarır. Schubert'te bu zorluk yoktur; çünkü o sevincini de, üzüntüsünü de açıkça, serbestçe anlatır, üzerini örtmeye gerek duymaz.

Birinci İmpromptü üzerine Schumann şöyle yazmıştır :

Chopin artık istiyor ki bir parçasını dinleyen herkes beşinci, altıncı mezüründen sonra: «Chopin bu!» diyebilsin. Artık ancak böyle parçalar bestelemek istiyor. Bunu da çok iyi başarıyor.

Michel Briguet de, Samson François'nın bir Chopin resitalinden sonra, İmpromptü'ler için şöyle yazmıştır :

Kalbin sislerini anlatırken yine de kesin çizgiler çizebilmek; derin bir içtenlikle itiraflarda bulunurken gizli kalabilmek; çektiği acıyı anlatırken tiyatro - variliğe düşmemek; sevincini coşmadan anlatabilmek... Chopin bunları çok iyi başarmıştır.

İmpromptü'lerin dördü de, ustalık istemekle birlikte, çalınması hiç de zor parçalar değildir. Chopin'in ne demek istediğini anlamak, müziğin ruhuna az - çok varmış olmak yeter. Chopin melodiyi şekilden şekle sokmayı çok severdi. Kendini bu değişken havaya kaptıran bir kimse bu parçalara gerekli ruhu verebilir.

Hepsini kısaca gözden geçirelim :

• *Birinci İmpromptü, la bemol* (opus 24) hafif, uçarı bir hava içinde başlayıp öyle gelişir. Böyle bir ruh hali içinde çalınması gerekir. Bununla birlikte, gerek teknik ustalığı, gerek çalış hafifliği tam ölçüde tutulmalıdır.

• *İkinci İmpromptü, fa diyez majör* (opus 36) pastoral karakterde bir *andantino* (yürür gibi bir tempo) dan sonra çok güzel bir Polonez gelir; burada Chopin'in anayurduna karşı duyduğu özlemi dinleriz. Szymanowski bunun için «Milletinin çarpması bir türlü bit-

meyen kalbini avucuna almak istiyordu» demiştir. Çok süslü bir geçişten sonra, Polonez en sonda da yeniden duyulur. Bu parçanın bazı Noktürn'lerle de yakınlığı vardır.

• *Üçüncü İmpromptü, sol bemol* (opus 51) birinciye çok yakın bir tema üzerine yazılmıştır. Yalnız, bunda ritmik değişiklikler çoktur. Chopin kendi kendine alayla güler gibidir. Bu parça da hafif bir hava içinde çalınmalıdır.

• *Dördüncü İmpromptü,* (opus 66) «Fantezi İmpromptü» olarak bilinir. Chopin'in ölümünden sonra yayınlanmıştır. Bunda da esnek bir ritm, ışıklı bir hava vardır. *Moderato cantabile* olarak işaret edilmiş olan *largo* bölümü Beethoven'in «Ay Aydınlığı Sonatı»na bir saygı sunuşu olarak kabul edilir.

ETÜDLER

Piyano çalışmaları için yazılmış parçaları başlı başına birer anlatımcı *(expressif)* eser. haline ilk getirenin Chopin olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekten, bunlar hem piyanoya yeni başlayanlar için birer çalışma parçasıdır, hem de zevkle dinlenebilecek, virtüozların da çalabilecekleri birer bestedir. Pek ileri bir teknik gerektirmeyen melodilerdir.

Chopin Etüd'lerini 18 - 24 yaşları arasında yazmıştır. Genç yaşma rağmen, bu parçalarda çağın sıkı kurallarını kırmış, müzik sanatına birçok yenilikler getirmiştir. Geniş akorlar, büyük arpejler, kromatik örgüler, alışılmamış tonaliteler bunlar arasındadır. Böylece, genç besteci gerek piyanonun, gerek insan elinin bütün imkânlarından meydana gelme yepyeni bir müzik dili yaratmıştır.

Etüd'lerin Liszt'e armağan edilen ilk cildi (opus 10) 1833'te yayınlanmıştır. Chopin 1837' de yayınladığı ikinci cildi (opus 25) Kontes d'Agoult'ya armağan ediyordu. Liszt arkadaşının sanat dehasına bir kere daha inanmıştı. Bu parçalarla Chopin'in «müzik tekniğini zenginleştirdiğini» söylüyordu.

Gerçekten, o güne kadar bestelenen etüd türü eserler (Clementi'nin, Czerny'nin, Hummel'in, Moscheles'in etüdleri) hep sadece teknik çalışmalardan ibaretti. Chopin bunlara birer sanat değeri kazandırıyor, el alıştırmalarını kuru notalar olmaktan çıkarıp birer duygu ifadesi haline getiriyordu.

Bu yenilik, o günlerde, elbette ki yadırganacaktı. Nitekim öyle de oldu. Yalnız, aleyhte ileri sürülen görüşlerin doğru olmadığı da kısa zamanda ortaya çıktı. Bu «sanatkârane, usta işi» yenilikler piyanoya ilk başlayanların çalışmalarını, zorlaştırması şöyle dursun, üstelik kolaylaştırıyordu. Kuru notaları tekrarlamaktan bıkan genç kulaklar bu melodili parçaları bü-

yük bir zevkle çalıyorlar, müziğe karşı daha büyük bir heves duyuyorlardı.

Chopin'in piyano ile bir çocuğun oyuncaklarla oynaması gibi merakla uğraştığını söyleyebiliriz. Elindeki bu çalgıdan daha ne gibi yeni sesler, yeni oyunlar çıkarabileceğini daima merak etmiş, her seferinde de birçok yenilikler keşfetmiştir. Etüd'ler de bunun en güzel örneklerinden biridir. Chopin'in dehası şuradadır ki o bütün bu yeniliklere kendini hiç zorlamadan ulaşmış, bunların hepsini ruhunun geniş ufuklarında dolaşırken kolaylıkla bulmuştur.

Etüd'ler yalnız piyano çalışmalarına değil, bütün bir müzik sanatına yenilikler getirmiştir. Bunlarda kalıpların daha serbest bir şekilde, aynı zamanda kolaylıkla, bozulabileceği görülmüş, Chopin'in ruhundaki geniş ufuklar başkalarına da gücünü daha iyi gösterebileceği alanlar açmıştır. Bu arada, Liszt arkadaşının açtığı yoldan giderek yeni etüdler yazmıştır.

Etüd'ler konusunda Huneker'in şu sözleri de müzik tarihine geçmiştir:

Etüd'ler kalıcı eserlerdir. Bach'ın XVII. yüzyılı, Beethoven'in XVIII. yüzyılı temsil etmesi gibi, bunlar da daima XIX. yüzyılı canlandıracaklardır.

İlk *Oniki Etüd* (opus 10) piyanonun çeşitli teknik isterlerini karşılar. Meselâ *Etude no. 1, allegro*'da el, klavyeyi zengin arpejlerle kaplarken, basların üzerinde bir dalga gibi koşar.

«Zenci» adı verilmiş olan *Etude no. 5* tamamiyle siyah tuşlar üzerinde çalınır. *Etude no. 8* başparmağı çalıştırır. *Etude no. 11* baştan başa her iki elin arpejli akorları üzerine kurulmuştur.

Chopin'in bütün eserlerinde olduğu gibi Etüd'lerin de duygusal kaynakları vardır; onların duygulu parçalar oluşu da bundan doğuyor. Kendisinin en çok sevdiklerinden biri *Etude no. 3, mi majeur* idi. Buna «Ey Vatanım» adını vermişti. *Etude no. 6* de bestecinin en sevdiklerinden biriydi. Bunda noktürnü andıran bir çeşni vardır. «Devrimci» adı ile anılan *Etude no. 12* Varşova'nın düşmesi üzerine Chopin'in isyan duygularıyla şahlanışını dile getirir.

İkinci dizi *Etüd*'ler (opus 25) daha büyük bir güçlülüğü yansıtan eserlerdir. Bunlarda daha bir gürültülü, alaylı bir hava vardır. Hem nükteli, alaycı, hem de canlı, hareketli Chopin yine karşımızdadır.

«Sibirya», «Kelebekler» adı verilmiş parçalarla «Sol el için Etüd» bu ikinci dizidedir. Birincisi gibi bu ikinci cilt de geniş ölçüde geliştirilmiş, lirizmi teknik içeriğini kat kat aşan, güçlü iki parça ile sona erer. Bu cildin 12. Etüd'ü de Varşova'nın düşüşünden esinlenmiş olarak kabul edilir. Bu parçada ateşli bir koral havası vardır.

Bu iki diziye ek olarak 1840'ta yayınlanan üç Etüd daha vardır ki bunlar Moscheles'le Fétis'in metot kitapları için yazılmıştır. Her

üçü de gerek melodi, gerekse işleniş bakımından öncekilerle aynı değeri taşır.

Chopin'in Etüd'leri, eğitsel amacının yanı sıra, bir ruh özgürlüğünün eşsiz örnekleridir. Bunlar bestecinin ruh özgürlüğünü yansıttığı gibi, öğrencilere de bu yüce özelliği aşılarlar, onun sanattan, küçük çapta da olsa, bir yaratıcılık zevki almasını sağlarlar.

NOKTÜRNLER

Chopin müzik şairliğini bütün öbür eserlerinden daha çok bu parçalarında göstermiştir diyebiliriz. Bunlarda yüce güzellikte bir rüya şiiri, özemle anılan uzak bir hatıra havası vardır. Gecenin büyüleyici havası yer yer ışıltılarla aydınlanır, insanı alır bilinmedik, özlenilen ufuklara götürür.

Chopin de bu parçalarını en sevdikleri arasında sayardı. Çünkü oraya ruhunun gamlı havası kadar kalbinin, zaman zaman büyük sevgilerle, aşklarla aydınlanmış parlak anlarını da koymuştu. Bunların hepsinde, doğrudan doğruya göze çarpan, gözler önüne serili bir güzellikten çok, güzelliklerin unutulmaz hatıralarının bir anılışı var gibidir. Chopin en çok bu parçalardan dolayı «romantik şair ruhlu» sayılmıştır.

Büyük bestecinin en başta gelen özellikleri

olan yumuşaklık yanında güçlülük, üzüntü yanında gizli bir neşe, hayalcilik yanında gerçekçilik, alabildiğine bir serbestik yanında kesin bir düzenlilik arayışı Noktürn'lerde de görülür. Hepsinin üstünde de, yine bütün eserlerinde olduğu gibi, söylemek istediğini bütün gücüyle anlatabilmek, belirttiği duyguyu bütün derinliğiyle aşılayabilmek özelliği de vardır. Bir duyguyu var eden, yaşatan, yansıtan hava sizi öylesine sarar ki o duyguyu kolaylıkla, rahatlıkla, hiç farkında olmadan siz de benimsersiniz. Baudelaire nasıl *spleen* (özlem)i ruhu alt-üst eden bir rüzgâr içinde dile getirirse, Chopin de Noktürn'lerinde bunu bir saflıkla, zarif bir dille, içten gelme bir sesle yansıtır.

Chopin'den önceki bestecilerin noktürnlerinde ancak gece esintileri, ay aydınlığı ışıltıları, hafif ürpertiler, yapmacık süslemeler vardı. Chopin bütün bunlara duyguyu katmıştır. Onun bu dekor içinde anlatmak istediği bir şey, anlam dolu bir şiir, büyü dolu bir rüya vardır.

Noktürn'lerin akşam karanlığında Chopin için unutulmaz hüzün kaynağı olan ayrılma saatinin acısı vardır : Maria Wodzinska'dan böyle bir akşam karanlığında ayrılmıştır. Yalnız, bu ancak onun için var olan bir duygu değildir. Gece karanlığına dönüşmek üzere olan akşam saatleri her duygulu kalpte sık sık sızlayan hatıralar bırakmıştır. İşte «şair» Chopin bu evrensel duyguyu ölümsüz melodilerle eserlerine geçirmiş, notalarla konuşturmuştur.

Noktürn'ler bir «geçmişe dönüş» eserleri-

dir. Şiir ise, gelecekten çok, geçmişte bulunur. Oradaki acılar da, mutluluklar da sivri yanlarını kaybetmişler, onlara aynı renkte bir güzellik katan perdelere bürünmüşlerdir. Çığlıklar acıtıcı, kahkahalar bayıltıcı değildir. Hepsinde bir rüya büyüsü vardır. Chopin bütün acılarını yumuşatarak vermeye dikkat ettiği gibi, geçmişin bu unutulmaz hatıralarını da kesin acılarından, mest edici sevinçlerinden sıyırarak, ebedileşmiş birer güzellik olarak sunmasını bilmiştir.

Noktürn'ler, eski anılar kadar, yazıldıkları günlerin havasını da yansıtırlar. Chopin bunların çoğunu Nohant çiftliğinde, ilk günlerin tatlı hulyaları sona erip de üzücü, sıkıcı günler başladığı sıralarda yazmıştır. Berlioz bunu şöyle anlatıyor:

Salondaki koca kelebekler gidip de, dedikoducuların lafı tükenip de, bütün zehirli diller susup da içeriye bir sessizlik çökünce, Chopin, karşısındaki birkaç çift güzel gözün yalvarışına cevap vererek, şairliğini ortaya dökerdi.

Evet, Nohant gecelerinde, lambalar sönünce, Chopin'in piyanosunun sesleri yaz gecesinin durgunluğu içinde göklere doğru süzülürdü. Pencereler açıktı, gökte yıldızlar kırpışırdı. Chopin, bu hava içinde, tam kendini bulurdu. Onun en büyük zevki yeni parçalar bestelemek, bunları dostlarına dinletmekti. Daha önce

de belirttiğimiz gibi, kalabalık karşısında konser vermekten hiç hoşlanmazdı. Liszt'e yazdığı bir mektupta şöyle diyordu :

Kalabalığın solukları beni boğuyor, meraklı gözlerin bakışı karşısında elim, ayağım kesiliyor, o yabancı yüzleri gördükçe dilim tutuluyor.

On ancak sevdikleri arasında gerçek kişiliğini bulur, bu dostluk havası içinde de ruhu gibi kalbi de açılır, piyanosu bütün içtenliğiyle konuşurdu. Bu iç dökmenin başlıca konusu da eski günlere duyulan özlemdi. Şairin özlemle andığı eski günlerin çerçevesi içinde de, hiç kuşkusuz, Polonya manzaraları yer alıyordu. Bir Polonyalı şöyle yazmıştır :

Sonbaharda Polonya ovalarını, ormanlarını kaplayan o geniş melankoli havasını bilir misiniz? Günlerce durmadan yağmur yağar. Gökyüzü kurşunla kaplanmış gibidir. Herkes, ısınmak için, ocak başına büzülür. Herkesi bir hüzün, bir umutsuzluk almıştır. Tarlalar sefaleti, ölümü hatırlatır. İşte, Chopin'in müziğinde bu hüzün vardır.

2. Nocturne en sol majeur bu duyguları çok güzel anlatır. Bu parçanın, daha çok, balladı andıran, barkarolü hatırlatan bir havası vardır. *14. Nocturne en fa dièse mineur*'de bu hüzünlü havayı az - çok yumuşatan neşeli nağmelere

rastlarız. Chopin şimdi özlemi gülümseyerek anılan bir hatıra haline sokmuştur. *16. Nocturne* de çok değişik melodileriyle bütün ötekilerden büyük ölçüde ayrılır.

19. Nocturne bestecinin ölümünden sonra yayınlanmışsa da ilk eserlerinden biridir, 1827' de yazılmıştır. Chopin bunu bir taslak olarak bırakmış, sonradan üzerinde çalışmamıştır.

Chopin'in yukarıda gözden geçirdiğimiz türler dışındaki eserleri arasında özellikle Barkarol onun sanatını birçok bakımlardan en iyi yansıtan eserlerinden biridir. 1846'da bestelenmiştir. Neşeli, aynı zamanda sihirli bir havası vardır. Tema'sı çağdaş müziğe çok yakındır, Debussy'yi haber verir gibidir. Işıltılı bir armoniyle işlenmiştir.

Kleczynski : «Chopin'in kalbi üzgün, ruhu neşeliydi» demiştir. Büyük besteciyi genel çizgileriyle, kişiliğinin de, sanatının da başlıca özelliğiyle anlatan bu sözün en güzel örneği Barkarol'dür diyebiliriz. Gerçekten, bu parçanın içinde hüzünle neşe birbirine hiç de yadırganmayacak bir şekilde örülmüştür.

Chopin yeryüzüyle gökyüzünü, karanlıkla ışığı, kederle sevinci bir arada yaşamış, yine bir arada sanatında dile getirmiş bir bestecidir. Bunu öyle büyük bir asalet, öyle büyük bir cesaretle yapmıştır ki sanatı gibi kendisi de müzik tarihinde bir kahraman olarak kalmıştır.

İÇİNDEKİLER

MUTLU GENÇLİK 47
BÜYÜK AŞK 140
SANATI, ESERLERİ 141